

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Վ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ 2013 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԻՍԱՄՅԱԿԻ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**

ՀՀ ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ

2013 թվականի առաջին կիսամյակի տվյալների ամփոփումը ցույց տվեց, որ տնտեսության զարգացման միտումները շարունակվում են, սակայն տարեսկզբի համեմատ որոշակիորեն դանդաղել են՝ հիմնականում պայմանավորված ծառայությունների և առևտրի ոլորտներում տնտեսական ակտիվության նվազմամբ: Այդուհանդերձ, տնտեսական դրական զարգացումների ամրապնդման հիմք է շարունակում հանդիսանալ նախ արտաքին պահանջարկը, որը հիմնականում ուղեկցվում է արդյունաբերության աճի բարձր տեմպերով: Տնտեսության ներքին կարողությունների օգտագործման արդյունավետության բարձրացման մասին է վկայում արդյունաբերության ոլորտում արտադրողականության աճի բարձր տեմպերի պահպանումը, ինչին դրական նպաստում է շարունակում ունենալ կառավարության կողմից որդեգրված արդյունաբերական արտահանման խթանմանն ուղղված ակտիվ տնտեսական քաղաքականության իրականացումը:

Տարվա առաջին կիսամյակում արդյունաբերության աճի բարձր տեմպերը պահպանվել են հիմնականում ի հաշիվ մշակող արդյունաբերության արտադրանքի ծավալների էական ավելացման: Միաժամանակ, տեղի է ունեցել նաև արտաքին առևտրաշրջանառության ծավալների աճի տեմպերի որոշակի դանդաղում, ինչը հիմնականում ներմուծման ծավալների անկման արդյունք է: 2013 թվականի հունիսին միջին գնաճը կազմել է 4.1%: Արձանագրվել է պետական բյուջեի եկամուտների անվանական շուրջ 20.2% աճ, իսկ ծախսերի գծով արձանագրվել է 8% աճ: Այսպիսով, չնայած հարկաբյուջետային քաղաքականությունն առաջին կիսամյակի արդյունքներով ամբողջական պահանջարկի վրա թողել է զսպող ազդեցություն, այնուամենայնիվ, մակրոտնտեսական իրավիճակը բավականին նպաստող է եղել պետական բյուջեի կատարման համար:

Համախառն պահանջարկ¹: 2013 թվականի հունվար-հունիսին վերջնական սպառումն իրական արտահայտությամբ աճել է 2.8%-ով: Վերջնական սպառման կառուցվածքում պետական և մասնավոր սպառման տեսակարար կշիռները 2013 թվականի հունվար-հունիսին կազմել են համապատասխանաբար 11.5 և 88.5 տոկոս, ընդ որում իրական արտահայտությամբ պետական սպառումը նախորդ տարվա համեմատ նվազել է շուրջ 8.8%-ով, իսկ մասնավորն աճել է 4.5% -ով:

Կապիտալ ներդրումներն իրական արտահայտությամբ կրճատվել են 3.4%-ով՝ հիմնականում մասնավոր ներդրումների կրճատման հաշվին, որը համապատասխանում է շինարարության ոլորտի

¹ Այս հատվածում բերված ցուցանիշները ՀՀ ֆինանսների նախարարության գնահատականներն են:

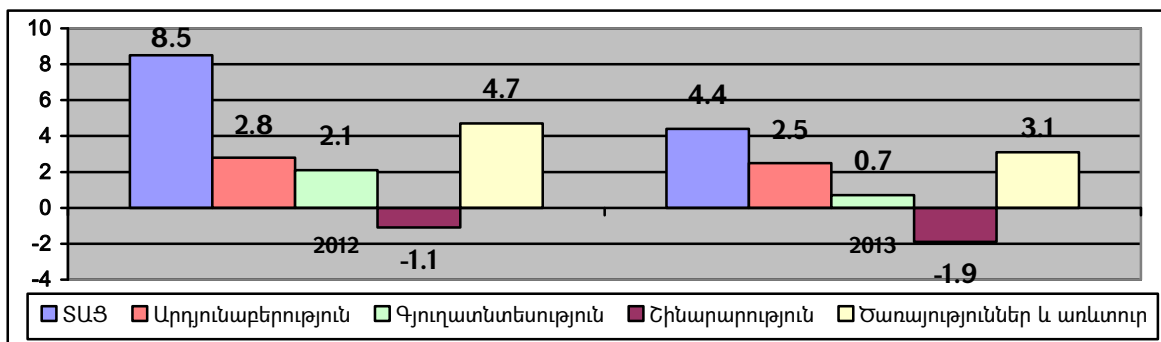
զարգացումներին: Պետական ներդրումներն աճել են 0.4%-ով՝ դրական նպաստում ունենալով ներդրումների աճին:

Ներդրումների կրճատումը պայմանավորված էր ծառայությունների (հիմնականում ֆինանսաբանկային համակարգում, տրանսպորտի և առողջապահության ոլորտներում) և արդյունաբերության (հիմնականում մշակող արդյունաբերություն և ջրամատակարարում) ոլորտներում իրականացվող ներդրումների կրճատմամբ:

2013 թվականի հունվար-հունիսին ապրանքների և ծառայությունների արտահանման իրական ծավալները դրամային արտահայտությամբ աճել են 3.3%-ով՝ պայմանավորված հիմնականում արդյունաբերության արտահանող ճյուղերում արտադրական կարողությունների առավել արդյունավետ օգտագործմամբ: Մյուս կողմից, ապրանքների և ծառայությունների ներմուծումը իրական արտահայտությամբ նվազել է 3.3%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված տնօրինվող իրական եկամուտների աճի տեմպերի նվազմամբ: Այսպիսով՝ համախառն պահանջարկի շուրջ 4% գնահատվող աճին հիմնականում նպաստել է արտաքին պահանջարկը:

Համախառն առաջարկ: 2013 թվականի առաջին կիսամյակում գրանցվել է տնտեսական ակտիվության (SUՑ)² աճ. նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ ցուցանիշը իրական արտահայտությամբ աճել է 4.4%-ով: Ընդ որում տնտեսական ակտիվությանն ամենամեծ նպաստումն են ունեցել ծառայությունների ճյուղի (3.1 տոկոսային կետ³ ներառյալ առևտուրը) և արդյունաբերության ճյուղի (2.5 տոկոսային կետ) համախառն թողարկումների իրական աճերը: Գյուղատնտեսությունը համեստ՝ 0.7 տոկոսային կետով դրական նպաստում է ունեցել տնտեսական աճին, իսկ շինարարությունը 1.9 տոկոսային կետով բացասական նպաստում է ունեցել SUՑ-ի աճին:

Գծապատկեր 1. 2012-2013 թվականների առաջին կիսամյակում տնտեսության ճյուղերի թողարկումների նպաստումները SUՑ-ին և SUՑ-ի իրական աճը նախորդ տարվա նկատմամբ, %

² 2011 թվականից ՀՀ Ազգային վիճակագրական ծառայությունը ամսական ՀՆԱ-ից անցում է կատարել SUՑ-ի հաշվարկմանը: Ի տարբերություն Ազգային հաշիվների մեթոդաբանությամբ հաշվարկվող ՀՆԱ ցուցանիշի (որն ունի եռամսյակային և տարեկան պարբերականություն) ամսական SUՑ-ը բնութագրում է տնտեսությունում ապրանքների և ծառայությունների թողարկման ծավալների փոփոխությունը, այլ ոչ թե ավելացված արժեքի փոփոխությունը: Բացի այդ, ամսական SUՑ-ը չի ընդգրկում արտադրանքի զուտ հարկերը և ֆինանսական միջնորդության անուղղակիորեն չափվող ծառայությունները (ՖՄԱԶԾ), որոնք ներառվում են եռամսյակային և տարեկան ՀՆԱ-ի արտադրական եղանակով հաշվարկներում: Ընդ որում ներկայացված են ընթացիկ տարվա միայն հունվար-մարտի ցուցանիշները, քանի որ հունվար-մայիսի համար տվյալները դեռևս հասանելի չեն:

³ SUՑ-ի աճին ճյուղերի նպաստումները ՀՀ ֆինանսների նախարարության գնահատականներն են:

Արդյունաբերություն: 2013 թվականի հունվար-հունիս ամիսներին արձանագրվել է արդյունաբերական արտադրանքի ծավալի 8.3% իրական աճ: Վերջինիս հիմնականում նպաստել է մշակող արդյունաբերության 10.2% աճը: Մշակող արդյունաբերության աճը էապես պայմանավորված էր սննդամթերքի արտադրության 7.7%, խմիչքների արտադրության 11.5%, ծխախոտների արտադրության 74.3%, հիմնային մետաղների արտադրության 10.1% աճերով: Հատկանշական է, որ մշակող արդյունաբերության աճին նպաստել է կառավարության որդեգրած նոր արդյունաբերական քաղաքականությունը⁴, մասնավորապես՝ դեղագործական արդյունաբերությունը սկսել է աճել ճգնաժամից հետո արագացող տեմպերով: Նախորդ տարվա նկատմամբ 2013 թվականի հունվար-հունիսին դեղագործությունն աճել է 33%-ով, ընդ որում իրացման մեջ արտահանման մասնաբաժինը նախորդ տարվա նկատմամբ աճել է 10 տոկոսային կետով: Աճել է նաև ոսկերչական արտադրատեսակների արտադրությունը՝ 32%-ով, ընդ որում՝ իրացման մեջ արտահանման մասնաբաժինն աճել է 3 տոկոսային կետով: Գինեգերծությունն աճել է 42%-ով, այդ թվում՝ արտահանումն իրացման մեջ՝ 7 տոկոսային կետով:

Արդյունաբերական արտադրանքի իրական աճին բացասական նպաստում է ունեցել էլեկտրաէներգիայի արտադրության 4.8% անկումը, որին հիմնականում նպաստել է ՋԷԿ-երի կողմից արտադրված էլեկտրաէներգիայի 12.5% և ՀԱԷԿ-ի կողմից արտադրված էլեկտրաէներգիայի 1.2% անկումը: Հատկանշական է, որ էլեկտրաէներգիայի արտադրության անկումը զուգակցվել է արտահանման 26.3% աճով և ներմուծման 17.7% նվազմամբ, որը վկայում է էլեկտաէներգիայի ներքին պահանջարկի նվազման միտումի (0.7%) մասին:

Գյուղատնտեսություն: 2013 թվականի առաջին կիսամյակում գյուղատնտեսության համախառն թողարկումն իրական արտահայտությամբ 3.3% աճ է արձանագրել, որը զուգակցվել է բուսաբուծության 3.6% աճով: Անասնաբուծության ճյուղն աճել է 1.5%-ով, որը հիմնականում պայմանավորված էր կաթի արտադրության 4.2% աճով, իսկ մսի և ձվի արտադրությունում արձանագրվել են նվազման տեմպեր՝ համապատասխանաբար 1.6% և 2.2%: Ձկնորսությունն իրական արտահայտությամբ աճել է 34.5%-ով:

Շինարարություն: Ֆինանսավորման բոլոր աղբյուրների հաշվին իրականացված շինարարության ծավալները 2013 թվականի հունվար-հունիսին կազմել են 123.3 մլրդ դրամ՝ իրական արտահայտությամբ նվազելով 8.8%-ով: Շինարարության⁵ ծավալների անկմանը հիմնականում նպաստել է կազմակերպությունների միջոցների հաշվին իրականացված շինարարության 10.6%-ով

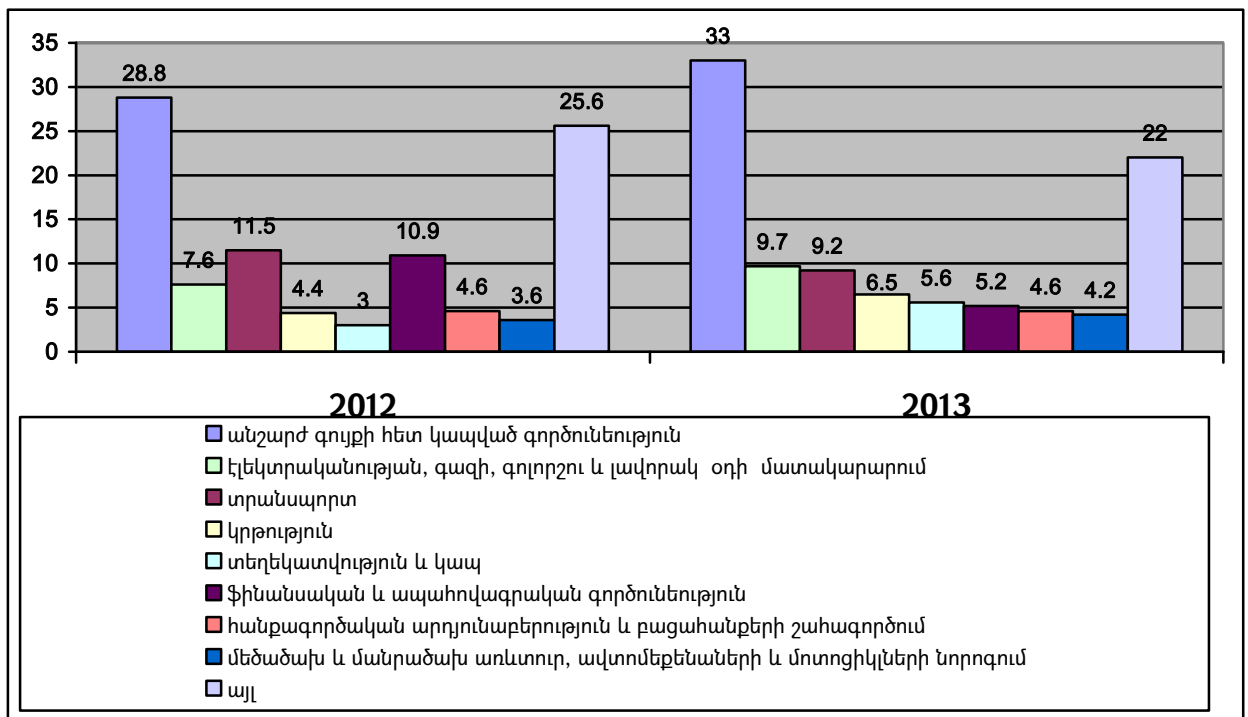
⁴ Կոնյակագործության, գինեգործության, ոսկերչության, դեղագործության զարգացման և այլ ծրագրեր:

⁵ Ենթաճյուղերի նպաստումների ցուցանիշները այս և հաջորդ ճյուղերի համար հաշվարկվել են ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից՝ ՀՀ ԱՎԾ ամսական ցուցանիշների պաշտոնական հրապարակումների հիման վրա:

կրճատումը: Բնակչության միջոցների հաշվին իրականացված շինարարությունը միակն է, որն աճի ցուցանիշ է արձանագրել՝ 16.9%:

Ըստ տնտեսության ճյուղերի շինարարությունը հիմնականում ուղղված է եղել անշարժ գույքի հետ կապված գործունեությանը, էլեկտրականության, գազի, գոլորշու և լավորակ օդի մատակարարման և տրանսպորտի ճյուղերին, որոնց բաժինը շինարարության ծավալներում կազմել է համապատասխանաբար 33%, 9.7% և 9.2%: Զգալիորեն նվազել են ֆինանսական և ապահովագրական գործունեությանը, տրանսպորտին, առողջապահությանը և բնակչության սոցիալական սպասարկմանը, գյուղատնտեսությանը, անտառային տնտեսությանն ու ձկնորսությանը, մշակող արդյունաբերությանը, ջրամատակարարմանը, կոյուղու, թափոնների կառավարմանը և վերամշակմանը, վարչարարական և օժանդակ գործունեություններին ուղղվող շինարարությունների մասնաբաժինները: Աճել են անշարժ գույքի հետ կապված գործունեության, տեղեկատվության և կապի, էլեկտրականության, գազի, գոլորշու և լավորակ օդի մատակարարման ու կրթության գործունեություններին ուղղվող շինարարության ծավալները (տե՛ս Գծապատկեր 2):

Գծապատկեր 2. 2012-2013թթ. առաջին կիսամյակների շինարարության ծավալներն ըստ տնտեսության ճյուղերի

Ծառայություններ և առևտուր: 2013 թվականի հունվար-հունիսին մատուցված ծառայությունների ծավալը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ իրական արտահայտությամբ աճել է 4.4%-ով, որին հիմնականում նպաստել է տեղեկատվության և կապի (2.4 տոկոսային կետ), ֆինանսական և ապահովագրական գործունեության (1.5 տոկոսային կետ) և կացության և հանրային սննդի կազմակերպման (1.0 տոկոսային կետ) ենթաճյուղերի

համապատասխանաբար 10.7%, 5.8% և 20.9% աճը: 2013 թվականի հունվար-հունիսին առևտրի շրջանառությունն ընթացիկ գներով կազմել է 942.7 մլրդ դրամ, որը նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատ, համադրելի գներով, աճել է 3.5%-ով:

Տրանսպորտ և կապ: 2013 թվականի հունվար-հունիսին հանրապետությունում ընդհանուր օգտագործման տրանսպորտով բեռնափոխադրումների ծավալը 2012 թվականի նույն ժամանակաշրջանի համեմատ նվազել է 1.5%-ով: Այն պայմանավորված է հիմնականում երկաթուղային տրանսպորտի 10.8% նվազմամբ: Երկաթուղային տրանսպորտով բեռնափոխադրումների նվազումը բացատրվում է հիմնականում ներկրված ապրանքների բեռնափոխադրումների 23.0% նվազմամբ: Նվազել են նաև մայրուղային խողովակաշարային տրանսպորտով փոխադրումները՝ 7.5%-ով, և օդային տրանսպորտով բեռնափոխադրումների ծավալը՝ 5.5%-ով: Աճել են միայն ավտոմոբիլային տրանսպորտի բեռնափոխադրումները՝ 5.5%-ով:

2013 թվականի հունվար-հունիսին կապի ծառայություններից ստացված հասույթը նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի նկատմամբ աճել է 8.3%-ով:

Գներ և սակագներ: 2013 թվականի հունիսին նախորդ տարվա նույն անսվա նկատմամբ արձանագրվել է 6.5% գնաճ, որը հիմնականում պայմանավորված է եղել պարենային ապրանքների (ներառյալ ոգելից խմիչք և ծխախոտ) գների 8.7% (նպաստումը գնաճին՝ 4.7 տոկոսային կետ) աճով, ոչ պարենային ապրանքների գների 4.8% (նպաստումը գնաճին՝ 0.8 տոկոսային կետ) և ծառայությունների սակագների 3.4% (նպաստումը գնաճին՝ 1 տոկոսային կետ) աճով:

2013 թվականի հունիսին միջին գնաճը կազմել է 4.1%, որը հիմնականում պայմանավորված էր պարենային ապրանքների (ներառյալ ոգելից խմիչք և ծխախոտ) գների՝ 4.5%, ոչ պարենային ապրանքների գների՝ 5.3% և ծառայությունների սակագների 2.6% աճով:

Աշխատանքի շուկա: 2013 թվականի առաջին կիսամյակում պաշտոնապես գրանցված գործազուրկների թվաքանակը հանրապետությունում նախորդ տարվա նույն ժամանակաշրջանի համեմատ նվազել է 5.8 հազար մարդով և կազմել 60.7 հազ. մարդ:

2013 թվականի հունվար-հունիսին միջին ամսական անվանական աշխատավարձը 2012 թվականի նույն ժամանակահատվածում գրանցված ցուցանիշի նկատմամբ աճել է 2.7%-ով՝ կազմելով 142642 դրամ⁶: Միջին ամսական անվանական աշխատավարձի ցուցանիշները պետական և ոչ պետական հատվածներում աճել են 2.2% և 4.5%-ով՝ կազմելով համապատասխանաբար 114040 և 175651 դրամ: Իրական աշխատավարձը 2012 թվականի նույն ժամանակահատվածի համեմատ նվազել է 1.3%-ով:

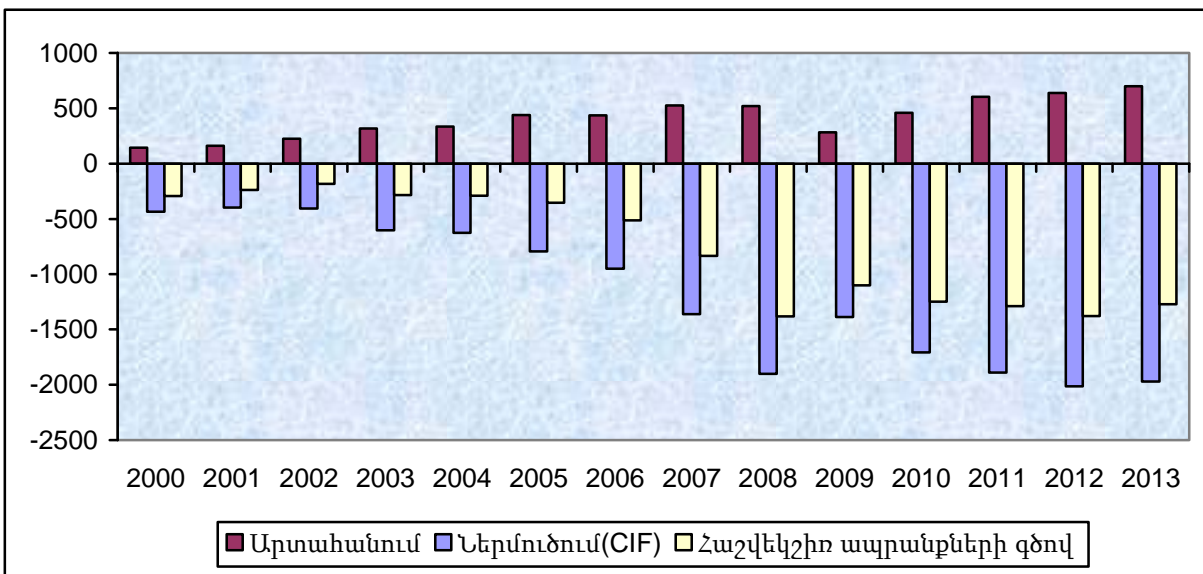
Արտաքին հատված: Շարունակում են արտահայտվել արտահանման խթանման ուղղությամբ << կառավարության քաղաքականության դրական արդյունքները՝ 2013 թվականի առաջին

⁶ 2012 թվականի միջին ամսական աշխատավարձի ցուցանիշները վերահաշվարկվել են 2013 թվականի նույն ցուցանիշի հետ համադրելիության ապահովման նպատակով՝ հիմք ընդունելով 2013 թվականից «Եկամտային հարկի մասին» << օրենքի ազդեցությունը:

կիսամյակի ընթացքում տնտեսության արտահանման աճի բարձր տեմպերը պահպանվել են: Արտահանման աճի հետ մեկտեղ տարեսկզբից ավելացել են նաև Հայաստան ներհոսող տրանֆերտները և գործոնային եկամուտները՝ նպաստելով ընթացիկ հաշվի պակասուրդի կրճատմանը:

Արտաքին առևտուր (դոլարային արտահայտությամբ)⁷: 2013 թվականի առաջին վեց ամիսներին ապրանքների գծով արտաքին առևտրի բացասական մնացորդը (տե՛ս Գծապատկեր 3) կազմել է 1271.7 մլն ԱՄՆ դոլար՝ բարելավելով նախորդ տարվա մակարդակը 7.6%-ով⁸:

Գծապատկեր 3. Առևտրային հաշվեկշռի դինամիկան հունվար-հունիս ամիսներին (մլն ԱՄՆ դոլար)

Արտաքին ապրանքաշրջանառությունը 2013 թվականի առաջին վեց ամիսների արդյունքներով կազմել է 2671.2 մլն ԱՄՆ դոլար՝ նախորդ տարվա համեմատ աճելով 0.8%-ով: Հաշվետու ժամանակահատվածում տեղի է ունեցել դոլարային արտահայտությամբ արտահանման ծավալների աճ և ներմուծման ծավալների նվազում. արտահանումն աճել է 9.9%-ով՝ կազմելով 699.7 մլն ԱՄՆ դոլար, իսկ ներմուծումը նվազել է 2.1%-ով և կազմել է 1971.5 մլն ԱՄՆ դոլար:

Ներմուծում: Ներմուծման անկումը հիմնականում պայմանավորված էր ընթացիկ տարում բնակչության իրական տնօրինվող եկամուտների աճի տեմպերի նվազմամբ, ինչը զուգակցվել է ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի արժեզրկմամբ: Ներմուծվող ներդրումային ապրանքների նկատմամբ պահանջարկը ևս նվազել է:

2013 թվականի առաջին վեց ամիսներին ներմուծման 2.1% նվազմանը հիմնականում նպաստել են՝ 1.3 տոկոսային կետով՝ «Վերգետնյա, օդային և ջրային տրանսպորտի միջոցներ», ինչպես նաև

⁷ Արտահանումը՝ ՖՕԲ, ներմուծումը՝ ՍԻՖ գներով:

⁸ Արտաքին առևտրի հաշվեկշիռը՝ արտահանումը և ներմուծումը հաշվարկած ՖՕԲ գներով 2013 թվականի առաջին կիսամյակում կազմել է 968.2 մլն ԱՄՆ դոլար:

մեկական տոկոսային կետով՝ «Հանքահումքային արտադրանք» և «Բուսական ծագման արտադրանք» ապրանքախմբերը: Կառուցվածքում մեծ կշիռ ունեցող գրեթե բոլոր ապրանքախմբերի ներմուծման ծավալները կրճատվել են, բացառությամբ «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր» և «Քիմիայի և դրա հեր կապված արդյունաբերության ճյուղերի արտադրանք» ապրանքախմբերի, որոնց ներմուծման ծավալներն աճել են 41.4 և 7.2 տոկոսով և համապատասխանաբար 1.9 և 0.6 տոկոսային կետով հակազդել են ներմուծման նվազմանը:

Տարվա առաջին կիսամյակի ընթացքում արձանագրվել է ներդրումային բնույթի⁹ ապրանքների ներմուծման 5.5% նվազում, որը 0.9 տոկոսային կետով նպաստել է ներմուծման անկմանը, ընդ որում, այդ ապրանքների տեսակարար կշիռը կիսամյակի ընդհանուր ներմուծման մեջ կազմել է 16.1%՝ 0.6 տոկոսային կետով զիջելով նախորդ տարվա մակարդակը (16.7%):

*Արտահանում*¹⁰: Շարունակվում են արտահայտվել արտահանման խթանման ուղղությամբ ՀՀ կառավարության քաղաքականության և համաշխարհային տնտեսության վերականգնման հաշվին արտահանման աշխուժացման և ծավալների վերականգնման ձեռքբերումները՝ 2013 թվականի առաջին կիսամյակում շարունակվել է ներմուծման համեմատ արտահանման առաջանցիկ աճը:

2013 թվականի առաջին վեց ամիսների արդյունքներով արտահանման 9.9% աճի ամենաբարձր՝ 3.8 տոկոսային կետը պայմանավորվել է «Պատրաստի սննդի արտադրանք» ապրանքախմբի արտահանման ծավալների 22.6% ավելացմամբ: Արտահանման աճի 2.1 տոկոսային կետը պայմանավորվել է «Բուսական ծագման արտադրանք» և 2.0 տոկոսային կետը՝ «Մանածագործական իրեր» ապրանքախմբերի ծավալներով, որոնք համապատասխանաբար աճել են 2.1 և 4.1 անգամ: Ընդ որում, արտահանման աճ է արձանագրվել կառուցվածքում մեծ կշիռ ունեցող բոլոր ապրանքախմբերի մասով: Արտահանման աճին հակազդել են հիմնականում «Մեքենաներ, սարքավորումներ, մեխանիզմներ» և «Սարքեր և ապարատներ» ապրանքախմբերը՝ 3.1 և 0.4 տոկոսային կետերով:

*Նորմալացված առևտրային հաշվեկշիռ*¹¹: Տնտեսական անվտանգությունը բնութագրող ցուցանիշներից է նորմալացված առևտրային հաշվեկշռի գործակիցը, որը հիմնականում պայմանավորված դոլարային արտահայտությամբ արտահանման առաջանցիկ աճով, հետճանաժամային տարիներին բարելավվելով՝ 2012 թվականին կազմել է -0.5: 2013 թվականի առաջին կիսամյակում բարելավման միտումը շարունակվել է՝ նորմալացված հաշվեկշռի գործակիցը

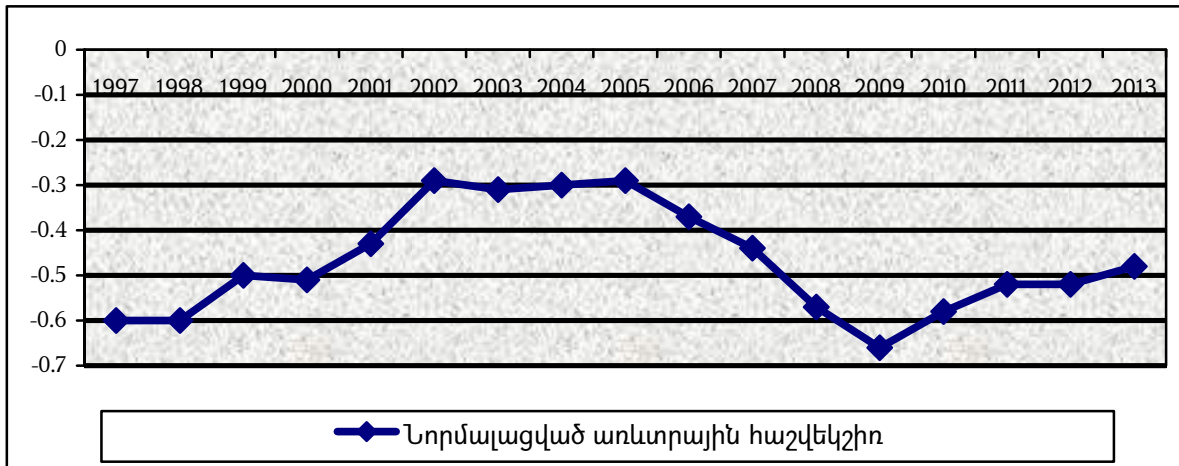
⁹ Որպես ներդրումային բնույթի դիտարկվել են «Մեքենաներ, սարքավորումներ, մեխանիզմներ», «Սարքեր և ապարատներ» և «Տարբեր արդյունաբերական ապրանքներ» ապրանքային խմբերը:

¹⁰ Տարեսկզբից արտահանման աճի տեմպի կտրուկ նվազումը պայմանավորված է 2013թ. մարտ ամսից սկսած ՀՀ արտահանման ծավալներից օդային տրանսպորտային միջոցների արտահանման ճշգրտմամբ, որն իրականացվել է 2012թ. տարեկան ցուցանիշի վերանայմանը զուգընթաց:

¹¹ Նշված ցուցանիշը հաշվարկվում է որպես առևտրային հաշվեկշռի և ապրանքաշրջանառության հարաբերակցություն և ցույց է տալիս, թե միավոր արտաքին ապրանքաշրջանառության մեջ որքան զուտ արտահանված ապրանք կա:

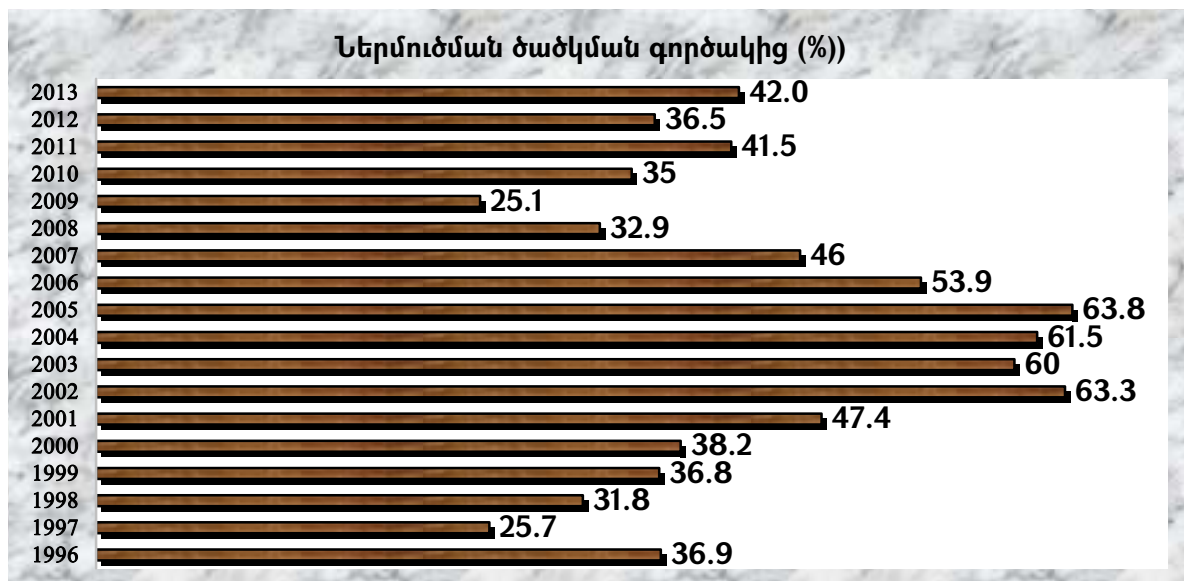
կազմել է -0.48 (տե՛ս Գծապատկեր 4): 2013 թվականի առաջին կիսամյակում բարելավման միտումը շարունակվել է՝ նորմալացված հաշվեկշռի գործակիցը կազմել է -0.48, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի -0.52-ի փոխարեն:

Գծապատկեր 4. Նորմալացված առևտրային հաշվեկշռի գործակիցը (տարվա առաջին կիսամյակներ)

Ներմուծման ծածկման գործակից: 2013 թվականի առաջին կիսամյակի ընթացքում բարելավվել է նաև ներմուծման ծածկման գործակիցը. ընթացիկ տարվա վեց ամիսների արդյունքներով արտահանման հաշվին ֆինանսավորվել է ներմուծման 42.0%-ը (տե՛ս Գծապատկեր 5):

Գծապատկեր 5. Ներմուծման ծածկման գործակիցը¹², տոկոսներով (առաջին կիսամյակներ)

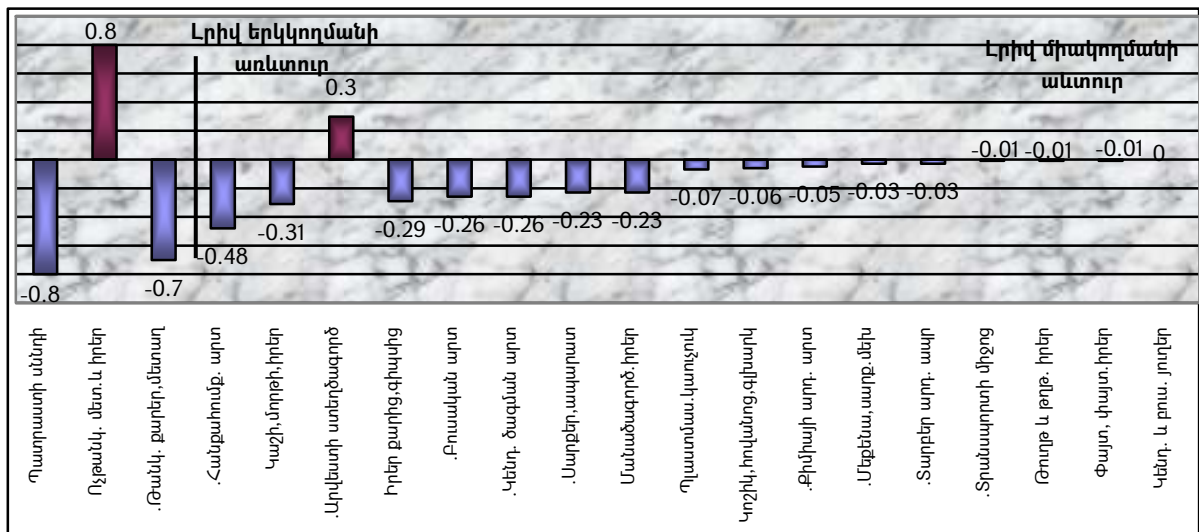

¹² Ընթացիկ տարվա առաջին կիսամյակի ծառայությունների մասին տեղեկատվության բացակայության պատճառով ողջ շարքը ներկայացված է ապրանքների արտահանման և ներմուծման հարաբերակցությամբ (ՖՕԲ գներով):

Ներճյուղային առևտուր: 2013 թվականի առաջին կիսամյակի ՀՀ ներճյուղային¹³ առևտրի մակարդակի վերլուծությունը վկայում է «Պատրաստի սննդի արտադրանք», «Ոչ թանկարժեք մետաղներ և դրանցից պատրաստված իրեր» և «Թանկարժեք ու կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր» ապրանքախմբերի գծով երկկողմանի արտաքին առևտրի մասին (տե՛ս Գծապատկեր 6): Ընդ որում, այս երեք խմբերի երկկողմանի արտաքին առևտուրը վերջին տարիներին համեմատաբար կայուն է:

Գծապատկեր 6. 2013 թվականի առաջին կիսամյակի ներճյուղային առևտուրը

Գծապատկերում դրական և բացասական նշանները տրամադրում են լրացուցիչ տեղեկատվություն և պայմանավորված են համապատասխան ապրանքախմբերի արտաքին առևտրային հաշվեկշռի դրական կամ բացասական մնացորդով: «Ոչ թանկարժեք մետաղներ և դրանցից պատրաստված իրեր» (լրիվ երկկողմանի առևտուր) և «Արվեստի ստեղծագործություններ» (լրիվ միակողմանի առևտուր) ապրանքախմբերի դրական առևտրային մնացորդը վկայում է մեր երկրի կողմից այդ ապրանքատեսակների գծով արտաքին աշխարհի պահանջարկը բավարարելու մասին:

Մնացած ապրանքախմբերով տեղի է ունեցել մեծ մասամբ միակողմանի առևտուր՝ ներքին պահանջարկը բավարարելու ուղղությամբ (բացասական առևտրային մնացորդ):

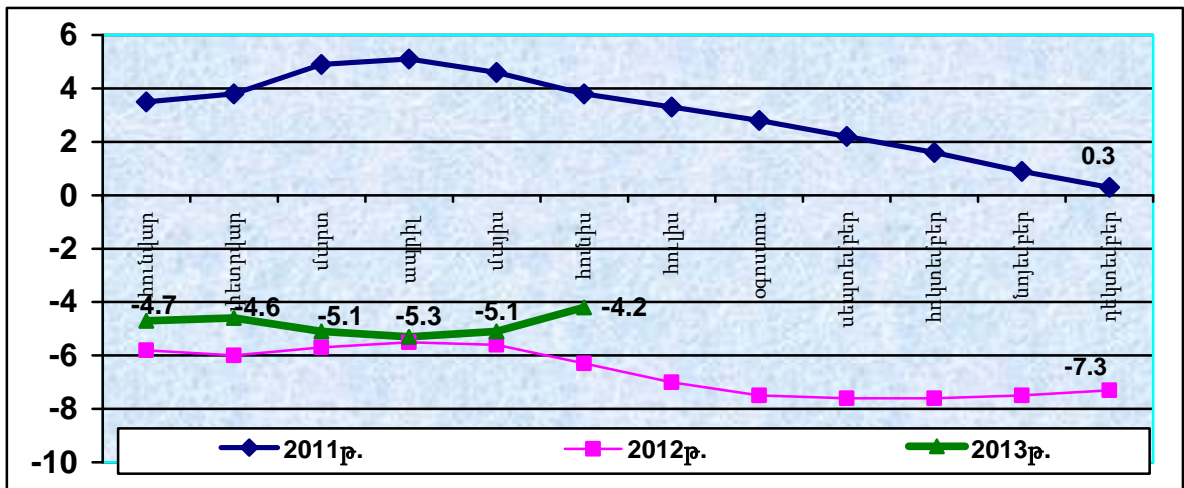
Արտաքին առևտուրն ըստ գործընկեր երկրների: 2013 թվականի առաջին կիսամյակի ՀՀ արտաքին առևտրաշրջանառության 28.3%-ը բաժին է ընկել ԱՊՀ և 29.2%-ը՝ ԵՄ երկրներին: ՀՀ խոշոր առևտրային գործընկեր-երկրների շրջանակում ընդգրկված էին Չինաստանը (առևտրաշրջանառության 7.4%), Գերմանիան (5.9%), Իրանը (4.9%), Բելգիան (4.4%), ԱՄՆ-ն (4.4%), Բուլղարիան (3.9%), Թուրքիան (3.4%), ինչպես նաև ԱՊՀ երկրներից՝ Ռուսաստանը (22.3%) և

¹³ Ներճյուղային առևտուրը տեղի է ունենում, երբ երկիրը և՛ ներմուծում, և՛ արտահանում է առանձին ճյուղում արտադրվող ապրանքատեսակները: Ներճյուղային առևտրի գործակիցը իրենից ներկայացնում է արտահանման և ներմուծման բացարձակ արժեքով փոքրի հարաբերակցությունը մեծին: «0» նշանակում է լրիվ միակողմանի, իսկ «1»՝ լրիվ երկկողմանի առևտուր:

Ուկրահնան (4.1%): Վերջիններիս բաժին է ընկել ՀՀ և ԱՊՀ երկրների միջև տարվա վեց ամիսների ընթացքում կատարված ապրանքաշրջանառության շուրջ 93.5%-ը: Հանրապետության թվով 38 հիմնական գործընկեր երկրները մեծամասամբ (մոտ 80%-ը) հանդիսանում են ԱՀԿ անդամ պետություններ:

Փոխարժեք: Նախորդ տարվա ընթացքում ձևավորված ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ դրամի փոխարժեքի արժեզրկման միտումները 2013 թվականի տարեսկզբից շարունակվել է: Մասնավորապես՝ ընթացիկ տարվա հունվար-հունիսի միջին փոխարժեքը կազմել է 412.18 դրամ մեկ ԱՄՆ դոլարի դիմաց (2012թ.՝ 394.98). նախորդ տարվա միջինի նկատմամբ գրանցվել է ԱՄՆ դոլարի համեմատ դրամի անվանական արժեքի 4.2% արժեզրկում՝ 2012 թվականի համապատասխան ցուցանիշի 6.3% արժեզրկման դիմաց: Ըստ էության փոխարժեքի նման վարքագիծը համաշխարհային և ներքին տնտեսության զարգացումների արդյունք էր: Ընդ որում, տարվա անցած ամիսներին դրամի արժեզրկմանը մասամբ նպաստել է նաև տարեսկզբից դիտարկվող կապիտալի ներհոսքի (հիմնականում օտարերկրյա ներդրումների տեսքով) որոշակի դանդաղումը:

Գծապատկեր 7. Դրամ/ԱՄՆ դոլար միջին (կուտակային) փոխարժեքի փոփոխության դինամիկան (նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ, %)

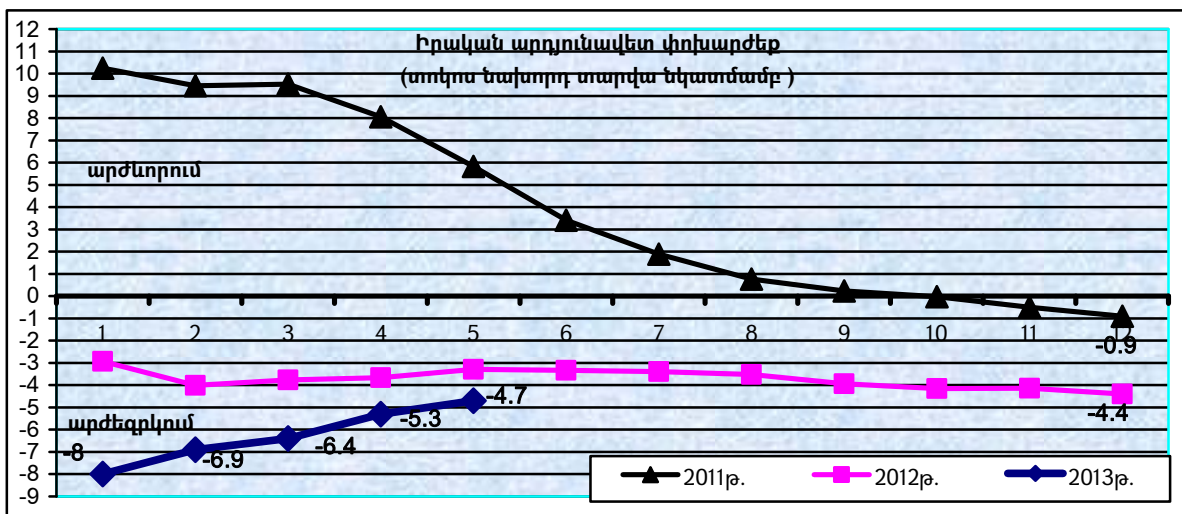
2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ դրամը նույն միտումն է դրսևորել նաև եվրոյի և ռուբլու նկատմամբ: Այսպես, ընթացիկ տարվա հունվար-հունիս ամիսներին ձևավորված դրամ/եվրո միջին փոխարժեքը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ արժեզրկվել է 5.4%-ով, իսկ դրամ/ռուբլի միջին փոխարժեքն արժեզրկվել է 2.8%-ով:

ՀՀ ազգային արժույթը ոչ միայն դոլարի, այլ արտաքին առևտրի տեսանկյունից առավել կարևոր մի քանի արժույթներից բաղկացած «զամբյուղի» նկատմամբ (անվանական արդյունավետ փոխարժեք) ընթացիկ տարվա առաջին հինգ ամիսներին նախորդ տարվա համապատասխան

Ժամանակահատվածի համեմատ արժեզրկվել է 3.8%-ով, ինչը նշանակում է, որ ՀՀ դրամը արժեզրկվել է հիմնական արժույթների միավորված գնի համեմատ, ընդ որում վերոնշյալ «զամբյուղում» ընդգրկված մնացած երկրների արժույթները դոլարի նկատմամբ ավելի քիչ են արժեզրկվել (մոտ 1.3 %-ով):

Պայմանավորված անվանական արդյունավետ փոխարժեքի վարքագծով՝ իրական արդյունավետ փոխարժեքի միջին արժեզրկումը տարվա առաջին հինգ ամիսների ընթացքում կազմել է 4.7%¹⁴ (տե՛ս Գծապատկեր 8), ինչը կարող է իր դրական ազդեցությունը թողնել երկրի ընթացիկ հաշվի վրա:

Գծապատկեր 8. Իրական արդյունավետ փոխարժեքի ամսական միջին շարժընթացը

Ֆինանսական շուկա: 2013 թվականի հունիս ամսին փողի բազան կազմել է 659.2 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճելով 17%-ով: Ընդ որում, զուտ արտաքին ակտիվներն աճել են 1.1%-ով, իսկ զուտ ներքին ակտիվները՝ 46.2%-ով:

Նույն ժամանակահատվածում փողի բազայում ԿԲ-ից դուրս կանխիկն աճել է 5.2%-ով (տեսակարար կշիռը փողի բազայում կազմել է շուրջ 61.3%), իսկ պարտադիր պահուստները դրամով և արտարժույթով՝ 44.3%-ով (տեսակարար կշիռը փողի բազայում կազմել է շուրջ 38.3%):

2013 թվականի հունիս ամսին փողի զանգվածը կազմել է 1383.1 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճելով 15.7%-ով:

Փողի զանգվածում բանկային համակարգից դուրս կանխիկը և դրամային ավանդներն ապահովել են փողի զանգվածի աճի համապատասխանաբար 1.1 և 5.3 տոկոսային կետը, իսկ արտարժույթային ավանդները՝ 9.3 տոկոսային կետ¹⁵:

¹⁴ Հաշվարկներում օգտագործվել են ՀՀ կենտրոնական բանկի պաշտոնական կայքի 2013թ. մայիսի 6-ի դրությամբ տվյալները:

¹⁵ Նշենք, որ փողի ազդեցատներում ոչ ռեզիդենտների ավանդները չեն ընդգրկվում:

2013 թվականի հունիսին դոլարայնացման մակարդակը գրեթե չի փոփոխվել՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 63.1%-ի դիմաց դոլարային ավանդների կշիռն ընդհանուր ավանդների մեջ կազմել է 63.2%:

Առևտրային բանկերի կողմից ռեզիդենտներից և ոչ ռեզիդենտներից ներգրավված ավանդները 2013 թվականի հունիս ամսին նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ ավելացել են 32.7%-ով: Առևտրային բանկերի մինչև մեկ տարի ժամկետով դրամով ներգրավված ավանդների տոկոսադրույքները 2013 թվականի հունվար-հունիսին միջին հաշվով կազմել են 10.09%՝ 2012 թվականի հունվար-հունիսի 9.2%-ի համեմատ:

Առևտրային բանկերի կողմից ռեզիդենտներին և ոչ ռեզիդենտներին տրված վարկերը 2013 թվականի հունիս ամսին նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ ավելացել են 13%-ով¹⁶ (նշենք որ վարկերի 63.5%-ը կազմում են արտարժույթով վարկերը): Առևտրային բանկերի՝ դրամով տրամադրված վարկերի տոկոսադրույքները 2013 թվականի հունվար-հունիսին միջին հաշվով կազմել են 16.3%՝ 2012 թվականի հունվար-հունիսի 17.8%-ի համեմատ:

Հատուկ ուշադրության է արժանի նաև այն, որ առևտրային բանկերի՝ մինչև մեկ տարի ժամկետով դրամով ներգրավված ավանդների և վարկերի տոկոսադրույքների միջև սպրեդը 2013 թվականի հունվար-հունիսին 2012 թվականի հունվար-հունիսի նկատմամբ նվազել է 2.3 տոկոսային կետով՝ կազմելով 6.2 տոկոսային կետ:

2013 թվականի երկրորդ եռամսյակում ՀՀ պետական (շուկայական) պարտատոմսերի շուկայում տոկոսադրույքները գրեթե չեն փոփոխվել: Այսպես, եթե 2012 թվականի երկրորդ եռամսյակի ընթացքում տեղաբաշխված պետական արժեթղթերի միջին եկամտաբերությունը կազմել է 12.63%, ապա 2013 թվականի երկրորդ եռամսյակում այն կազմել է 12.68%: Եռամսյակի ընթացքում տեղաբաշխված պետական արժեթղթերի ծավալը կազմել է 25.9 մլրդ դրամ, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 28.9 մլրդ դրամի դիմաց, իսկ միջին ժամկետայնությունը՝ 2032 օր, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 1715 օրվա համեմատ:

2013 թվականի երկրորդ եռամսյակում պետական (շուկայական) պարտատոմսերի նկատմամբ պահանջարկը գերազանցել է թողարկման ցուցանիշը 2.66 անգամ, իսկ տեղաբաշխում/թողարկում հարաբերակցության միջին մեծությունը կազմել է 0.96:

¹⁶ Ընդգրկված չեն կուտակված տոկոսները: Վարկերի մեջ ներառված են նաև ֆակտորինգային, լիզինգային գործառնությունները և ռեպո համաձայնագրերը:

Աղյուսակ 1. Ֆինանսական շուկայի տոկոսադրույքները 2013 թվականի 1-ին կիսամյակի ընթացքում

Ամիսներ	I	II	III	IV	V	VI
Առևտրային բանկերի վարկեր*	16.09	15.52	17.08	16.47	16.04	16.73
Առևտրային բանկերի ավանդներ*	9.98	10.33	9.99	10.01	10.04	10.19
ՀՀ ԿԲ ռեպո գործառնություններ	8.00	8.00	8.00	8.00	8.00	8.00

* Հաշվարկված է 16 օրից մինչև մեկ տարի ժամկետով, միայն դրամով տրամադրված վարկերի և ներգրավված ավանդների համար (առանց միջբանկային շուկայի):

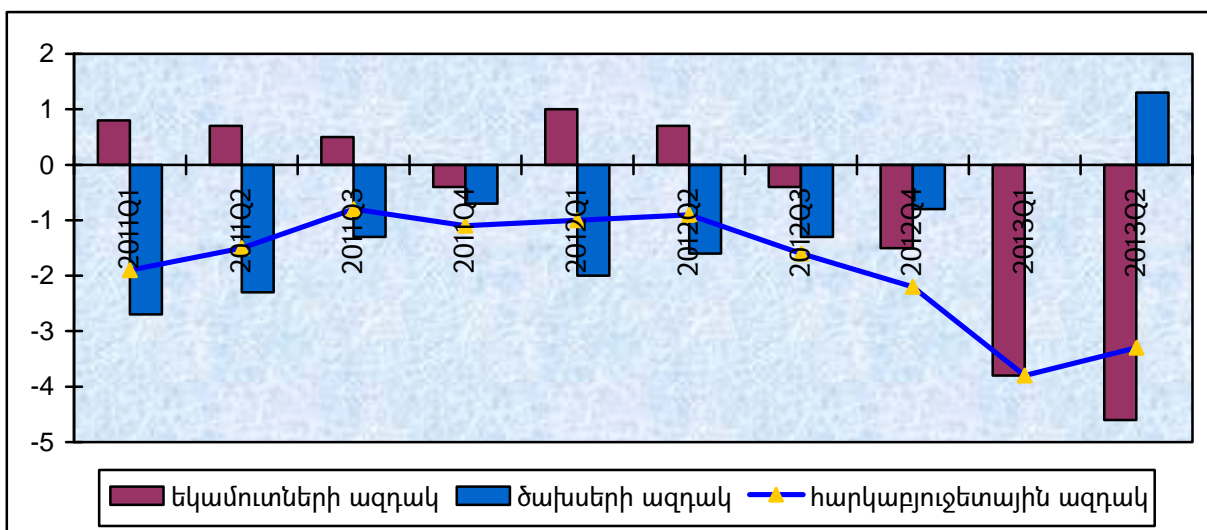
Հարկաբյուջետային հատված

2013 թվականի առաջին կիսամյակի արդյունքներով պետական բյուջեի ընդհանուր եկամուտները կազմել են 507.2 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ աճելով 20.2%-ով, իսկ հարկային եկամուտները՝ ներառյալ սոցիալական ապահովագրության վճարները, կազմել են 479.6 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ աճելով 21.1%-ով:

ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերը 2013 թվականի առաջին կիսամյակի արդյունքներով կազմել են 471.6 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նկատմամբ աճելով 8.0%-ով, իսկ կապիտալ ծախսերը կազմել են 38.9 մլրդ դրամ՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի նկատմամբ աճելով 9.8%-ով: 2013 թվականի առաջին կիսամյակում ձևավորվել է ՀՀ պետական բյուջեի հավելուրդ, որը կազմել է 35.7 մլրդ դրամ, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի 14.6 մլրդ դրամ պակասուրդի դիմաց:

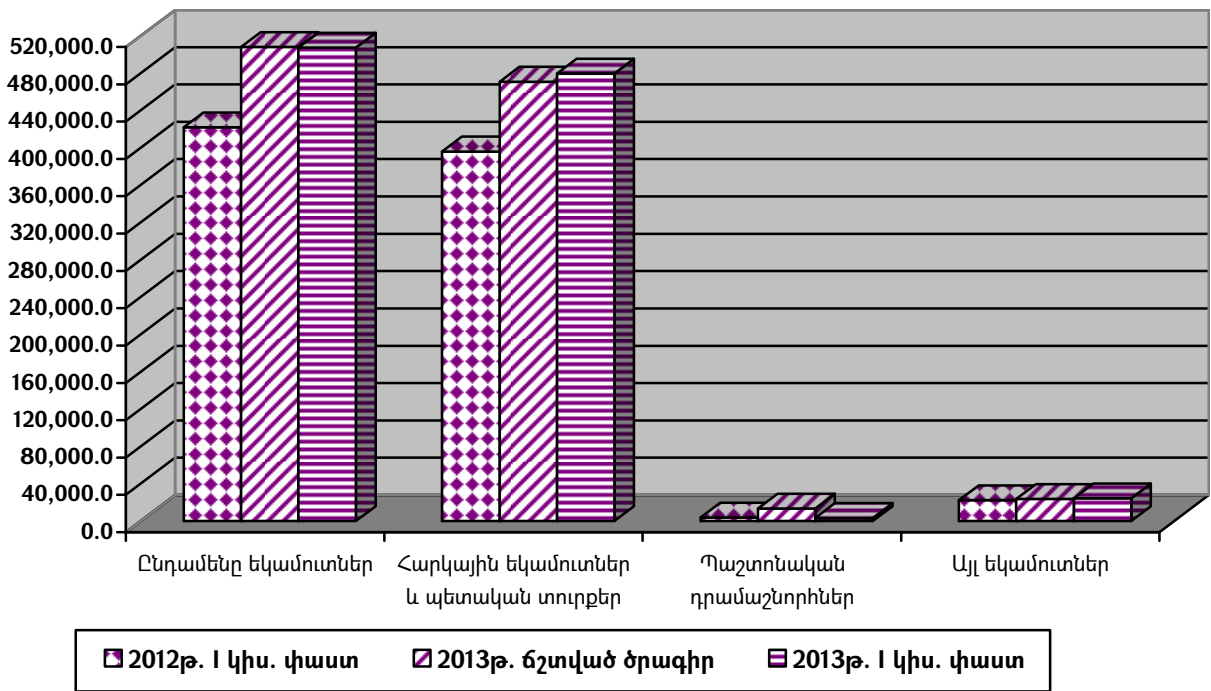
Հարկաբյուջետային ազդակը: 2013 թվականի առաջին կիսամյակի արդյունքներով գրանցվել է 3.3% զսպող հարկաբյուջետային ազդակ, ընդ որում եկամուտների գծով գրանցվել է 4.6% զսպող, իսկ ծախսերի գծով՝ 1.3% ընդլայնող ազդակ:

Գծապատկեր 9. Հարկաբյուջետային ազդակը 2011 թվականից եռամսյակներով

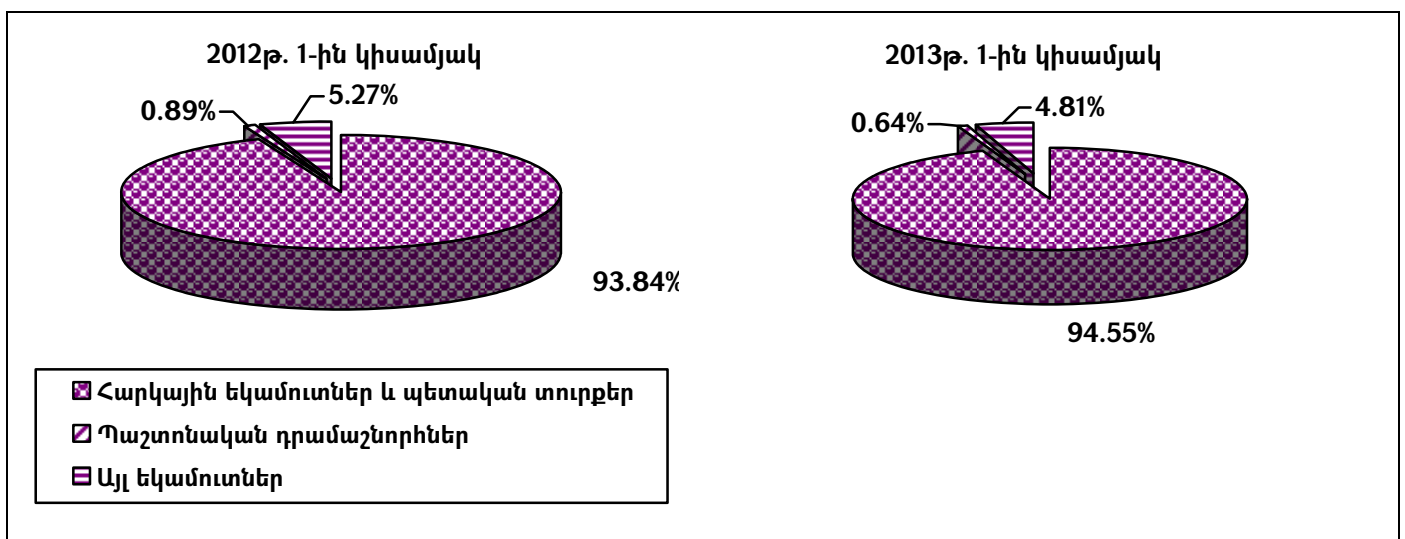
« ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՅՈՒՋԵԻ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԸ

2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ կառավարության ծրագրով նախատեսվել էր շուրջ 486.9 մլրդ դրամ բյուջետային եկամուտների ստացում: «Հայաստանի Հանրապետության 2013 թվականի պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 11-րդ կետի և 11-րդ հոդվածի 3-րդ կետի պահանջներից ելնելով՝ պետության դրամական միջոցների համախմբված հաշվառման նպատակով պետական բյուջեի ծրագրային և փաստացի ցուցանիշներում ներառվել են նաև ՀՀ պետական հիմնարկների համար բացված արտաբյուջետային հաշիվների համապատասխան շրջանառությունը, ինչպես նաև առանց սահմանափակման պետական բյուջեից կատարվող վճարումները: Նշված միջոցները ներառյալ, ինչպես նաև հաշվի առնելով կառավարության լիազորությունների շրջանակներում կատարված մյուս փոփոխությունները՝ ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների ծրագիրն ավելացվել է շուրջ 21.1 մլրդ դրամով (4.3%-ով) և կազմել 507.9 մլրդ դրամ, որից 494.4 մլրդ դրամը՝ սեփական եկամուտների, 13.5 մլրդ դրամը՝ պաշտոնական դրամաշնորհների գծով: Հաշվետու կիսամյակում ստացվել են 507.2 մլրդ դրամի փաստացի եկամուտներ՝ ապահովելով ՀՀ կառավարության ծրագրով կանխատեսված ցուցանիշի 99.9%-ը: Նշված գումարից շուրջ 504 մլրդ դրամը կազմել են սեփական աղբյուրներից ստացված եկամուտները՝ 1.9%-ով գերազանցելով ծրագիրը, 3.2 մլրդ դրամ՝ պաշտոնական դրամաշնորհները, որոնք 75.9%-ով զիջել են ծրագրված ցուցանիշը: Հարկային եկամուտների և պետական տուրքերի կիսամյակային ծրագիրը կատարվել է 101.9%-ով, այլ եկամուտներինը՝ 103.4%-ով: Նշենք, որ ՀՀ պետական հիմնարկների արտաբյուջետային եկամուտները հաշվետու ժամանակահատվածում կազմել են 12.3 մլրդ դրամ կամ առաջին կիսամյակում նախատեսված մուտքերի 74.4%-ը: Առանց արտաբյուջետային միջոցների՝ պետական բյուջեի եկամուտները կազմել են 494.9 մլրդ դրամ՝ ապահովելով 100.7% կատարողական: 2012 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ պետական բյուջեի եկամուտներն աճել են 20.2%-ով կամ 85.2 մլրդ դրամով: Մասնավորապես՝ հարկային եկամուտների, պետական տուրքերի և այլ եկամուտների գծով մուտքերն աճել են համապատասխանաբար 21.4, 10.3 և 9.7 տոկոսով: Միաժամանակ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ պաշտոնական դրամաշնորհների գծով գրանցվել է 14%-ով անկում:

Արդյունքում նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտներում հարկային եկամուտների և պետական տուրքերի տեսակարար կշիռն աճել է 0.7 տոկոսային կետով և կազմել 94.6%: Մինչույն ժամանակ, նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նվազել են այլ եկամուտների և պաշտոնական դրամաշնորհների տեսակարար կշիռները՝ համապատասխանաբար 0.46 և 0.25 տոկոսային կետով և կազմել 4.8 և 0.6 տոկոս:

Պետական բյուջեի եկամուտների կառուցվածքը

Հարկային եկամուտներ և պետական տուրքեր

ՀՀ 2013 թվականի առաջին կիսամյակի պետական բյուջեի եկամուտների 94.6%-ն ապահովվել է հարկային եկամուտների և պետական տուրքերի հաշվին, որոնք կազմել են 479.6 մլրդ դրամ և

101.9%-ով ապահովել կառավարության լիազորությունների շրջանակներում ճշտված ծրագիրը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ տվյալ մուտքերն աճել են 21.1%-ով կամ 83.6 մլրդ դրամով, որի գերակշիռ մասը՝ 82.5 մլրդ դրամը, բաժին է ընկնում հարկերին:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտները կազմել են 467.7 մլրդ դրամ: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ պետական բյուջեի հարկային եկամուտներն աճել են 21.4%-ով կամ 82.5 մլրդ դրամով: Ընդ որում, նախորդ տարվա հունվար-հունիս ամիսների համեմատ աճ է արձանագրվել գրեթե բոլոր հարկատեսակների գծով, բացառությամբ հաստատագրված վճարների: Աճի հիմնական աղբյուր են հանդիսացել ավելացված արժեքի հարկի, մաքսատուրքի, բնապահպանական ու բնօգտագործման և շահութահարկի գծով ստացված մուտքերը: Բացի այդ, 2013 թվականից հարկային օրենսդրության մեջ կատարված փոփոխությամբ նախկինում սահմանված եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների փոխարեն ներդրվել է մեկ միասնական՝ եկամտային հարկ, որի գծով անցած ժամանակահատվածում պետական բյուջե է մուտքագրվել ավելի քան 108.3 մլրդ դրամ: 2013 թվականի առաջին կիսամյակում նախորդ տարվա պարտավորությունների գծով ՀՀ պետական բյուջե են մուտքագրվել շուրջ 13.9 մլրդ դրամ պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարներ և շուրջ 6.5 մլրդ դրամ եկամտահարկ: Եկամտային հարկից ստացված մուտքերը՝ հաշվետու ժամանակահատվածում մուտքագրված եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների հետ միասին (որոնք մուտքագրվել են նախորդ տարվա պարտավորությունների գծով) 24.4%-ով (շուրջ 25.3 մլրդ դրամով) գերազանցել են նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածում մուտքագրված եկամտահարկի և պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների մուտքերը:

2013 թվականի հունվարի 1-ից ուժի մեջ մտած «Եկամտային հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով ուժը կորցրած են ճանաչվել «Եկամտահարկի մասին» և «Պարտադիր սոցիալական ապահովության վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքները: «Եկամտային հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով, մասնավորապես՝

1) սահմանվել են, որ հարկային գործակալների միջոցով հարկվող եկամուտներ ստանալու դեպքերում ֆիզիկական անձանց կողմից ստացված եկամուտները եկամտային հարկով հարկվում են հետևյալ դրույքաչափերով՝

ա) մինչև 120 հազար դրամ հարկվող եկամտի համար՝ 24.4 տոկոս,

բ) 120 հազար դրամից 2 մլն դրամ հարկվող եկամտի համար՝ 29280 դրամին գումարած 120000 դրամը գերազանցող գումարի 26 տոկոսը,

գ) 2 մլն դրամից ավելի հարկվող եկամտի համար՝ 518080 դրամին գումարած 2 մլն դրամը գերազանցող գումարի 36 տոկոսը:

Միաժամանակ, ֆիզիկական անձանց կողմից ստացված այլ եկամուտների (ոռյալթիներ, տոկոսներ, վարձավճարներ և այլն), ինչպես նաև առանց «Եկամտային հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով նախատեսված ձևով գրավոր պայմանագիրը կնքելու դեպքում հարկային գործակալի կողմից վճարվող եկամուտների հարկման դրույքաչափերի փոփոխություններ վերոնշյալ օրենքով չեն կատարվել:

2) զինծառայողների դրամական եկամուտները հանվել են նախկինում նվազեցվող եկամուտներ համարվող եկամուտների ցանկից, և սահմանվել է, որ զինծառայողներին վճարվող դրամական եկամուտները հարկվում են եկամտային հարկով՝ օրենքով սահմանված ընդհանուր կարգով:

3) սահմանվել է, որ նոտարները և «Հաստատագրված վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված՝ հաստատագրված վճարներով հարկվող և (կամ) «Արտոնագրային վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի հավելված 7-ի ցանկում ընդգրկված և (կամ) «Շրջանառության հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով շրջանառության հարկով հարկվող գործունեության տեսակների մասով անհատ ձեռնարկատերերը եկամտային հարկը հաշվարկում և վճարում են ամսական 5 հազար դրամի չափով, որը նրանց համար համարվում է եկամտային հարկի գծով վերջնական հարկային պարտավորություն: Միաժամանակ, սահմանվել է, որ «Արտոնագրային վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի հավելված 1-ի ցանկում ընդգրկված գործունեության տեսակների մասով եկամտային հարկ չի հաշվարկվում և չի վճարվում (նախկինում նշված ցանկում ներառված գործունեության տեսակներով զբաղվող անհատ ձեռնարկատեր չհանդիսացող ֆիզիկական անձինք իրենց ցանկությամբ կարող էին վճարել ամսական 5 հազար դրամ պարտադիր սոցիալական ապահովության վճար):

4) 2013 թվականի հունվարի 1-ից վերացվել է ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվող անհատ ձեռնարկատերերի կողմից մինչև 2013 թվականի հունվարի 1-ը վճարվող նվազագույն եկամտահարկի համակարգը, ինչի արդյունքում սահմանվել է, որ 2013 թվականի հունվարի 1-ից անհատ ձեռնարկարկատեր համարվող ֆիզիկական անձինք եռամսյակային պարբերականությամբ կվճարեն միայն եկամտային հարկի կանխավճարներ՝ 2012 թվականի համար հաշվարկված եկամտային հարկի գումարի 18.75 տոկոսի չափով: Ընդ որում սահմանվել է, որ եթե մինչև 2013 թվականի առաջին եռամսյակի համար կանխավճարի վճարման վերջնաժամկետը հարկ վճարողը չի հաշվարկել 2012 թվականի եկամտահարկի գումարը, ապա 2013 թվականի առաջին եռամսյակի համար եկամտային հարկի առաջին կանխավճարը չպետք է պակաս լինի 2012 թվականի ընթացքում հաշվարկված կանխավճարի չափից:

Միաժամանակ, սահմանվել է, որ անհատ ձեռնարկատեր հանդիսացող ֆիզիկական անձինք հաստատագրված վճարներով և (կամ) արտոնագրային վճարներով և (կամ) շրջանառության հարկով հարկվող գործունեության և նոտարական գործունեության տեսակներից ստացված եկամուտների մասով եկամտային հարկի կանխավճարներ չեն վճարում:

5) վերանայվել են քաղաքացիաիրավական պայմանագրերի շրջանակներում աշխատանքներ կատարող և ծառայություններ մատուցող ֆիզիկական անձանց կողմից ստացված եկամուտների հարկման մոտեցումները:

2013 թվականից ներդրվել է ևս մեկ նոր հարկատեսակ՝ շրջանառության հարկը, որի գծով առաջին կիսամյակում ՀՀ պետական բյուջե է մուտքագրվել ավելի քան 5.1 մլրդ դրամ: Նշված մուտքերից 3.7 մլրդ դրամը գանձվել է առևտրական (առք ու վաճառքի) գործունեությունից ստացված եկամուտներից: 2013 թվականի հունվարի 1-ից ուժի մեջ մտած «Շրջանառության հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանվել է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում շրջանառության հարկ վճարող են համարվում այն անձինք (Հայաստանի Հանրապետության ռեզիդենտ համարվող առևտրային կազմակերպությունները, անհատ ձեռնարկատերերը և նոտարները (այդ թվում՝ նոր ստեղծված (պետական գրանցում ստացած կամ հաշվառված) հարկ վճարողները), որոնց նախորդ օրացուցային տարվա ընթացքում գործունեության բոլոր տեսակների մասով մատակարարված ապրանքների և մատուցված ծառայությունների (կատարված աշխատանքների) իրացումից հասույթը՝ առանց ավելացված արժեքի հարկի, չի գերազանցել 58.35 մլն դրամը: «Շրջանառության հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանվել է, որ շրջանառության հարկով հարկվող օբյեկտ է համարվում հաշվետու ժամանակաշրջանի ընթացքում շրջանառության հարկ վճարողի կողմից մատակարարված ապրանքների և մատուցված ծառայությունների (կատարված աշխատանքների) իրացման շրջանառությունը (իրացումից հասույթը), ինչպես նաև ստացվող այլ եկամուտները:

Միաժամանակ, «Շրջանառության հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանվել են շրջանառության հարկի հետևյալ դրույքաչափերը.

1) առևտրական (առք ու վաճառքի) և արտադրական գործունեությունից եկամուտների դեպքում՝ 3.5 տոկոս,

2) վարձակալությունից եկամուտների, տոկոսների, ռոյալթիների, ակտիվների (այդ թվում՝ անշարժ գույքի) օտարումից եկամուտների դեպքում՝ 10 տոկոս,

3) նոտարական գործունեությունից եկամուտների դեպքում՝ 20 տոկոս,

4) այլ գործունեության (եկամուտների) տեսակներից եկամուտների դեպքում՝ 5 տոկոս:

«Շրջանառության հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանվել է նաև, որ շրջանառության հարկ վճարող առևտրային կազմակերպությունները շահութահարկի կանխավճարներ և նվազագույն շահութահարկի վճարումներ չեն կատարում:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում հարկային եկամուտների և պետական տուրքերի 40.1%-ն ապահովվել է *ավելացված արժեքի հարկի* հաշվին: Այն կազմել է շուրջ 192.4 մլրդ դրամ և 22.7%-ով կամ 35.6 մլրդ դրամով գերազանցել նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի ցուցանիշը: ԱԱՀ-ի մուտքերից 123.14 մլրդ դրամը ստացվել է ՀՀ սահմանին հարկումից, 69.24 մլրդ դրամը՝ ներքին շրջանառությունից: Հարկ է նշել, որ ԱԱՀ-ի մուտքերի աճը հիմնականում ապահովվել է ներմուծումից ստացված եկամուտների հաշվին, որոնք 30.1%-ով կամ 28.5 մլրդ դրամով գերազանցել են նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի ցուցանիշը: Ներքին շրջանառությունից ստացված մուտքերը նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ աճել են 11.5%-ով կամ շուրջ 7.2 մլրդ դրամով:

«Ավելացված արժեքի հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-230-Ն օրենքով (ուժի մեջ է 2013 թվականի հունվարի 1-ից) հստակեցվել է, որ սուբսիդիաները, սուբվենցիաները, դրամաշնորհները կամ այլ ձևով ստացվող գումարները չեն հարկվում *ավելացված արժեքի հարկով*, եթե դրանց դիմաց այդ գումարները ստացողների մոտ, ըստ էության, ապրանքներ մատակարարելու կամ ծառայություններ մատուցելու պարտավորություն չի առաջանում:

2012 թվականի դեկտեմբերի 19-ին Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի կողմից ընդունված՝ «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-240-Ն օրենքով (ուժի մեջ է մտել 2013 թվականի հունվարի 1-ից)՝

1) սահմանվել է, որ *ավելացված արժեքի հարկով* չեն հարկվում՝

ա) իրավաբանական անձանց կանոնադրական կամ բաժնետիրական կապիտալում անձին պատկանող բաժնեմասի և փայի նկատմամբ սեփականության իրավունքի՝ այլ անձի փոխանցման գործարքները (այլ ոչ թե իրավաբանական անձի, իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող ձեռնարկության նկատմամբ սեփականության իրավունքի փոփոխման (այդ թվում՝ սեփականաշնորհման) գործարքները),

բ) պետության կամ համայնքի կողմից իրավաբանական անձանց կանոնադրական կամ բաժնետիրական կապիտալում գույքի ներդրման գործարքները,

գ) հողամասից կամովին իրաժարվելու դեպքում քաղաքացու կամ իրավաբանական անձի հողամասը որպես համայնքային սեփականություն՝ համայնքին, կամ որպես պետական սեփականություն՝ պետությանը փոխանցելու գործարքները,

դ) հողամասի, այլ անշարժ գույքի փոխանակության գործարքները, երբ գործարքի կողմ է հանդիսանում պետությունը և (կամ) համայնքը,

2) սահմանվել է, որ իրավաբանական անձի կանոնադրական կամ բաժնեհավաք կապիտալում ֆիզիկական անձանց պատկանող շենքի, բնակարանի, առանձնատան կամ այլ շինության (այդ թվում՝ անավարտ (կիսակառույց)) ներդրումն ազատվում է ավելացված արժեքի հարկից, եթե այդ ներդրմանը համապատասխանող՝ ֆիզիկական անձին պատկանող բաժնեմասը մինչև ներդրումը կատարելու պահին հաջորդող երեք տարին լրանալը չի օտարվել այլ անձի,

3) սահմանվել է, որ վերամշակման կամ նորոգման նպատակով Հայաստանի Հանրապետության ներքին տարածքից արտահանված ապրանքների ներմուծման դեպքում ավելացված արժեքի հարկով հարկվող շրջանառություն է համարվում ապրանքների վերամշակումից կամ նորոգումից հետո ներմուծման մաքսային արժեքի և դրանց արտահանման ժամանակ հայտարարագրված մաքսային արժեքի տարբերության, ինչպես նաև օրենսդրությամբ սահմանված կարգով հաշվարկված մաքսատուրքի և ակցիզային հարկի հանրագումարը (նախկինում վերամշակման կամ նորոգման նպատակով Հայաստանի Հանրապետության ներքին տարածքից արտահանված ապրանքների ներմուծման դեպքում ապրանքների վերամշակումից կամ նորոգումից հետո ներմուծման մաքսային արժեքի և դրանց արտահանման ժամանակ հայտարարագրված մաքսային արժեքի տարբերությունը որպես ավելացված արժեքի հարկով հարկվող շրջանառություն ընդունվում էր միայն այն ժամանակ, երբ անհնար էր լինում որոշել ապրանքի վերամշակման կամ նորոգման արժեքը),

4) սահմանվել է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում որպես ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնող չգրանցված (չհաշվառված) օտարերկրյա անձի կողմից Հայաստանի Հանրապետությունում ավելացված արժեքի հարկով հարկվող գործարք իրականացվելու (ներառյալ՝ այդ անձի սեփականությունը հանդիսացող ապրանքներ ներմուծվելու) դեպքերում այդ գործարքների մասով պայմանագրային հարաբերությունների կողմ հանդիսացող՝ ավելացված արժեքի հարկ վճարող համարվող կամ ավելացված արժեքի հարկի վճարման պարտավորություն կրող անձանց կողմից կատարված գործարքից առաջացող ավելացված արժեքի հարկի գումարը պահելու և պետական բյուջե փոխանցելու պարտավորությունը չի տարածվում արտոնագրային կամ հաստատագրված վճար կամ շրջանառության հարկ վճարող անձանց և անհատ ձեռնարկատեր չհանդիսացող ֆիզիկական անձանց վրա,

5) սահմանվել է, որ «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 8-րդ հոդվածի դրույթները չեն տարածվում հրապարակային պայմանագրի համաձայն ապրանքներ մատակարարող կամ ծառայություններ մատուցող անձանց վրա, եթե հրապարակային պայմանագրով առևտրային գեղջերի կիրառման օրվան նախորդող առնվազն երկու

աշխատանքային օր առաջ հարկային մարմին է ներկայացրել վերադաս հարկային մարմնի կողմից սահմանված ձևի հայտարարություն՝ առևտրային զեղչեր կիրառելու վերաբերյալ,

6) ուժը կորցրած են ճանաչվել անմիջապես ներմուծող և (կամ) անմիջական արտադրող համարվող հարկ վճարողների ավելացված արժեքի հարկով հարկվող շրջանառության որոշման՝ «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 8-րդ հոդվածի 12-րդ մասով սահմանված մոտեցումները,

7) հստակեցվել է, որ արտարժույթի առուվաճառքի գործունեության մասով ավելացված արժեքի հարկով հարկվող շրջանառություն է համարվում արտարժույթի վաճառքի և ձեռքբերման արժեքների դրական տարբերությունը,

8) սահմանվել է, որ եթե անձը օրենքի խախտմամբ իրեն չի համարել ավելացված արժեքի հարկ վճարող կամ ավելացված արժեքի հարկ վճարող համարվող անձն ավելացված արժեքի հարկով հարկվող գործարքների գծով դուրս գրված հաշվարկային փաստաթղթում ավելացված արժեքի հարկի գումարի առանձնացում չի կատարել կամ հաշվարկային փաստաթուղթ դուրս չի գրել և, միաժամանակ, նշված դեպքերում ավելացված արժեքի հարկ վճարող համարվող անձն ավելացված արժեքի հարկի գումարը չի արտացոլել ավելացված արժեքի հարկի հաշվարկի համապատասխան տողերում, ապա ավելացված արժեքի հարկի գումարը հաշվարկվում է ավելացված արժեքի հարկի 20 տոկոս դրույքաչափի կիրառմամբ,

9) վերանայվել է «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 13-րդ հոդվածով սահմանված՝ ծառայությունների մատուցման վայրի սահմանումը: Մասնավորապես սահմանվել է, որ բացառությամբ «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 14-րդ հոդվածով սահմանված դեպքերի, ծառայության մատուցման վայր է համարվում ծառայություն մատուցող կազմակերպության պետական գրանցման կամ անհատ ձեռնարկատիրոջ հաշվառման վայրը, իսկ դրանց բացակայության դեպքում՝ կազմակերպության հիմնադիր փաստաթղթում նշված վայրը կամ կազմակերպության մշտական ստորաբաժանման գտնվելու վայրը, եթե ծառայությունները մատուցվում են անմիջականորեն այդ ստորաբաժանման միջոցով, իսկ ծառայությունն անհատ ձեռնարկատիրոջ կողմից մատուցվելու դեպքում՝ նրա բնակության վայրը,

10) սահմանվել է, որ «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 14-րդ հոդվածի 4-րդ պարբությամբ նշված ծառայությունների դեպքում ծառայությունների մատուցման վայր է համարվում ծառայություն ստացող կազմակերպության պետական գրանցման կամ անհատ ձեռնարկատիրոջ հաշվառման վայրը, իսկ դրանց բացակայության դեպքում՝ կազմակերպության հիմնադիր փաստաթղթում նշված վայրը կամ կազմակերպության մշտական ստորաբաժանման գտնվելու վայրը, եթե ծառայությունները ստացվում են անմիջականորեն այդ

ստորաբաժանման միջոցով, իսկ ծառայությունն անհատ ձեռնարկատիրոջ կողմից ստացվելու դեպքում՝ նրա բնակության վայրը,

11) սահմանվել է, որ մեկից ավելի անձանց ընդհանուր սեփականությունը հանդիսացող գույքի օտարման դեպքում ավելացված արժեքի հարկի շեմը կիրառվում է մեկ անգամ՝ անկախ պայմանագրով գույք օտարող կողմում հանդես եկող անձանց թվաքանակից կամ այդ գույքի նկատմամբ սեփականություն ունեցողների թվաքանակից,

12) հարկային մարմնում որպես ավելացված արժեքի հարկ վճարող հաշվառված չհամարվելու ժամանակաշրջանում ավելացված արժեքի հարկ վճարողների կողմից հարկային հաշիվներ դուրս գրելու դեպքերի համար սահմանվել է տուգանք՝ դուրս գրված հարկային հաշիվներում առանձնացված ավելացված արժեքի հարկի գումարի տասը տոկոսի չափով,

13) սահմանվել է, որ հարկային մարմին ներկայացված ավելացված արժեքի հարկի հաշվարկներով պետական բյուջե վճարման ենթակա ավելացված արժեքի հարկի գումարը պակաս ցույց տալու կամ պետական բյուջեից հաշվանցման ենթակա գումարն ավել ցույց տալու դեպքերում (երբ պարզվում է, որ փաստացի իրականացված գործարքի գծով առաջացող պարտավորությունը նվազեցնելու նպատակով գործարքի իրական պայմաններին համապատասխանող՝ դուրս գրված հարկային հաշիվը հարկ վճարողի կողմից անվավեր է ճանաչվել), պակաս հաշվարկված՝ պետական բյուջե վճարման ենթակա ավելացված արժեքի հարկի գումարների կամ պետական բյուջեից ավել հաշվանցված գումարների նկատմամբ հաշվարկվում է տուգանք այդ գումարների 100 տոկոսի չափով:

Ավելացված արժեքի հարկի մուտքերում շուրջ 2.1 մլրդ դրամ են կազմել ծխախոտի արտադրանքի համար գանձվող հաստատագրված վճարները, որից 771.8 մլն դրամը ստացվել է տեղական արտադրության, 1.3 մլրդ դրամը՝ ներմուծվող ծխախոտից: Նշված մուտքերը նախորդ տարվա համեմատ կազմել են համապատասխանաբար 85.2% և 107.9%: «Ծխախոտի արտադրանքի համար հաստատագրված վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-127-Ն օրենքով 2012 թվականի համեմատությամբ բարձրացվել են ԱՏԳ ԱԱ 2402 20 900 11, 2402 20 100 11, 2402 90 000 13, 2402 20 900 12, 2402 20 100 12, 2402 90 000 14 ծածկագրերին դասվող ծխախոտի արտադրանքի հաստատագրված վճարի դրույքաչափերը:

Հաշվետու ժամանակահատվածում պետական բյուջեի հարկային եկամուտների ու պետական տուրքերի 4.5%-ն ապահովվել է *ակցիզային հարկի* հաշվին՝ կազմելով 21.7 մլրդ դրամ: Մասնավորապես՝ հանրապետություն ներմուծվող ենթաակցիզային ապրանքների հարկումից ստացվել է 15.4 մլրդ դրամ, հանրապետությունում արտադրվող ենթաակցիզային ապրանքների հարկումից՝ 6.2 մլրդ դրամ: Ընդ որում, տեղական արտադրության ենթաակցիզային ապրանքների

հարկումից ստացված մուտքերը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նվազել են 16.4%-ով, իսկ ներմուծվող ապրանքների գծով մուտքերը՝ ավելացել 16%-ով. արդյունքում ակցիզային հարկի ընդհանուր մուտքերն աճել են 4.4%-ով կամ 913.9 մլն դրամով:

«Ակցիզային հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-250-Ն օրենքով (ուժի մեջ է մտել 2013 թվականի հունվարի 1-ից)՝

1) ակցիզային հարկով հարկվող ԱՏԳ ԱԱ 2206 00 390, 2206 00 590 և 2206 00 890 ապրանքային ծածկագրերին դասվող պտղային, հատապտղային, մրգային և այլ գինիների համար ակցիզային հարկի դրույքաչափը սահմանվել է տեղական արտադրության դեպքում՝ բացթողնման գնի (առանց ավելացված արժեքի հարկի և ակցիզային հարկի), իսկ ներմուծման դեպքում՝ մաքսային արժեքի 10 տոկոսի, բայց ոչ պակաս, քան 1 լիտրի համար 100 դրամի չափով՝ նախկինում ներքին արտադրանքի 1 լիտրի համար սահմանված 25 դրամի, իսկ ապրանքների ներմուծման դեպքում՝ 1 լիտրի համար սահմանված 270 դրամի փոխարեն,

2) ակցիզային հարկի արտոնություն է սահմանվել 40 տոկոս և բարձր սպիրտայնությամբ չջալցված կոնյակի՝ կոնյակ արտադրող այլ անձանց օտարման նկատմամբ,

3) սահմանվել է, որ ԱՏԳ ԱԱ 2710 19 710-2710 19 980 ապրանքային ծածկագրերին դասվող բոլոր տեսակի քսայուղերը համարվում են ենթաակցիզային ապրանքներ: Նշված ապրանքատեսակների համար ակցիզային հարկի դրույքաչափ է սահմանվել տեղական արտադրության դեպքում բացթողման գնի, իսկ ներմուծման դեպքում՝ մաքսային արժեքի 10 տոկոս, բայց ոչ պակաս քան 1 կգ-ի համար 400 դրամը:

Հաշվետու ժամանակահատվածում ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների և պետական տուրքերի 13.7%-ն ապահովվել է *շահութահարկի* հաշվին՝ կազմելով 65.9 մլրդ դրամ: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ շահութահարկի մուտքերն աճել են 5.6%-ով կամ 3.5 մլրդ դրամով:

«Շահութահարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-238-Ն օրենքով (ուժի մեջ է մտել 2013 թվականի հունվարի 1-ից).

1) սահմանվել է, որ ոչ ռեզիդենտի հայաստանյան աղբյուրներից ստացված եկամուտներ են համարվում Հայաստանի Հանրապետության տարածքից դուրս Հայաստանի Հանրապետության ռեզիդենտին կամ այլ ոչ ռեզիդենտի՝ Հայաստանի Հանրապետությունում հաշվառված առանձնացված ստորաբաժանմանը մատուցված՝ խորհրդատվական, իրավաբանական, հաշվապահական, կառավարման, փորձագիտական, մարքեթինգային, գովազդային, թարգմանչական, ինժեներական և համանման այլ ծառայություններից ստացված եկամուտները:

Ընդ որում, նշված եկամտատեսակների համար ոչ ռեզիդենտի շահութահարկի դրույքաչափը սահմանվել է 20 տոկոս,

2) սահմանվել է, որ հարկային գործակալները աղբյուրի մոտ ոչ ռեզիդենտի շահութահարկի գումարը պահում են ոչ միայն ոչ ռեզիդենտին փաստացի եկամուտ վճարելու դեպքերում, այլ նաև այլ գույքով, դեբիտորական և կրեդիտորական պարտքերի հաշվանցման, պարտքերի վերաձևակերպման կամ պարտքերի նորացման, ինչպես նաև հայաստանյան աղբյուրներից ստացման ենթակա եկամուտների մասով հարկային գործակալի նկատմամբ ոչ ռեզիդենտի կողմից հարկային գործակալ չհանդիսացող անձին պահանջի իրավունքի զիջման դեպքերում:

Մաքսապորտքի գծով մուտքերը հաշվետու ժամանակահատվածում կազմել են շուրջ 24.2 մլրդ դրամ՝ ապահովելով պետական բյուջեի հարկերի և տուրքերի 5%-ը և 39%-ով կամ 6.8 մլրդ դրամով գերազանցել 2012 թվականի նույն ժամանակահատվածի ցուցանիշը:

2012 թվականի դեկտեմբերի 5-ի «Հայաստանի Հանրապետության մաքսային օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով (ՀՕ-224-Ն) (ուժի մեջ է մտել 2013 թվականի հունվարի 6-ից) վերանայվել են մաքսատուրքի դրույքաչափերը: Մասնավորապես՝

1) վերախմբագրվել է Հայաստանի Հանրապետության մաքսային օրենսգրքի 199-րդ հոդվածը, ինչի արդյունքում հետագա արտահանման պարտավորությամբ Հայաստանի Հանրապետություն ներմուծված ապրանքները և տրանսպորտային միջոցները սահմանված ժամկետում չարտահանելու կամ հետագա ներմուծման պարտավորությամբ արտահանված ապրանքները և տրանսպորտային միջոցները սահմանված ժամկետում Հայաստանի Հանրապետություն չներմուծելու դեպքերի համար սահմանված՝ մաքսային արժեքի 10 տոկոսի չափով տուգանքը փոխարինվել է խախտման օրվա դրությամբ այդ ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների համար «Ներմուծում՝ ազատ շրջանառության համար» մաքսային ռեժիմով նախատեսված մաքսային վճարների մեծության 50 տոկոսի, բայց ոչ պակաս, քան 50 հազար դրամի չափով տուգանքով՝ տուգանքի մեծությունը կապելով խախտման հետևանքով պետական բյուջե պակաս վճարված մաքսային վճարների մեծության հետ,

2) վերախմբագրվել է Հայաստանի Հանրապետության մաքսային օրենսգրքի 199.1-ին հոդվածի 1-ին կետը, ինչի արդյունքում օրենսգրքով արգելված դեպքերում մաքսային հսկողության տակ գտնվող ապրանքներն ու տրանսպորտային միջոցները բնական մաշվածության հետևանքով առաջացած փոփոխություններից բացի այլ փոփոխությունների ենթարկելու դեպքերի համար սահմանված՝ մաքսային արժեքի 10 տոկոսի չափով տուգանքը փոխարինվել է այդ ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների համար «Ներմուծում՝ ազատ շրջանառության համար» մաքսային ռեժիմով նախատեսված մաքսային վճարների մեծության 50 տոկոսի, բայց ոչ պակաս, քան 50

հազար դրամի չափով տուգանքով՝ տուգանքի մեծությունը կապելով խախտման հետևանքով պետական բյուջե պակաս վճարված մաքսային վճարների մեծության հետ,

3) ամբողջությամբ վերախմբագրվել է Հայաստանի Հանրապետության մաքսային օրենսգրքի 203-րդ հոդվածը, ինչի արդյունքում ապրանքները և տրանսպորտային միջոցները չհայտարարագրելու կամ ոչ իրենց անվամբ հայտարարագրելու կամ հայտարարագրման ժամանակ ոչ ճշգրիտ տեղեկություններ նշելու դեպքերի համար սահմանված՝ մաքսային արժեքի չափով տուգանքը փոխարինվել է՝

ա) 50 հազար դրամի չափով տուգանքով, եթե խախտման արդյունքում չի առաջանում մաքսային վճարների (բացառությամբ մաքսավճարի) պակաս հաշվարկում կամ չհաշվարկում, ոչ սակագնային կարգավորման միջոցների չկիրառում, ինչպես նաև եթե խախտումը չի բնութագրվում հանցագործության հատկանիշներով,

բ) պակաս վճարված մաքսային վճարների մեծության 50 տոկոսի չափով տուգանքով (զանձելով նաև պակաս վճարված մաքսային վճարները), եթե խախտման արդյունքում առաջանում է մաքսային վճարների պակաս հաշվարկում կամ չհաշվարկում, ինչպես նաև եթե խախտումը չի բնութագրվում հանցագործության հատկանիշներով,

գ) այդ ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների մաքսային արժեքի չափով տուգանքով, եթե առաջանում է ոչ սակագնային կարգավորման միջոցների չկիրառում՝ հանցագործության հատկանիշների բացակայության դեպքում,

դ) մաքսային արժեքի 10 տոկոսի չափով տուգանքով, եթե արդյունքում չեն առաջանում մաքսային վճարներ (բացառությամբ մաքսավճարի), սակայն կատարված խախտման արդյունքում մաքսային հայտարարագրում արտացոլվում են ապրանքների արտահանման երկրում կամ Հայաստանի Հանրապետությունում ձեռք բերված և մաքսային սահմանով տեղափոխված կամ տեղափոխվող ապրանքների ձեռքբերման արժեքներից կամ քանակներից բարձր կամ ցածր արժեքներ կամ քանակներ, ինչպես նաև եթե խախտումը չի բնութագրվում հանցագործության հատկանիշներով:

2013 թվականի մարտի 20-ին Հայաստանի Հանրապետության Ազգային Ժողովի կողմից ընդունված՝ «Հայաստանի Հանրապետության մաքսային օրենսգրքում լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-17-Ն օրենքով (ուժի մեջ է մտել 2013 թվականի ապրիլի 26-ից) ԱՏԳ ԱԱ 0602 10 100 ծածկագրին դասվող խախտողի կտրոնների, ԱՏԳ ԱԱ 0602 20 ծածկագրին դասվող պատվաստված կամ չպատվաստված պտղատու տեսակի ծառերի, թփերի և թփուտների, ԱՏԳ ԱԱ 0713 10 100 ծածկագրին դասվող ցանքի համար ոլոռի և ԱՏԳ ԱԱ 0713 33 100 ծածկագրին դասվող ցանքի լրբու համար սահմանվել է մաքսատուրքի 0 տոկոս դրույքաչափ՝ նախկին 10 տոկոս դրույքաչափի փոխարեն:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ պետական բյուջե են մուտքագրվել շուրջ 5.8 մլրդ դրամ *հաստատագրված վճարներ* (առանց ծխախոտի արտադրանքի հաստատագրված վճարների)՝ ապահովելով հարկային եկամուտների ու պետական տուրքերի 1.2%-ը: Նշված ցուցանիշը նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ նվազել է 30.5%-ով կամ 2.5 մլրդ դրամով՝ հիմնականում պայմանավորված «Հաստատագրված վճարների մասին» ՀՀ օրենքում կատարված փոփոխություններով, որոնց համաձայն 2012 թվականի ապրիլի 1-ից գործունեության հինգ տեսակներ, իսկ 2013 թվականի հունվարի 1-ից՝ ևս երեք տեսակներ դուրս բերվեցին հաստատագրված վճարով հարկվող գործունեության տեսակների ցանկից:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ պետական բյուջե են մուտքագրվել շուրջ 17.5 մլրդ դրամ *բնապահպանական և բնօգտագործման վճարներ*՝ կազմելով հարկերի և տուրքերի 3.6%-ը: Նշված գումարից 11.3 մլրդ դրամը կազմել է արդյունահանված մետաղական օգտակար հանածոների և դրանց վերամշակման արդյունքում ստացված արտադրանքի իրացման համար վճարված ռոյալթին, շուրջ 3 մլրդ դրամը՝ այլ պետություններում գրանցված տրանսպորտային միջոցներից օդային ավազան վնասակար նյութեր արտանետելու համար գանձվող վճարները, 1.2 մլրդ դրամը՝ օգտակար հանածոների արդյունահանման դիմաց վճարները, 1.1 մլրդ դրամը՝ ՀՀ ներմուծվող շրջակա միջավայրին վնաս պատճառող ապրանքների համար գանձվող վճարները: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ բնապահպանական և բնօգտագործման վճարներն աճել են 59.4%-ով կամ 6.5 մլրդ դրամով՝ հիմնականում պայմանավորված արդյունահանված մետաղական օգտակար հանածոների և դրանց վերամշակման արդյունքում ստացված արտադրանքի իրացման համար վճարվող ռոյալթիի և այլ պետություններում գրանցված տրանսպորտային միջոցներից օդային ավազան վնասակար նյութեր արտանետելու համար գանձվող վճարների աճով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ պետական բյուջե են մուտքագրվել 6.5 մլրդ դրամի *այլ հարկեր*՝ կազմելով հարկերի և տուրքերի 1.4%-ը: Մասնավորապես՝ 3.5 մլրդ դրամ են կազմել արտոնագրային վճարները, որոնք նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճել են 19.5%-ով կամ 563 մլն դրամով: Ավելի քան 1.7 մլրդ դրամ է մուտքագրվել ճանապարհային վճարների գծով, որոնք նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճել են 76.2%-ով կամ 748.8 մլն դրամով: 43.1 մլն դրամ են կազմել ռադիոհաճախականության օգտագործման թույլտվության տրամադրման (գործողության ժամկետի երկարաձգման) վճարները, 300.3 մլն դրամ՝ հարկային օրենսդրության խախտման համար «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված տուգանքները, 262.3 մլն դրամ՝ հանրային ծառայությունների կարգավորման պարտադիր վճարները, 163.7 մլն դրամ՝ «Առևտրի և ծառայությունների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված դրոշմապիտակների ձեռք բերման վճարները, 4.7 մլն դրամ՝ կոնցեսիոն վճարը, և շուրջ 684.8 մլն

դրամ՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի նյութական խրախուսման ֆոնդի եկամուտները: Նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ այլ հարկերի փաստացի ցուցանիշն աճել է 24.3%-ով կամ շուրջ 1.3 մլրդ դրամով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է ճանապարհային և արտոնագրային վճարների աճով:

2012 թվականի դեկտեմբերի 19-ին ՀՀ ԱԺ կողմից ընդունված՝ «Արտոնագրային վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-243-Ն օրենքով (ուժի մեջ է մտել 2013 թվականի հունվարի 1-ից)՝

1) անհատ ձեռնարկատեր չհանդիսացող ֆիզիկական անձանց մասով վերանայվել է արտոնագրային վճար վճարող համարվելու համար հիմք ընդունվող տարեկան իրացման շրջանառության շեմի մեծությունը: Մասնավորապես, նախկինում գործող 6 միլիոն դրամ շեմի փոխարեն սահմանվել է 9 միլիոն դրամ շեմ,

2) «Արտոնագրային վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի թիվ 1 հավելվածում ներառված գործունեության տեսակներով զբաղվող ֆիզիկական անձանց համար ևս նախատեսվել է մեկից ավել ամիսների համար արտոնագիր ստանալու դեպքերում արտոնագրային վճարի չափը նվազեցնող գործակից,

3) հստակեցվել է, որ «Արտոնագրային վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 9-րդ հոդվածի 6-րդ մասով սահմանված տուգանքը կիրառվում է նաև նույն օրենքով սահմանված գործակիցներից ցածր գործակիցներ կիրառելու հետևանքով արտոնագրային վճարը պակաս հաշվարկելու դեպքերում: Միաժամանակ սահմանվել է, որ հարկային մարմնի կողմից խախտումն արձանագրվելուց հետո՝ մեկ տարվա ընթացքում, նույն գործունեության տեսակի գծով նույն խախտումը թույլ տալու դեպքերում արտոնագրային վճար վճարողից գանձվում են տվյալ ժամանակահատվածի համար պակաս վճարված արտոնագրային վճարը և տուգանք՝ պակաս վճարված արտոնագրային վճարի գումարի չափով: Բացի այդ, հստակեցվել է նաև, որ առանց արտոնագրի գործունեություն իրականացնելու դեպքերում որպես գործունեության նվազագույն ժամանակահատված հիմք է ընդունվում երեք ամիսը,

4) սահմանվել է, որ «Արտոնագրային վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի թիվ 7 հավելվածում նշված գործունեության տեսակով (տեսակներով) զբաղվելու դեպքում արտոնագրային վճարը նույն օրենքի թիվ 8 հավելվածով սահմանված ժամկետում չվճարելու դեպքում կիրառվում է «Հարկերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 23-րդ հոդվածով սահմանված չափով տույժ՝ գործունեության իրականացման ժամանակահատվածի առաջին օրվանից սկսած,

5) ուժը կորցրած է ճանաչվել «Արտոնագրային վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 2-րդ հավելվածը, ինչի արդյունքում՝

ա) առևտրի իրականացման վայրերից դուրս գտնվող՝ Երևան քաղաքում՝ 7մ², այլ վայրերում՝ 10մ² առևտրական տարածքը չգերազանցող կրպակի միջոցով առևտրական գործունեությունը և համակարգչային խաղերի կազմակերպման գործունեությունը տեղախափոխվել են հարկման ընդհանուր համակարգ,

բ) վերանայվել են նախկինում անհատ ձեռնարկատեր հանդիսացող ֆիզիկական անձանց կողմից իրականացվող՝ թեթև մարդաստար մեքենայով ուղևորափոխադրման, բիլիարդ խաղի կազմակերպման, սեղանի թենիս խաղի կազմակերպման, վարսավիրական ծառայությունների մատուցման, ավտոմեքենաների տեխնիկական սպասարկման և նորոգման գործունեության տեսակների համար սահմանված արտոնագրային վճարների դրույքաչափերը,

6) արտոնագրային վճարների համակարգում են ներառվել մետաղադրամով շահագործվող ավտոմատների միջոցով սննդի առևտրի կազմակերպման գործունեությունը, մետաղադրամով շահագործվող ավտոմատների միջոցով խաղերի կազմակերպման գործունեությունը, ատամնաբուժական գործունեությունը, ատամնատեխնիկական գործունեությունը, անշարժ գույքի առքուվաճառքի կամ վարձակալության միջնորդային գործունեությունը,

7) սահմանվել է, որ արտոնագրային վճարի հարկման օբյեկտ չեն համարվում հանրային սննդի ոլորտում իրականացվող գործունեությունը, եթե այդ գործունեությունը կազմակերպվում է 600մ² գերազանցող սպասարկման սրահի մակերես ունեցող հանրային սննդի օբյեկտում,

8) վերանայվել են բացառապես հանդիսությունների, արարողությունների կամ համանման այլ միջոցառումների համար նախատեսված սրահներում հանրային սննդի ոլորտում գործունեություն իրականացնելու համար օրական կտրվածքով արտոնագրային վճար վճարող համարվելու մոտեցումները: Մասնավորապես, սահմանվել է, որ օրական կտրվածքով արտոնագրային վճար վճարող կարող են համարվել այն հանրային սննդի օբյեկտները, որոնք գործունեություն են իրականացնում հանդիսությունների, արարողությունների կամ համանման այլ միջոցառումների կազմակերպման համար նախատեսված՝ 100 մ² և ավելի մակերես ունեցող սրահում, և որոնց՝ հանրային սննդի գործունեության իրականացման տվյալ վայրի սրահների ընդհանուր մակերեսը չի գերազանցում 600 մ²,

9) սահմանվել են (վերանայվել են) որոշ գործունեության տեսակների մասով արտոնագրային վճարի հաշվարկման համար հիմք ընդունվող գործակիցներ: Մասնավորապես՝

ա) սահմանվել են սեզոնայնության հետ կապված գործակիցներ բացօթյա վայրերի միջոցով հանրային սննդի ոլորտում գործունեություն իրականացնելու համար,

բ) բացառապես հանդիսությունների, արարողությունների կամ համանման այլ միջոցառումների կազմակերպման համար նախատեսված սրահների միջոցով հանրային սենդի ոլորտում Երևան քաղաքում իրականացվող գործունեության համար սահմանվել է նոր գործակից, որը հավասար է 3-ի,

գ) սահմանվել է 5 գործակից (նախկինում սահմանված էր 3) հետտապար և անհատական կամ համույթային համանման այլ ցուցադրումներ ունեցող հանրային սենդի գործունեության իրականացման վայրերի համար:

2012 թվականի դեկտեմբերի 19-ին ՀՀ ԱԺ կողմից ընդունված՝ «Հարկերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում փոփոխություններ և լրացում կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-237-Ն օրենքով (ուժի մեջ է մտել 2013 թվականի հունվարի 1-ից) «Հարկերի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 15 հոդվածի «թ» կետով նախատեսված տեղեկությունները չփակցնելու կրկնական փաստն արձանագրելու դեպքերի համար նախատեսված տուգանքի չափը 500 հազար դրամից նվազեցվել է մինչև 100 հազար դրամ: Մեկ տարվա ընթացքում անապրանք փաստաթուղթ դուրս գրելու և ձեռքբերելու դեպքերի համար սահմանվել է տուգանքի նվազագույն չափ՝ 2 միլիոն դրամի չափով:

2012 թվականի դեկտեմբերի 19-ին ՀՀ ԱԺ կողմից ընդունված՝ «Հսկիչ-դրամարկղային մեքենաների կիրառման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության ՀՕ-244-Ն օրենքով՝

1) ավելի խիստ տուգանքներ են սահմանվել «Արտոնագրային վճարների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի համաձայն, արտոնագրային վճարների օբյեկտ չհամարվող հանրային սենդի օբյեկտում գործունեության իրականացնող տնտեսավարող սուբյեկտների կողմից թույլ տրված հսկիչ-դրամարկղային մեքենաների գրանցման կարգի և (կամ) շահագործման կանոնների խախտումների համար,

2) սահմանվել է, որ հսկիչ-դրամարկղային մեքենաների գրանցման կարգի և (կամ) շահագործման կանոնների խախտումների համար կիրառվող տուգանքի հաշվարկման համար հիմք է ընդունվում ոչ թե տվյալ խախտումն արձանագրելու ամսվան նախորդող ամսվա ընթացքում տվյալ առևտրի իրականացման վայրում տեղադրված հսկիչ-դրամարկղային մեքենաների միջոցով արձանագրված շրջանառության 2 տոկոսը, այլ խախտումն արձանագրելու ամսվան նախորդող եռամսյակի ընթացքում արձանագրված շրջանառության 0.7 տոկոսը:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ պետական բյուջե են մուտքագրվել շուրջ 11.9 մլրդ դրամ *պետական տուրքեր*, որոնք 100.5%-ով ապահովել են ՀՀ կառավարության առաջին կիսամյակի ծրագրի կատարումը: Չնայած պետական տուրքերի ծրագրային ցուցանիշն ընդհանուր առմամբ կատարվել է՝ առանձին աղբյուրներից ստացված մուտքերն ունեցել են տարբեր

կատարողական: Մասնավորապես՝ ծրագրի գերազանցում է արձանագրվել օրենքով սահմանված այլ ծառայությունների և գործողությունների (11.2%-ով՝ կազմելով 4.8 մլրդ դրամ), դատարան տրվող հայցադիմումների, դիմումների ու գանգատների, դատարանների վճիռների և որոշումների դեմ տրվող վճռաբեկ բողոքների համար, ինչպես նաև դատարանի կողմից տրվող փաստաթղթերի պատճեններ (կրկնօրինակներ) տալու (33.9%-ով՝ կազմելով 1.1 մլրդ դրամ), հյուպատոսական ծառայությունների կամ գործողությունների (14%-ով՝ 1 մլրդ դրամ), պետական գրանցման (5%-ով՝ 1.8 մլրդ դրամ), գյուտերի, օգտակար մոդելների, արդյունաբերական նմուշների, ապրանքային և սպասարկման նշանների, ապրանքների ծագման տեղանունների, ֆիրմային անվանումների, ինտեգրալ միկրոսխեմաների տոպոլոգիաների իրավական պահպանության հետ կապված գործողությունների (16.2%-ով՝ 159.1 մլն դրամ) և մշակութային արժեքների արտահանման կամ ժամանակավոր արտահանման իրավունքի վկայագիր տալու (16.7%-ով՝ 525 հազար դրամ) համար գանձվող տուրքերի գծով: Նշենք, որ կանխատեսված ցուցանիշը համապատասխանաբար 37.5, 8.6, և 50.5 տոկոսով զիջել են ֆիզիկական անձանց տրվող իրավաբանական նշանակություն ունեցող փաստաթղթերի, որոշակի ծառայությունների կամ գործողությունների, լիցենզավորման ենթակա գործունեություն իրականացնելու նպատակով լիցենզիաներ տալու և Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիություն ստանալու և Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիության փոփոխման համար գանձվող տուրքերի գծով, որոնց գծով պետական բյուջե է մուտքագրվել համապատասխանաբար 1.3 մլրդ դրամ, 1.7 մլրդ դրամ և 14.9 մլն դրամ:

2012 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ պետական տուրքերն ավելացել են 10.3%-ով կամ 1.1 մլրդ դրամով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է դատարան տրվող հայցադիմումների, դիմումների ու գանգատների, դատարանների վճիռների և որոշումների դեմ տրվող վճռաբեկ բողոքների համար, ինչպես նաև դատարանի կողմից տրվող փաստաթղթերի պատճեններ (կրկնօրինակներ) տալու, օրենքով սահմանված այլ ծառայությունների ու գործողությունների և պետական գրանցման ենթակա գործունեություն իրականացնելու նպատակով լիցենզիաներ տալու համար գանձվող տուրքերի ավելացմամբ:

«Պետական տուրքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում կատարված փոփոխությունների համաձայն՝

1. օրենքի 43-րդ հոդվածում սահմանվել է, որ 14-րդ բաժնում սահմանված յուրաքանչյուր վայրում մինչև 100 մեքենայացված շահումներով խաղերի սարքավորումների շահագործմամբ շահումներով խաղերի կազմակերպման և Երևան քաղաքի վարչական սահմաններից ուղիղ գծով 15 կիլոմետրից մինչև 80 կիլոմետր հեռավորության համար 2013 թվականի ընթացքում վճարման ենթակա հերթական տարեկան պետական տուրքի գումարի մեծությունը՝ մինչև 2014 թվականի հունվարի 1-ն ընկած ժամանակահատվածի համար իրականացվող գործունեության մասով,

որոշվում է նույն օրենքի 14-րդ բաժնում սահմանված յուրաքանչյուր վայրում մինչև 100 մեքենայացված շահումներով խաղերի սարքավորումների շահագործմամբ շահումներով խաղերի կազմակերպման և Երևան քաղաքի վարչական սահմաններից ուղիղ գծով 15 կիլոմետրից մինչև 80 կիլոմետր հեռավորության համար սահմանված տարեկան պետական տուրքի գումարի մեկ տասներկուերորդի և 2013 թվականի ընթացքում հերթական պետական տուրքի վճարման ամսվանից մինչև 2014 թվականի հունվարի 1-ն ընկած ժամանակահատվածում ներառված, այդ թվում՝ ոչ ամբողջական, ամիսների թվի արտադրյալով (լրացումն ուժի մեջ է մտել 2012 թվականի դեկտեմբերի 28-ից),

2. օգտակար հանածոների արդյունահանման նպատակով երկրաբանական ուսումնասիրության թույլտվության տրամադրման համար սահմանվել է բազային տուրքի 50-ապատիկի չափով պետական տուրք (լրացումն ուժի մեջ է մտել 2013 թվականի հունվարի 1-ից),

3. սև մետաղի թափոնների և ջարդոնի, սև մետաղից պատրաստված խողովակների և դրանց կցամասերի յուրաքանչյուր տոննայի արտահանման համար սահմանվել են բազային տուրքի 80-ապատիկի չափով, իսկ գունավոր մետաղների ջարդոնի յուրաքանչյուր տոննայի արտահանման համար՝ բազային տուրքի 100-ապատիկի չափով պետական տուրքեր (լրացումն ուժի մեջ է մտել 2013 թվականի հունվարի 7-ից):

4. Հինգ աստղ «Դելյուքս» հյուրանոցի համար սահմանվել է բազային տուրքի 1500-ապատիկի չափով պետական տուրք (լրացումն ուժի մեջ է մտել 2013 թվականի ապրիլի 6-ից):

Պաշտոնական դրամաշնորհներ

2013 թվականի առաջին կիսամյակում արտաքին աղբյուրներից ստացվել են 3.2 մլրդ դրամ պաշտոնական դրամաշնորհներ՝ կազմելով կիսամյակային ծրագրով նախատեսվածի 24.1%-ը: Նշված ցուցանիշը հիմնականում պայմանավորված է Եվրոպական հարևանության շրջանակներում 2009 և 2010 թվականների Ազգային գործողությունների ծրագրերով նախատեսված միջոցառումների ֆինանսավորման համար նախատեսված 3.1 մլրդ դրամը և 2.6 մլրդ դրամը չստանալու հանգամանքով: Վերջինս ստացվել է հուլիս ամսին:

Հաշվետու ժամանակահատվածում նպատակային դրամաշնորհային ծրագրերի կատարման աստիճանով պայմանավորված՝ դրանց շրջանակներում ընդհանուր առմամբ ստացվել է 1.9 մլրդ դրամ կամ առաջին կիսամյակում նախատեսվածի 33.4%-ը: Մասնավորապես՝ 287.8 մլն դրամ է ստացվել Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում՝ կազմելով նախատեսվածի 48.5%-ը, 56.3 մլն դրամ (նախատեսվածի 116.4%-ը)՝ ԱՄՆ կառավարության աջակցությամբ իրականացվող «Հազարամյակի մարտահրավեր» դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում, 17.2 մլն դրամ (նախատեսվածի 21.6%-ը)՝ ԱՄՆ

հիվանդությունների կանխարգելման և վերահսկման կենտրոնի կողմից իրականացվող Սեզոնային գրիպի համաճարակաբանական ցանցի հիմնման և արձագանքման դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում, 277.4 մլն դրամ (նախատեսվածի 9%-ը)՝ Եվրամիության, 333.6 մլն դրամ (նախատեսվածի 36.6%-ը)՝ Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի, 179.1 մլն դրամը (նախատեսվածի 181.4-ը)՝ Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի, 102.3 մլն դրամը (նախատեսվածի 208.5%-ը)՝ Գյուլատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի, 48.5 մլն դրամը՝ «Ավստրիայի զարգացման գործակալություն» ընկերության աջակցությամբ (նախատեսված չէ) իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում: Հացահատիկի և կերային մշակաբույսերի արտադրության զարգացման ծրագրի գծով նախատեսված 615.9 մլն դրամը ստացվել է ամբողջությամբ:

Հաշվետու կիսամյակում ևս 1.3 մլրդ դրամ մուտքագրվել է պետական հիմնարկների արտաբյուջետային հաշիվներին՝ նրանց կողմից իրականացվող ծրագրերի ֆինանսավորման համար, որը կազմել են առաջին կիսամյակում ծրագրված միջոցների 67.7%-ը:

Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ ՀՀ պետական բյուջե մուտքագրված պաշտոնական դրամաշնորհները նվազել են 14%-ով կամ 525.9 մլն դրամով:

Այլ եկամուտներ

ՀՀ պետական բյուջեի այլ եկամուտները 2013 թվականի առաջին կիսամյակում կազմել են շուրջ 24.4 մլրդ դրամ և 3.4%-ով գերազանցել կիսամյակային ծրագիրը: Նշված գումարից 10.3 մլրդ դրամը կազմել են ՀՀ պետական հիմնարկների արտաբյուջետային եկամուտները՝ ապահովվելով 76.9% կատարողական: Առանց արտաբյուջետային միջոցների՝ այլ եկամուտների առաջին կիսամյակի ծրագիրը կատարվել է 138.4%-ով: Այլ եկամուտների ծրագրի գերազանցումն ապահովվել է հիմնականում բանկերում և այլ ֆինանսավարկային հաստատություններում բյուջեի ժամանակավոր ազատ միջոցների տեղաբաշխումից և դեպոզիտներից ստացվող տոկոսավճարների հաշվին, որոնք 549.7%-ով գերազանցել են կիսամյակային ծրագրային ցուցանիշը և 16.7%-ով՝ նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի փաստացի ցուցանիշը:

Պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի վարձակալությունից եկամուտները հաշվետու ժամանակահատվածում կազմել են 389.4 մլն դրամ՝ 12%-ով գերազանցելով ծրագիրը: 2012 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ պետական գույքի վարձակալությունից եկամուտներն աճել են 2.4%-ով:

Շուրջ 46.3 մլն դրամ է մուտքագրվել իրավաբանական անձանց կապիտալում կատարված ներդրումներից ստացվող շահաբաժինների գծով՝ ապահովվելով առաջին կիսամյակում նախատեսված մուտքերի 31.2%-ը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նշված

մուտքերը նվազել են 8.5%-ով: Ծրագրից շեղումը պայմանավորված է արտաբյուջետային մուտքերով, առանց որոնց շահաբաժինների առաջին կիսամյակի ծրագիրը կատարվել է 92.5%-ով:

Հաշվետու ժամանակահատվածում ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի ծախսերի նկատմամբ եկամուտների գերազանցումից ՀՀ պետական բյուջե է մուտքագրվել 59.3 մլն դրամ, որը 2013 թվականի պետական բյուջեով չէր նախատեսվել: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նշված եկամուտները զգալիորեն՝ 80.1%-ով նվազել են:

Պետության կողմից տրամադրված վարկերի օգտագործման դիմաց 2013 թվականի առաջին կիսամյակում պետական բյուջե են մուտքագրվել 2.7 մլրդ դրամ տոկոսավճարներ կամ նախատեսվածի 83.3%-ը: Մասնավորապես՝ ռեզիդենտներին տրամադրված վարկերի օգտագործման տոկոսավճարները կազմել են շուրջ 2.6 մլրդ դրամ կամ նախատեսվածի 82.8%-ը: Վերջինս պայմանավորված է ռեզիդենտներին տրամադրված վարկերի գծով որոշ վճարումներ հուլիսին իրականացնելու հանգամանքով՝ վճարումների օրերը ոչ աշխատանքային օրերի հետ համընկնելու պատճառով: Ոչ ռեզիդենտներին տրամադրված վարկերի օգտագործման տոկոսավճարները նախատեսված ծավալով վճարվել են՝ կազմելով 93.8 մլն դրամ:

Ավելի քան 4.1 մլրդ դրամ (86.5%) պետական բյուջե է մուտքագրվել իրավախախտումների համար գործադիր և դատական մարմինների կողմից կիրառվող պատժամիջոցներից՝ 31.7%-ով գերազանցելով նախորդ տարվա նույն ցուցանիշը:

Ապրանքների մատակարարումից և ծառայությունների մատուցումից հաշվետու ժամանակահատվածում ՀՀ պետական բյուջե է մուտքագրվել 12.3 մլրդ դրամ՝ կազմելով ծրագրով նախատեսված ցուցանիշի 86.1%-ը, որը պայմանավորված է արտաբյուջետային մուտքերով: Առանց վերջիններիս, ապրանքների մատակարարումից և ծառայությունների մատուցումից ստացված եկամուտների կատարողականը կազմում է 107.3%:

Պետական բյուջե ստացված ոչ պաշտոնական դրամաշնորհները առաջին կիսամյակում կազմել են 2.1 մլն դրամ կամ նախատեսվածի 27.5%-ը, որը մուտքագրվել է պետական հիմնարկների արտաբյուջետային հաշիվներին:

Օրենքով և իրավական այլ ակտերով սահմանված՝ պետական բյուջե մուտքագրվող այլ եկամուտների գծով մուտքերը կազմել են 1.8 մլրդ դրամ՝ 5.6 անգամ գերազանցելով առաջին կիսամյակի ճշտված ծրագիրը:

Նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ այլ եկամուտներն աճել են 9.7%-ով կամ շուրջ 2.2 մլրդ դրամով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է օրենքով և իրավական այլ ակտերով սահմանված՝ պետական բյուջե մուտքագրվող այլ եկամուտների (ներառյալ ապրանքների մատակարարումից և ծառայությունների մատուցումից եկամուտները) և իրավախախտումների

համար գործադիր և դատական մարմինների կողմից կիրառվող պատժամիջոցներից ստացվող մուտքերի աճով:

«ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԾԱԽՍԵՐԸ»

«Կառավարության ծրագրով 2013 թվականի առաջին կիսամյակում նախատեսվել էր 526.7 մլրդ դրամ ծախսերի կատարում: Հաշվի առնելով «Հայաստանի Հանրապետության 2013 թվականի պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 11-րդ կետի և 11-րդ հոդվածի 3-րդ կետի պահանջները, որոնց համաձայն ՀՀ պետական բյուջեի ծրագրային և փաստացի ցուցանիշներում ներառվել են նաև ՀՀ պետական մարմինների արտաբյուջետային միջոցները և ՀՀ պետական բյուջեից առանց սահմանափակման իրականացվող ծախսերը, ինչպես նաև կիրառելով պետական բյուջեում փոփոխություններ կատարելու վերաբերյալ օրենքով ՀՀ կառավարությանը վերապահված լիազորությունները՝ ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերի առաջին կիսամյակի ծրագիրը ճշտվել է՝ կազմելով 555.1 մլրդ դրամ, որի դիմաց փաստացի ծախսերը կազմել են 471.6 մլրդ դրամ: Պետական բյուջեի ծախսերի կիսամյակային ծրագիրը կատարվել է 84.9%-ով, ընդ որում, շեղումների ընդհանուր գումարի 60.5%-ը բաժին է ընկել ոչ ֆինանսական ակտիվների հետ գործառնություններին, 39.5%-ը՝ ընթացիկ ծախսերին: Առանց արտաքին աջակցությամբ և արտաբյուջետային միջոցների հաշվին իրականացվող ծրագրերի պետական բյուջեի ծախսերի կատարողականը կազմում է 93.2%: Հարկ է նշել, որ ապահովվել է պետական բյուջեի ծախսային ծրագրերի շրջանակներում պետական մարմինների կողմից սահմանված կարգով ստանձնած պարտավորությունների ամբողջական և ժամանակին կատարումը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ պետական բյուջեի ծախսերն աճել են 8%-ով կամ 34.9 մլրդ դրամով՝ հիմնականում պայմանավորված ընթացիկ ծախսերի աճով:

Հաշվետու ժամանակահատվածում ընթացիկ ծախսերին տրամադրվել է շուրջ 433.4 մլրդ դրամ, որոնց կիսամյակային ծրագիրը կատարվել է 92.9%-ով: Նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ նշված ծախսերն աճել են 7.8%-ով կամ 31.5 մլրդ դրամով:

Ընթացիկ ծախսերից 43.3 մլրդ դրամն ուղղվել է պետական հիմնարկների աշխատողների աշխատավարձերի վճարմանը՝ կազմելով ծրագրի 92.4%-ը, որը 18.5%-ով գերազանցում է նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի ցուցանիշը: Վերջինս հիմնականում պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ «Եկամտային հարկի մասին» ՀՀ օրենքով զինծառայողների դրամական եկամուտները հանվել են նախկինում նվազեցվող եկամուտներ համարվող եկամուտների ցանկից, և սահմանվել է, որ զինծառայողներին վճարվող դրամական եկամուտները հարկվում են եկամտային հարկով՝ օրենքով սահմանված ընդհանուր կարգով:

Ծառայությունների և ապրանքների ձեռք բերման նպատակով պետական բյուջեից օգտագործվել է 93.6 մլրդ դրամ, որը կազմում է ծրագրի 90.3%-ը: 2012 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ նշված ծախսերն աճել են 4.9%-ով, ինչը մեծ մասամբ պայմանավորված է նյութերի ձեռքբերման ծախսերի աճով:

Հաշվետու ժամանակահատվածում 22.4 մլրդ դրամ ուղղվել է պետական պարտքի սպասարկմանը՝ կազմելով կիսամյակային ծրագրի 95.6%-ը: Մասնավորապես՝ 13.8 մլրդ դրամ տրամադրվել է ներքին պարտքի և 8.5 մլրդ դրամ՝ արտաքին պարտքի սպասարկմանը, որոնք կազմել են ծրագրի համապատասխանաբար 96.3 և 94.5 տոկոսը: Ներքին պարտքի դիմաց տոկոսավճարների տնտեսումը պայմանավորված է նախատեսված 12.0 մլրդ դրամի դիմաց 9.25 մլրդ դրամ ծավալով և բարձր եկամտաբերությամբ հետգնումների իրականացմամբ: Արտաքին պարտքի սպասարկման ծախսերի տնտեսման պատճառներն են միջազգային շուկայում ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ ՀՀ արտաքին պետական պարտքի զամբյուղը ներկայացնող հիմնական արտարժույթների կանխատեսումային և 2013թ. առաջին կիսամյակի ընթացքում փաստացի ձևավորված փոխարժեքների տարբերությունը, 6-ամսյա ԱՄՆ դոլարի LIBOR, 6-ամսյա EURIBOR, SDR տոկոսադրույքների կանխատեսումային և 2013թ. առաջին կիսամյակի ընթացքում փաստացի ձևավորված դրույքաչափերի տարբերությունը և արտաքին վարկերի ծրագրից պակաս ստացումները:

Պետական պարտքի սպասարկման ծախսերը 11.5%-ով կամ 2.3 մլրդ դրամով գերազանցել են նախորդ տարվա նույն ցուցանիշը: Մասնավորապես՝ ներքին պետական պարտքի սպասարկման ծախսերն աճել են 15.9%-ով կամ 1.9 մլրդ դրամով, ինչը պայմանավորված է ներքին պետական պարտքի ծավալի աճով: Արտաքին պարտքի սպասարկման ծախսերում արձանագրվել է 4.9% կամ 396.2 մլն դրամով աճ, որը ևս պայմանավորված է պարտքի ծավալի, ինչպես նաև փոխարժեքի աճով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում պետական բյուջեից տրամադրվել են 13.1 մլրդ դրամի սուբսիդիաներ՝ կազմելով կիսամյակային ծրագրի 93.8%-ը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նշված ծախսերն աճել են 30.7%-ով կամ 3.1 մլրդ դրամով:

Հաշվետու ժամանակահատվածում պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսերի 11.5%-ը կամ 50 մլրդ դրամ տրամադրվել է դրամաշնորհներին՝ ապահովելով 95.9% կատարողական: Նշված գումարից 49.3 մլրդ դրամը տրամադրվել է պետական հատվածի այլ մակարդակներին, որից 18.1 մլրդ դրամը՝ համայնքների բյուջեներին համահարթեցման սկզբունքով տրվող դոտացիաների ֆինանսավորմանը, որը կատարվել է 100%-ով: 753.7 մլն դրամ է տրամադրվել միջազգային կազմակերպություններում ՀՀ անդամակցության համար: 2012 թվականի առաջին կիսամյակի

համեմատ դրամաշնորհներն աճել են 5.7%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված համայնքների բյուջեներին համահարթեցման սկզբունքով տրվող դոտացիաների 11.6% աճով:

Հաշվետու ժամանակահատվածում պետական բյուջեի ընթացիկ ծախսերի 33.7%-ն ուղղվել է սոցիալական նպաստներին և կենսաթոշակներին, որոնք կազմել են 146.1 մլրդ դրամ կամ կիսամյակային ծրագրի 96.3%-ը: Մասնավորապես՝ 98.5 մլրդ դրամ է տրամադրվել կենսաթոշակներին, 47.6 մլրդ դրամ՝ նպաստներին, որոնք կազմել են ծրագրի համապատասխանաբար 99.6%-ը և 90.2%-ը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նպաստների և կենսաթոշակների ծախսերն աճել են 4.1%-ով կամ 5.8 մլրդ դրամով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում 64.9 մլրդ դրամ է տրամադրվել այլ ծախսերին՝ կազմելով կիսամյակային ծրագրի 87%-ը: 2012 թվականի նույն ժամանակահատվածի համեմատ այլ ծախսերն աճել են 11.3%-ով:

ՀՀ պետական բյուջեի ոչ ֆինանսական ակտիվների հետ գործառնությունները հաշվետու ժամանակահատվածում կազմել են 38.2 մլրդ դրամ կամ ծրագրի 43%-ը: Մասնավորապես՝ 38.9 մլրդ դրամ տրամադրվել է ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերին՝ կազմելով առաջին կիսամյակի ծրագրի 43.6%-ը: Շեղումն արձանագրվել է հիմնականում արտաքին աջակցությամբ և արտաբյուջետային միջոցների հաշվին իրականացվող ծրագրերում, առանց որոնց ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերի կատարողականը կազմում է 70.4%: Ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերը 10.4%-ով գերազանցել են 2012 թվականի ցուցանիշը՝ հիմնականում պայմանավորված շենքերի և շինությունների շինարարության և կապիտալ վերանորոգման ծախսերի աճով: Ոչ ֆինանսական ակտիվների օտարումից մուտքերը կազմել են 680.2 մլն դրամ՝ կանխատեսված 392.9 մլն դրամի դիմաց: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նշված մուտքերն աճել 49.9%-ով:

Գործառական դասակարգում

2013 թվականի առաջին կիսամյակում ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերը կազմել են 78.6 մլրդ դրամ՝ 77.6%-ով ապահովելով կիսամյակային ծրագրի կատարումը: Շեղումը հիմնականում առաջացել է «Ֆինանսական և հարկաբյուջետային հարաբերություններ» և «Ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններ (այլ դասերին չպատկանող)» դասերում: 2012 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների ծախսերն աճել են 9.3%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված պետական պարտքի գծով գործառնությունների, ֆինանսական և հարկաբյուջետային հարաբերությունների և կառավարության տարբեր մակարդակների միջև իրականացվող ընդհանուր բնույթի տրանսֆերտների ծախսերի աճով:

Օրենսդիր և գործադիր մարմինների ու պետական կառավարման ծախսերն առաջին կիսամյակում կազմել են 5.4 մլրդ դրամ՝ ապահովելով ծրագրի 77.1%-ը: Շեղումը հիմնականում առաջացել է գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանման և վարչական օբյեկտների հիմնանորոգման ծրագրի ծախսերում: Նշված ծախսերի նվազմամբ է պայմանավորված նաև նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ օրենսդիր և գործադիր մարմինների ու պետական կառավարման ծախսերի դասի անկումը, որը կազմել է 8%:

Ֆինանսական և հարկաբյուջետային հարաբերությունների ծրագրերին հաշվետու ժամանակահատվածում տրամադրվել է 18.1 մլրդ դրամ, որը կազմում է նախատեսված ցուցանիշի 57%-ը: Հատկացումների զգալի մասը՝ 10.3 մլրդ դրամ, ուղղվել է արտահանողներին ավելացված արժեքի հարկի գծով առաջացած գերավճարների վերադարձին, որը կատարվել է 99.4%-ով: Խմբի ծախսերի շեղումը հիմնականում պայմանավորված է Եվրոպական միության և այլ դոնորների աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ պետական սահմանի «Բագրատաշեն», «Բավրա» և «Գոգավան» անցման կետերի արդիականացմանն ուղղված դրանաշնորհային և վարկային ծրագրերի միջոցները (115 մլն դրամ 8.4 մլրդ դրամի փոխարեն), ինչպես նաև ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի նյութական խրախուսման և համակարգի զարգացման ֆոնդի նախատեսված միջոցները (1.6 մլրդ դրամ կամ 27.7%) պակաս օգտագործելու հանգամանքով: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ ֆինանսական և հարկաբյուջետային հարաբերությունների ծախսերն աճել են 14%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված ավելացված արժեքի հարկի վերադարձի, գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանման և ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի նյութական խրախուսման և համակարգի զարգացման ֆոնդի ծախսերի աճով:

Հաշվետու ժամանակահատվածում շուրջ 5 մլրդ դրամ է տրամադրվել *արտաքին հարաբերությունների* դասի ծրագրերին՝ կազմելով ծրագրային հատկացումների 89%-ը: Շեղումը հիմնականում առաջացել է ՀՀ դեսպանությունների և ներկայացուցչությունների պահպանման, արտասահմանյան պաշտոնական գործուղումների և գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանման (նախարարությունների աշխատակազմերի մասով) ծրագրերի ծախսերում: Մասնավորապես՝ ՀՀ դեսպանությունների և ներկայացուցչությունների պահպանման ծախսերը կազմել են 3.5 մլրդ դրամ կամ նախատեսվածի 92.6%-ը: Գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանման (նախարարությունների աշխատակազմերի մասով) ծախսերը կազմել են 386.9 մլն դրամ կամ

նախատեսվածի 81.3%-ը: Արտասահմանյան պաշտոնական գործուղումների ծախսերը կատարվել են 55.5%-ով և կազմել 110.9 մլն դրամ: Արտասահմանյան պատվիրակությունների ընդունելությունների համար նախատեսված միջոցներն օգտագործվել են 58.4%-ով՝ կազմելով 92 մլն դրամ: Միջազգային կազմակերպություններին Հայաստանի Հանրապետության անդամակցության վճարներն օգտագործվել են 99.5%-ով՝ կազմելով 740.3 մլն դրամ: Հայաստանի Հանրապետությանը սուվերեն վարկանիշ շնորհելու կապակցությամբ կազմակերպությունների կողմից մատուցված ծառայությունների դիմաց վճարման համար նախատեսված 71.6 մլն դրամ միջոցները առաջին կիսամյակում չեն օգտագործվել՝ պայմանավորված այն հանգամանքով, որ նշված կազմակերպությունների կողմից հաշիվ-ապրանքագրերը ներկայացվել են հուլիս ամսին: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ արտաքին հարաբերությունների ծախսերն աճել են 4%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված ՀՀ դեսպանությունների և ներկայացուցչությունների պահպանման ծախսերի աճով:

Ընդհանուր բնույթի ծառայությունների խմբի ծախսերը հաշվետու ժամանակահատվածում կազմել են 875.8 մլն դրամ կամ նախատեսվածի 83%-ը:

Աշխատակազմի (կադրերի) գծով ընդհանուր բնույթի ծառայությունների դասին 2013 թվականի առաջին կիսամյակում տրամադրվել է 151.1 մլն դրամ, որը կազմել է առաջին կիսամյակի ծրագրային հատկացումների 72.2%-ը: Շեղումը հիմնականում արձանագրվել է տվյալ դասում ընդգրկված՝ Եվրոպական հարևանության և գործընկերության գործիքի ներքո իրականացվող Սևծովյան ավազանի երկրների համատեղ գործողությունների 2007-2013թթ. դրամաշնորհային ծրագրի և քաղաքացիական ծառայության կադրերի ռեզերվում գտնվող քաղաքացիական ծառայողների վարձատրության հետ կապված ծախսերում: Նշված դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում նախատեսված միջոցները (22.2 մլն դրամ) չեն օգտագործվել, իսկ քաղաքացիական ծառայողների վարձատրության հետ կապված ծախսերը կատարվել են 25.9%-ով՝ կազմելով 6.8 մլն դրամ: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աշխատակազմի (կադրերի) գծով ընդհանուր բնույթի ծառայությունների դասի ծախսերը նվազել են 21.8%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված քաղաքացիական ծառայության կադրերի ռեզերվում գտնվող անձանց վարձատրության հետ կապված ծախսերի կրճատմամբ:

Ծրագրման և վիճակագրական ընդհանուր ծառայությունների դասին տրամադրվել է 412.4 մլն դրամ, որը կազմել է առաջին կիսամյակի ծրագրային հատկացումների 86.7%-ը: Ընդ որում, տվյալ դասի բոլոր ծրագրերում արձանագրվել են շեղումներ: Մասնավորապես՝ գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանման համար նախատեսված միջոցներն օգտագործվել են 90.4%-ով՝ կազմելով 270.8 մլն դրամ: Չեն օգտագործվել տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի խթանման ծառայությունների

ծեռքբերման համար առաջին կիսամյակում նախատեսված 18.5 մլն դրամի միջոցները: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ ծրագրման և վիճակագրական ընդհանուր ծառայությունների դասի ծախսերը նվազել են 14.8%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված «Մարդահամար-2011» դրամաշնորհային ծրագրի ավարտով, ինչպես նաև «2011 թվականի մարդահամարի նախապատրաստման աշխատանքների կազմակերպում» ծրագրի շրջանակներում օգտագործված միջոցների կրճատմամբ:

Ընդհանուր բնույթի այլ ծառայությունների դասին տրամադրվել է 312.3 մլն դրամ, որը կազմել է հաշվետու ժամանակահատվածի ծրագրային հատկացումների 84.4%-ը: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է տվյալ դասում ընդգրկված գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանման և «Գնումների աջակցման կենտրոն» ՊՈԱԿ-ին պետական աջակցության ծախսերի կատարողականով, որոնք կազմել են համապատասխանաբար 127.5 մլն դրամ (79.1%) և 54.4 մլն դրամ (81.5%): Բացի այդ, ՄԱԶԾ-ի կողմից իրականացվող ՀՀ տարածքային զարգացման հայեցակարգից բխող ծրագրերի մշակման և իրականացման աջակցության դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում նախատեսված միջոցները (11.3 մլն դրամ) չեն օգտագործվել: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ ընդհանուր բնույթի այլ ծառայությունների ծախսերն աճել են 9.3%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված «Սպասարկում» ՊՈԱԿ-ին պետական աջակցության և գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանման ծախսերի ավելացմամբ:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում պետական բյուջեից ավելի քան 3.5 մլրդ դրամ է տրամադրվել *ընդհանուր բնույթի հետազոտական աշխատանքներին*՝ կազմելով ծրագրային հատկացումների 89.1%-ը: Շեղումը հիմնականում առաջացել է գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ենթակառուցվածքների պահպանման ու զարգացման, ինչպես նաև գիտաշխատողներին գիտական աստիճանների համար տրվող հավելավճարների ծախսերում, որոնք կազմել են համապատասխանաբար 88.9% կամ 2.6 մլրդ դրամ և 73% կամ 144.9 մլն դրամ: «Ա. Ալիխանյանի անվան ազգային գիտական լաբորատորիա» հիմնադրամի գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության ենթակառուցվածքի պահպանման ու զարգացման և գիտական ներուժի արդիականացման նպատակով տրամադրվել է 273 մլն դրամ, որը կազմել է ծրագրվածի 86.8%-ը: 2012 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ ընդհանուր բնույթի հետազոտական աշխատանքների ծախսերն աճել են 8.4%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված «ՔԵՆԴԼ» սինքրոտրոնային հետազոտությունների ինստիտուտ» հիմնադրամին 194.2 մլն դրամ պետական աջակցության հատկացմամբ (100%) և Ազգային արժեք ներկայացնող գիտական օբյեկտների

պահպանության ծախսերի ավելացմամբ, որոնք կազմել են 335.2 մլն դրամ (96.2%) և 43.8%-ով գերազանցել նախորդ տարվա նույն ցուցանիշը:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների գծով հետազոտական և նախագծային աշխատանքներին* պետական բյուջեից հատկացվել է 226.5 մլն դրամ, որի կատարողականը կազմել է 45.3%: Ծրագրի նկատմամբ շեղումը, ինչպես նաև 2012 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ ծախսերի 49.3%-ով անկումը պայմանավորված է գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության պայմանագրային (թեմատիկ) հետազոտությունների համար օգտագործված միջոցների նվազմամբ:

Այլ դասերին չպատկանող ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայություններին տրամադրվել է 5 մլրդ դրամ, որը կազմել է առաջին կիսամյակի ծրագրային հատկացումների 50.5%-ը: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրոնային հասարակության և մրցունակության համար նորարարության ծրագրի (14.7%), Հարկային վարչարարության արդիականացման ծրագրի (0.1%), Պետական հատվածի բարեփոխումների երկրորդ ծրագրի (48.1%), ՀՀ կառավարությանն առընթեր անշարժ գույքի կադաստրի պետական կոմիտեի ստորաբաժանումների կողմից մատուցվող ծառայություններից ստացվող եկամուտների հաշվին կոմիտեի համակարգի գծով իրականացվող ծախսերի (75.4%) կատարողականով: Բացի այդ, տվյալ խմբում նախատեսված 4 ծրագրերի շրջանակներում նախատեսված միջոցները հաշվետու ժամանակահատվածում չեն օգտագործվել: Մասնավորապես՝ չեն օգտագործվել Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող հանրային հատվածի վերահսկողության (Վերահսկիչ պալատի) կարողությունների զարգացման, ՀՀ ֆինանսների նախարարության կարողությունների զարգացման, Հայաստանի կառավարության կարգավորող բարեփոխումների գրասենյակի կարողությունների զարգացման և Հայաստանի հանրային ֆինանսական կառավարման հզորացման դրամաշնորհային ծրագրերի շրջանակներում նախատեսված միջոցները՝ 192.9 մլն դրամ ընդհանուր գումարով: Այլ դասերին չպատկանող ընդհանուր բնույթի հանրային ծառայությունների ծախսերը նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ աճել են 14%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված ՀՀ նախագահի և Երևան քաղաքի ավագանու անդամների ընտրությունների հետ կապված ծախսերով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *պետական պարտքի գծով գործառնություններին* տրամադրվել է շուրջ 22.4 մլրդ դրամ, որը կազմել է առաջին կիսամյակի ծրագրային հատկացումների 95.6%-ը: Տնտեսումներ են արձանագրվել և՛ ներքին, և՛ արտաքին պետական պարտքի սպասարկման ծախսերում: Նախորդ տարվա համեմատ պետական պարտքի սպասարկման ծախսերն աճել են 11.5%-ով:

Հաշվետու ժամանակահատվածում *կառավարության տարբեր մակարդակների միջև հրականացվող ընդհանուր բնույթի տրանսֆերտները* կազմել են 18.1 մլրդ դրամ՝ ապահովելով 100% կատարողական: Միջոցներն ուղղվել են համայնքների բյուջեներին ֆինանսական համահարթեցման սկզբունքով դոտացիաների տրամադրմանը և Ազգային ժողովի ընդունած օրենքների կիրարկման արդյունքում համայնքների բյուջեների եկամուտների կորուստների փոխհատուցմանը: Նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ նշված ծախսերն աճել են 11.6%-ով:

Հաշվետու ժամանակահատվածում *պաշտպանության* բնագավառին հատկացվել է 79.3 մլրդ դրամ՝ ապահովելով ծրագրի 94.8%-ը: Մասնավորապես՝ 77.3 մլրդ դրամ հատկացվել է ռազմական պաշտպանությանը, 71.1 մլն դրամ՝ արտաքին ռազմական օգնությանը, 378 մլն դրամ՝ պաշտպանության ոլորտում հետազոտական և նախագծային աշխատանքներին, շուրջ 1.6 մլրդ դրամ՝ այլ դասերին չպատկանող պաշտպանական ծախսերին: Նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ պաշտպանության ծախսերն աճել են 14.1%-ով կամ 9.8 մլրդ դրամով, որը հիմնականում պայմանավորված է ռազմական կարիքների բավարարման ծախսերի աճով:

Հասարակական կարգի, անվտանգության և դատական գործունեության բնագավառին 2013 թվականի առաջին կիսամյակի ընթացքում ՀՀ պետական բյուջեից տրամադրվել է 38.7 մլրդ դրամ՝ ապահովելով կիսամյակային ծրագրի 87.1% կատարողական: Ընդ որում, բոլոր դասերում առկա են ծրագրից շեղումներ, որոնց գերակշիռ մասը բաժին է ընկել ոստիկանության, դատարանների, փրկարար ծառայության և ազգային անվտանգության դասերին: Նշված բաժնի ծախսերի 74%-ն ուղղվել է հասարակական կարգի և անվտանգության պահպանության, 5.4%-ը՝ փրկարար ծառայության, 8.6%-ը՝ դատական գործունեության և իրավական պաշտպանության, 2.6%-ը՝ դատախազության, 9.4%-ը՝ կալանավայրերի ծախսերի ֆինանսավորմանը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ հասարակական կարգի, անվտանգության և դատական գործունեության բնագավառի ծախսերն աճել են 18.6%-ով կամ 6.1 մլրդ դրամով՝ հիմնականում պայմանավորված ոստիկանության, Ազգային անվտանգության և կալանավայրերի ծախսերի աճով:

Հաշվետու եռամսյակում 28.6 մլրդ դրամ տրամադրվել է *հասարակական կարգի և անվտանգության* բնագավառի ծրագրերին՝ ապահովելով կիսամյակային ծրագրի 88% կատարողական: Նշված գումարից 21.3 մլրդ դրամ տրամադրվել է ոստիկանությանը, 7.3 մլրդ դրամ՝ ազգային անվտանգությանը: Շեղումը հիմնականում առաջացել է ՀՀ կառավարությանն առընթեր ոստիկանության ստորաբաժանումների կողմից պայմանագրային հիմունքներով պահպանության և անվտանգության ապահովման և ճանապարհային ոստիկանության կողմից արձանագրված խախտումների համար վարչական տուգանքների գանձումներից, գրանցման-քննական ծառայությունների դիմաց վճարումների և այլ վճարովի ծառայությունների ծախսերի գծով: 2012

թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ ուստիկանության և ազգային անվտանգության ծախսերն աճել են համապատասխանաբար 22.5%-ով և 33.2%-ով:

Փրկարար ծառայության ծախսերը նույն ժամանակահատվածում կազմել են 2.1 մլրդ դրամ՝ ապահովելով ծրագրի 74.2%-ով կատարում և 9.4%-ով գերազանցելով 2012 թվականի առաջին կիսամյակի ծախսերը:

Դատական գործունեությանը և իրավական պաշտպանությանը տրամադրվել է 3.3 մլրդ դրամ՝ ապահովելով ծրագրի 79.9%-ով կատարում, որից 3.1 մլրդ դրամը հատկացվել է դատարաններին և 231.8 մլն դրամը՝ իրավական պաշտպանությանը: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Դատաիրավական բարեփոխումների երկրորդ ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման ծրագրի և ՀՀ դատարանների պահպանման ծախսերի կատարողականով: 2012 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ դատական գործունեության և իրավական պաշտպանության ծախսերը նվազել են 10.2%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Դատաիրավական բարեփոխումների երկրորդ ծրագրի շրջանակներում կատարված ծախսերի նվազմամբ և 2012 թվականին նույն ծրագրի շրջանակներում հոլանդական դրամաշնորհի օգտագործմամբ:

Դատախազության խմբի ծախսերը հաշվետու ժամանակահատվածում կազմել են 1 մլրդ դրամ կամ ծրագրի 81.1%-ը: 2012 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ նշված ծախսերը նվազել են 3.1%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված ՀՀ դատախազության պահպանման ծախսերի կրճատմամբ:

Հաշվետու ժամանակահատվածում ավելի քան 3.6 մլրդ դրամ է տրամադրվել *կալանավայրերին*՝ կազմելով ծրագրի 99.7%-ը և 18%-ով գերազանցելով նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համապատասխան ցուցանիշը:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ պետական բյուջեի՝ *տնտեսական հարաբերությունների* բաժնի ծախսերը կազմել են շուրջ 24.2 մլրդ դրամ և ապահովել կիսամյակային ծրագրի 53.6% կատարողական: Վերջինս հիմնականում պայմանավորված է ճանապարհային տրանսպորտի, ոռոգման, գյուղատնտեսության և այլ դասերին չպատկանող տնտեսական հարաբերությունների դասերի ծախսերի կատարողականով: Բացի նշված ոլորտներից, բաժնի ծախսերի մյուս խմբերում ևս արձանագրվել են ծրագրից շեղումներ, բացառությամբ կապի և լեռնաարդյունահանման, արդյունաբերության ու շինարարության խմբերի, որոնց գծով ծրագրված միջոցներն ամբողջությամբ օգտագործվել են: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ տնտեսական հարաբերությունների ծախսերը նվազել են 0.8%-ով կամ 192.7 մլն դրամով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է ոռոգման և էլեկտրաէներգիայի դասերի ծախսերի նվազմամբ:

Հաշվետու ժամանակահատվածում *ընդհանուր բնույթի տնտեսական և առևտրային հարաբերությունների* դասի ծախսերը կազմել են շուրջ 996 մլն դրամ՝ ապահովելով կիսամյակային ծրագրի 70.2%-ը: Նշված կատարողականը հիմնականում պայմանավորված է արտաբյուջետային միջոցների հաշվին ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության պահպանման ծախսերի, ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների և «Հայաստանի ազգային մրցունակության հիմնադրամ»-ի կանոնադրական հիմնախնդիրների իրականացման պետական աջակցության ծախսերի համապատասխանաբար 13.9, 51.3 և 35.3 տոկոս կատարողականով: Իսմբում ընդգրկված հինգ ծրագրերի գծով արձանագրվել է 100% կատարողական: Մասնավորապես՝ արտասահմանում առևտրային ներկայացուցչությունների պահպանման ծախսերը կազմել են 46.6 մլն դրամ, հիդրոոդերևութաբանական ծառայությունների ծախսերը՝ 276.8 մլն դրամ, տնտեսական գործունեության աջակցման ծառայությունների ծախսերը՝ 61.1 մլն դրամ, ՓՄՁ սուբյեկտներին աջակցության ծախսերը՝ 68.1 մլն դրամ և «ՀՀ հավատագրման համակարգի բարեփոխում և Հավաքագրման ազգային մարմնի ստեղծում» ծրագրին պետական աջակցության ծախսերը՝ շուրջ 7 մլն դրամ: Նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ նշված խմբի ծախսերն աճել են 11.1%-ով կամ 99.9 մլն դրամով: Վերջինս մեծ մասամբ պայմանավորված է 2013 թվականին ՀՀ արտահանմանն ուղղված արդյունաբերական քաղաքականության ռազմավարությամբ նախատեսված միջոցառումների իրականացման պետական աջակցության համար 104.6 մլն դրամ միջոցների տրամադրման հանգամանքով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ պետական բյուջեից *գյուղատնտեսության, անտառային տնտեսության, ձկնաբուծության և որսորդության* խմբին ուղղվել է 9.2 մլրդ դրամ՝ կազմելով կիսամյակային ծրագրի 68.1%-ը: Իսմբի ծախսերի 45.7%-ը կամ 4.2 մլրդ դրամը կազմել են գյուղատնտեսության, 4.1%-ը կամ 381.6 մլն դրամը՝ անտառային տնտեսության և 50.1%-ը կամ 4.6 մլրդ դրամը՝ ոռոգման ծախսերը, որոնք համապատասխանաբար 74, 100 և 61.9 տոկոսով ապահովել են կիսամյակային ծրագրի կատարումը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նշված խմբի ծախսերը նվազել են 18.4%-ով կամ 2.1 մլրդ դրամով՝ հիմնականում պայմանավորված ոռոգման ոլորտի ծախսերի նվազմամբ:

Հաշվետու ժամանակահատվածում գյուղատնտեսության ոլորտի ծախսերը կազմել են 4.2 մլրդ դրամ կամ ծրագրի 74%-ը: Կատարված հատկացումների հաշվին իրականացվել են 24 ծրագրեր, այդ թվում՝ արտաքին աջակցությամբ ֆինանսավորվել են չորս վարկային և վեց դրամաշնորհային ծրագրեր: Նշված դասի ծախսերի կատարողականը մեծ մասամբ պայմանավորված է Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող համայնքների գյուղատնտեսական ռեսուրսների կառավարման և մրցունակության, ՕՊԵԿ զարգացման միջազգային հիմնադրամի և

Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող գյուղական կարողությունների ստեղծման վարկային ծրագրերի շրջանակներում կատարված ծախսերի, ինչպես նաև գյուղատնտեսական կենդանիների պատվաստման ծախսերի կատարողականներով, որոնք կազմել է համապատասխանաբար 54.7, 79.5, 15.6 և 68.3 տոկոս: Բացի այդ, գյուղատնտեսության ոլորտում երկու ծրագրերի համար նախատեսված 52.7 մլն դրամի միջոցները չեն օգտագործվել: Միևնույն ժամանակ, Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Շուկայավարման հնարավորություն ֆերմերներին» ծրագրի շրջանակներում օգտագործված վարկային և դրամաշնորհային միջոցները համապատասխանաբար 2.9 և 2.1 անգամ գերազանցել են նախատեսվածը՝ կազմելով 17.5 և 45.7 մլն դրամ: Խմբում ընդգրկված հետևյալ վեց ծրագրերի շրջանակներում նախատեսված միջոցներն ամբողջությամբ օգտագործվել են: Մասնավորապես՝ սերմերի որակի ստուգման ու պետական սորտափորձարկման միջոցառումների համար օգտագործվել է 21.4 մլն դրամ, գյուղական խորհրդատվական ծառայությունների գծով՝ 123.1 մլն դրամ, անասնաբուժասանիտարիայի, սննդամթերքի անվտանգության և բուսասանիտարիայի ոլորտներում ծառայությունների մատուցման համար՝ 50.5 մլն դրամ, գյուղատնտեսական կենդանիների հիվանդությունների լաբորատոր ախտորոշման և կենդանական ծագում ունեցող հումքի և նյութի, բույսերի կարանտինի, գյուղամշակաբույսերի և բույսերի պաշտպանության միջոցների լաբորատոր փորձաքննությունների իրականացման համար՝ 93.1 մլն դրամ, գյուղատնտեսության ոլորտին տրամադրվող վարկերի տոկոսադրույքների սուբսիդավորման ծրագրի շրջանակներում՝ 317.2 մլն դրամ և հացահատիկային և կերային մշակաբույսերի արտադրության զարգացման դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում՝ 615.9 մլն դրամ: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ գյուղատնտեսության դասի ծախսերն աճել են 46%-ով կամ 1.3 մլրդ դրամով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է ՕՊԵԿ զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող գյուղական կարողությունների ստեղծման վարկային ծրագրի շրջանակներում կատարված ծախսերի աճով, ինչպես նաև հացահատիկային և կերային մշակաբույսերի արտադրության զարգացման դրամաշնորհային ծրագրի իրականացմամբ:

Հաշվետու ժամանակահատվածում *անտառային տնտեսության* դասի ծախսերը կազմել են շուրջ 381.6 մլն դրամ և 100%-ով ապահովել ծրագրի կատարումը: Նշված ոլորտում իրականացվել են երկու ծրագրեր՝ անտառպահպանական ծառայությունները և անտառային պետական մոնիթորինգը, որոնց շրջանակներում օգտագործվել է համապատասխանաբար 358.6 մլն դրամ և 23 մլն դրամ: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ անտառային տնտեսության ծախսերն աճել են 1%-ով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *ոռոգման* դասի ծախսերը կազմել են ավելի քան 4.6 մլրդ դրամ և ապահովել կիսամյակային ծրագրի 61.9% կատարողական: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ չեն օգտագործվել Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող ոռոգման համակարգերի արդյունավետության բարձրացման վարկային ծրագրի, Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող գյուղական համայնքների ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի դրամաշնորհային ծրագրի և Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կապի ջրամբարի վերականգնման դրամաշնորհային ծրագրի համար նախատեսված շուրջ 2.7 մլրդ դրամի միջոցները: Բացի այդ, կոլեկտորադրենաժային ցանցի մաքրման ու ընթացիկ նորոգման և ոռոգման համակարգերի հիմնանորոգման ծախսերը կատարվել են համապատասխանաբար 6.8%-ով և 82.5%-ով՝ կազմելով 8 մլն դրամ և 345.5 մլն դրամ: Ոռոգման ոլորտին կատարված հատկացումների հաշվին հաշվետու ժամանակահատվածում իրականացվել են 7 ծրագրեր: Ոռոգման ծառայություններ մատուցող ընկերություններին ֆինանսական աջակցության նպատակով հաշվետու ժամանակահատվածում օգտագործվել է շուրջ 2.7 մլրդ դրամ՝ ամբողջությամբ ապահովելով ծրագրի կատարումը: Ոռոգում ջրառ իրականացնող կազմակերպությունների համար 2013 թվականի առաջին կիսամյակում նախատեսված շուրջ 346.4 մլն դրամ ֆինանսական աջակցությունն ամբողջությամբ տրամադրվել է: Իսկ կոլեկտորադրենաժային ցանցի պահպանման և շահագործման, գրունտային ջրերի մակարդակների և որակի որոշման աշխատանքների և ջրատեխնիկական կառույցների ուսումնասիրությունների աշխատանքների ծախսերը կատարվել են համապատասխանաբար 99%-ով և 86.9%-ով՝ կազմելով 42.1 մլն դրամ և 4.8 մլն դրամ: Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող ոռոգման համակարգերի վերականգնման հրատապ ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման վարկային ծրագրի շրջանակներում կատարված ծախսերը 3.1%-ով գերազանցել են նախատեսվածը՝ կազմելով 1.2 մլրդ դրամ: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ ոռոգման բնագավառի ծախսերը նվազել են 42.5%-ով կամ 3.4 մլրդ դրամով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող ոռոգման համակարգի վերականգնման հրատապ ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման ծախսերի 67%-ով նվազմամբ:

Վառելիքի և էներգետիկայի բնագավառում 2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերը կազմել են 391.5 մլն դրամ կամ ծրագրի 67.2%-ը, որը հիմնականում պայմանավորված է «Էլեկտրաէներգիա» և «Վառելիքի այլ տեսակներ» դասերի ծախսերի համապատասխանաբար 74.4% և 43.1% կատարողականով: Նշված ցուցանիշները կապված են արտաքին աջակցությամբ իրականացվող ծրագրերի կատարման հետ: 2012 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ վառելիքի և էներգետիկայի բնագավառի ծախսերը նվազել են 72.8%-ով կամ

ավելի քան 1 մլրդ դրամով՝ հիմնականում պայմանավորված նախորդ տարվա առաջին կիսամյակում Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Գյունրի-2» ենթակայանի վերականգնման, Ճապոնիայի կառավարության աջակցությամբ իրականացվող համակցված շոգեգազային ցիկլով էներգաբլոկի կառուցման վարկային և Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երկրաջերմային էներգիայի դրամաշնորհային ծրագրերի շրջանակներում շուրջ 1.1 մլրդ դրամի օգտագործման հանգամանքով, որոնք 2013 թվականի նույն ժամանակահատվածում չեն նախատեսվել:

Հաշվետու ժամանակահատվածում շուրջ 62.4 մլն դրամ է տրամադրվել «Միջուկային վառելիք» դասին՝ կազմելով ծրագրի 70.6%-ը: Միջոցներն ուղղվել են ՀՀ կառավարությանն առընթեր միջուկային անվտանգության կարգավորման կոմիտեի պահպանմանը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նշված ծախսերը նվազել են 16.2%-ով կամ 12 մլն դրամով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում 53.2 մլն դրամ են կազմել «Վառելիքի այլ տեսակներ» դասի ծախսերը՝ ապահովելով կիսամյակային ծրագրի 43.1% կատարողական: Հատկացված միջոցներն օգտագործվել են Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էներգախնայողության դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում:

Հաշվետու ժամանակահատվածում ավելի քան 275.9 մլն դրամ են կազմել էլեկտրաէներգիայի դասի ծախսերը՝ 74.4%-ով ապահովելով ծրագիրը: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Որոտանի հիդրոէլեկտրակայանների համալիրի վերականգնման վարկային ծրագրի շրջանակներում նախատեսված շուրջ 169.9 մլն դրամի միջոցները չեն օգտագործվել: Մինչև նույն ժամանակ, Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրաէներգիայի տեղափոխման սեկտորի վերակառուցման վարկային ծրագրի ֆինանսավորմանն ուղղվել է շուրջ 102.2 մլն դրամ, որը 2013 թվականի պետական բյուջեի առաջին կիսամյակի ծրագրով նախատեսված չէ: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ տվյալ դասի ծախսերը նվազել են 71.8%-ով կամ 703.9 մլն դրամով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է 2012 թվականի առաջին կիսամյակում Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Գյունրի-2» ենթակայանի վերականգնման վարկային ծրագրի համար միջոցների տրամադրման հանգամանքով, որը 2013 թվականի պետական բյուջեում նախատեսված չէ:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *լեռնաարդյունահանման, արդյունաբերության և շինարարության* բնագավառում ՀՀ պետական բյուջեից իրականացվել են 2.7 մլն դրամի ծախսեր՝ ամբողջությամբ ապահովելով ծրագրի կատարումը: Հատկացված միջոցներն ուղղվել են ընդերքի մասին տեղեկատվության տրամադրման ծառայության ձեռքբերմանը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նշված խմբի ծախսերը գրեթե չեն փոփոխվել:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *տրանսպորտի* բնագավառում ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերը կազմել են շուրջ 11.1 մլրդ դրամ՝ 42.9%-ով ապահովելով ծրագրի կատարումը, որը հիմնականում պայմանավորված է ճանապարհային տրանսպորտի ծախսերի 38.1% կատարողականով: Խմբի ծախսերի 77.2%-ը կամ 8.5 մլրդ դրամը կազմել են ճանապարհային, 0.1%-ը կամ 9.1 մլն դրամը՝ երկաթուղային, 1.5%-ը կամ 171 մլն դրամը՝ օդային և 21.2%-ը կամ 2.3 մլրդ դրամը՝ խողովակաշարային և այլ տրանսպորտի ծախսերը, որոնց կիսամյակային ծրագիրը կատարվել է համապատասխանաբար 38.1%-ով, 2.6%-ով, 40%-ով և 90.7%-ով: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ տրանսպորտի խմբի ծախսերն աճել են 13.4%-ով կամ 1.3 մլրդ դրամով՝ հիմնականում պայմանավորված ճանապարհային տրանսպորտի ծախսերի աճով:

Հաշվետու ժամանակահատվածում *ճանապարհային տրանսպորտի* բնագավառում պետական բյուջեի ծախսերը կազմել են ավելի քան 8.5 մլրդ դրամ և ապահովել կիսամյակային ծրագրի 38.1% կատարողական: Շեղումը հիմնականում առաջացել է Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման, վերջինիս 2-րդ տրանշի վարկային ծրագրերում, որոնց շրջանակներում նախատեսված համապատասխանաբար 4.2 մլրդ դրամի և 8.9 մլրդ դրամի փոխարեն ծախսվել է 240 մլն դրամ և 2.9 մլրդ դրամ, ինչպես նաև այն հանգամանքով, որ Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Կենսական նշանակության ճանապարհացանցի բարելավման վարկային ծրագրի համար նախատեսված շուրջ 2.5 մլրդ դրամի միջոցները չեն օգտագործվել: Կատարված հատկացումների հաշվին իրականացվել են 10 ծրագրեր, այդ թվում՝ արտաքին աղբյուրներից ֆինանսավորվել են չորս վարկային ծրագրեր: Խմբում ընդգրկված երկու ծրագրերի գծով արձանագրվել է 100% կատարողական: Մասնավորապես՝ համայնքների բյուջեներին նպատակային հատկացումների՝ սուբվենցիաների տրամադրման ծախսերը կազմել են շուրջ 2 մլրդ դրամ և «Տրանսպորտային փոխադրումներ» ՊՈԱԿ-ին պետական աջակցության ծախսերը՝ 13.2 մլն դրամ: 91% կատարողական է արձանագրվել ավտոճանապարհների պահպանման և շահագործման ծախսերի գծով՝ կազմելով շուրջ 2.4 մլրդ դրամ: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ ճանապարհային տրանսպորտի դասի ծախսերն աճել են 18.2%-ով կամ 1.3 մլրդ դրամով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման (տրանշ 2) վարկային ծրագրի շրջանակներում կատարված ծախսերով, որի գծով 2012 թվականի առաջին կիսամյակում նախատեսված միջոցները չէին օգտագործվել:

Հաշվետու ժամանակահատվածում *երկաթուղային տրանսպորտի* դասի ծախսերը կազմել են 9.1 մլն դրամ կամ կիսամյակային ծրագրի 2.6%-ը: Վերջինս հիմնականում պայմանավորված է ուղևորափոխադրումներից ստացված վնասի դիմաց «Հարավկովկասյան երկաթուղի» ՓԲԸ-ին սուբսիդիայի տրամադրման և ՀՀ տարածքում ՌԴ զորամիավորումների հասցեով երկաթուղային

փոխադրումների սպասարկման և մատուցվող ծառայությունների ծախսերի փոխհատուցման նպատակով նախատեսված շուրջ 332.3 մլն դրամի միջոցները չօգտագործելու հանգամանքով: Տրամադրված 9.1 մլն դրամն ուղղվել է «Երկաթուղու շինարարություն» ՓԲԸ-ին սուբսիդիայի տրամադրման նպատակով՝ 41.6%-ով ապահովելով ծրագրի կատարումը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ երկաթուղային տրանսպորտի ծախսերն աճել են 16.7%-ով կամ 1.3 մլն դրամով՝ պայմանավորված «Երկաթուղու շինարարություն» ՓԲԸ-ին տրամադրված սուբսիդիայի ավելացմամբ:

Օդային տրանսպորտի գծով պետական բյուջեի ծախսերում արձանագրվել է 40% կատարողական կամ 171 մլն դրամ: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է ՀՀ կառավարությանն առընթեր քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչության արտաբյուջետային միջոցների պակաս օգտագործմամբ՝ 34.9%-ով, որոնք կազմել են շուրջ 114.2 մլն դրամ: Հատկացված միջոցներից 56.8 մլն դրամն ուղղվել է գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանմանը՝ 94.2%-ով ապահովելով ծրագրի կատարումը: 2012 թվականի նույն ժամանակահատվածի համեմատ օդային տրանսպորտի ծախսերն աճել են 22%-ով կամ 30.9 մլն դրամով՝ հիմնականում պայմանավորված վերոհիշյալ արտաբյուջետային միջոցների հաշվին կատարված ծախսերի 2.1 անգամ (60.3 մլն դրամով) աճով:

Խողովակաշարային և այլ տրանսպորտի գծով պետական բյուջեի ծախսերը հաշվետու ժամանակահատվածում կազմել են շուրջ 2.3 մլրդ դրամ՝ 90.7%-ով ապահովելով ծրագրի կատարումը: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է Եվրոպական միության հարևանության ներդրումային ծրագրի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցման երկրորդ դրամաշնորհային ծրագրի և Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցման երկրորդ վարկային ծրագրի շրջանակներում նախատեսված շուրջ 274.1 մլն դրամի միջոցները չօգտագործելու հանգամանքով, ինչպես նաև Եվրոպական միության հարևանության ներդրումային ծրագրի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցման դրամաշնորհային ծրագրի և Եվրոպական ներդրումային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երևանի մետրոպոլիտենի վերակառուցման վարկային ծրագրի 70.1% կատարողականով, որոնց շրջանակներում նախատեսված 830.8 մլն դրամի դիմաց կատարվել են 582 մլն դրամի ծախսեր: Նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ խողովակաշարային և այլ տրանսպորտի ծախսերը նվազել են 1.7%-ով կամ 41.2 մլն դրամով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *կապի* ոլորտում ՀՀ պետական բյուջեով նախատեսված միջոցներն ամբողջությամբ օգտագործվել են՝ կազմելով շուրջ 188.4 մլն դրամ: Միջոցներն ուղղվել են

հեռահաղորդակցության և կապի կանոնակարգման ծառայությունների ֆինանսավորմանը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ կապի ոլորտի ծախսերն աճել են 1.1%-ով:

Այլ բնագավառների ծախսերը հաշվետու ժամանակահատվածում կազմել են 21.4 մլն դրամ կամ նախատեսվածի 85.6%-ը: Նշված գումարն ուղղվել է զբոսաշրջության ոլորտին պետական աջակցության տրամադրմանը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նշված ծախսերն աճել են 67.1%-ով կամ 8.6 մլն դրամով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *տնտեսական հարաբերությունների գծով հետազոտական և նախագծային աշխատանքների* շրջանակներում ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերն ապահովել են 90.7% կատարողական՝ կազմելով 43.1 մլն դրամ: Նշված գումարից 21.1 մլն դրամը կամ նախատեսվածի 100%-ը հատկացվել է ընդհանուր բնույթի տնտեսական, առևտրային և աշխատանքի հարցերի գծով հետազոտական և նախագծային աշխատանքներին, 22 մլն դրամը կամ նախատեսվածի 83.3%-ը՝ լեռնարդյունահանման, արդյունաբերության և շինարարության դասում ընդգրկված՝ պետական կարիքների համար ապրանքների, աշխատանքների (ծառայությունների) կողմնորոշիչ գների մեթոդաբանական, վերլուծական և տեղեկատվական ծառայություններին: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ տնտեսական հարաբերությունների գծով հետազոտական և նախագծային աշխատանքների ծախսերն աճել են 7.9%-ով կամ 3.2 մլն դրամով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *այլ դասերին չպատկանող տնտեսական հարաբերությունների* խմբի փաստացի ցուցանիշը կազմել է 2.2 մլրդ դրամ՝ ապահովելով ծրագրի կատարումը 63.7%-ով: Ընդ որում, խմբի ծախսերը կազմել են 2.9 մլրդ դրամ կամ ծրագրի 74.9%-ը, իսկ ոչ ֆինանսական ակտիվների օտարումից մուտքագրվել է 680.2 մլն դրամ կամ նախատեսվածի 173.1%-ը: Ծախսերի 74.9% կատարողականը հիմնականում պայմանավորված է Բելգիական Քեյ Բի Սի Էն Վի բանկի աջակցությամբ իրականացվող ռադիո-իզոտոպների արտադրության արտադրամասի ստեղծման վարկային ծրագրի շրջանակներում նախատեսված 624 մլն դրամի միջոցները չօգտագործելու հանգամանքով, ինչպես նաև Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի սոցիալական ներդրումների հիմնադրամի երրորդ ծրագրի երրորդ լրացուցիչ ֆինանսավորման վարկային ծրագրի կատարողականով, որի շրջանակներում ծախսվել է 886.2 մլն դրամ՝ կազմելով նախատեսվածի 72.1%-ը: Հաշվետու ժամանակահատվածում ավելի քան 1.6 մլրդ դրամ են կազմել «ՀՀ 2013 թվականի պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածի 3-րդ կետով սահմանված մուտքերի հաշվին առանց սահմանափակման իրականացվող ծախսերը:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *շրջակա միջավայրի պաշտպանության* բնագավառում պետական բյուջեի ծախսերը կազմել են ավելի քան 1.9 մլրդ դրամ կամ ծրագրով նախատեսվածի 71.6%-ը: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է արտաքին աջակցությամբ իրականացվող ծրագրերի կատարողականով: Նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ շրջակա

միջավայրի պաշտպանության ծախսերը նվազել են 23.1%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված նախորդ տարի Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի աջակցությամբ իրականացվող Սևանա լճի բնապահպանական դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում կատարված ծախսերով, որն ընթացիկ տարվա բյուջեում չի նախատեսվել, ինչպես նաև Աբու-Դաբիի զարգացման հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող Արփա-Սևան թունելի հիմնանորոգման ծրագրի շրջանակներում օգտագործված միջոցների նվազմամբ:

Հաշվետու ժամանակահատվածում *աղբահանման* խմբում նախատեսված 509.6 մլն դրամից 14.8 մլն դրամն ամբողջությամբ տրամադրվել է ռադիոակտիվ թափոնների վնասագերծման ծառայություններին, որը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ աճել է 1.5%-ով: ՎԶԵԲ աջակցությամբ իրականացվող Կոտայքի մարզի կոշտ թափոնների վերամշակման ծրագրի գծով նախատեսված 494.8 մլն դրամը չի օգտագործվել: Արդյունքում նշված խմբի գծով ծախսերը կատարվել են 2.9%-ով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *օդի աղտոտման դեմ պայքարի* ծախսերը կազմել են 62 մլն դրամ՝ ամբողջությամբ ապահովելով կիսամյակային ծրագրի կատարումը: Մասնավորապես՝ 56.7 մլն դրամ են կազմել ջրային օբյեկտների և օդային ավազանի աղտոտվածության վիճակի մոնիթորինգի ծառայությունների ձեռք բերման և 5.3 մլն դրամ՝ թափոնների ուսումնասիրության ծառայությունների ծախսերը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ շրջակա միջավայրի օդի աղտոտման դեմ պայքարի ծախսերն աճել են 1%-ով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *կենսաբազմազանության և բնության պաշտպանության* ծրագրերին ուղղվել է ավելի քան 1.4 մլրդ դրամ՝ 87.5%-ով կատարելով կիսամյակային ծրագիրը: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է Աբու-Դաբիի Զարգացման հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող Արփա-Սևան թունելի հիմնանորոգման ծրագրի կատարողականով, որը կազմել է 88.2% (1.2 մլրդ դրամ): Չեն օգտագործվել Սևանա լճի ջրածածկ անտառտնկարկների մաքրման ծառայությունների գծով նախատեսված 49.3 մլն դրամի և Սևանա լճում և նրա ջրահավաք ավազանում ձկան և խեցգետնի պաշարների հաշվառման ծառայությունների գծով նախատեսված 2.4 մլն դրամի միջոցները: Նշենք, որ կենսաբազմազանության և բնության պաշտպանության խմբի մյուս 9 ծրագրերն իրականացվել են նախատեսված ծավալով: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ կենսաբազմազանության և բնության պաշտպանության ծախսերը նվազել են 25.5%-ով կամ 496 մլն դրամով՝ հիմնականում պայմանավորված արտաքին աջակցությամբ իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում կատարված ծախսերի նվազմամբ:

Այլ դասերին չպատկանող շրջակա միջավայրի պաշտպանության ծախսերը հաշվետու ժամանակահատվածում կազմել են 405.6 մլն դրամ և ապահովել ծրագրի 86.2% կատարողական: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է նրանով, որ «Ընկերությունների կողմից վճարվող

բնապահպանական վճարների նպատակային օգտագործման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն բնապահպանական ծրագրերի իրականացման համար ՀՀ համայնքներին սուբվենցիաների տրամադրման համար նախատեսված միջոցներն օգտագործվել են 38.5%-ով և կազմել 27.6 մլն դրամ: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նշված ծախսերը նվազել են 55.4%-ով կամ 34.3 մլն դրամով: Գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանման (նախարարությունների աշխատակազմերի մասով) ծախսերի գծով օգտագործվել է նախատեսված միջոցների 95.1%-ը կամ 351.8 մլն դրամ, որն ուղղվել է ՀՀ բնապահպանության նախարարության աշխատակազմի պահպանմանը: Նախարարության «Ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկի պահպանման նպատակով նախատեսված ծախսերը կատարվել են 79.6%-ով՝ կազմելով 10.3 մլն դրամ: Տվյալ խմբում նախատեսված մյուս երկու ծրագրերը՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքի ստորերկրյա քաղցրահամ ջրերի հիդրոերկրաբանական մոնիթորինգի և բնապահպանական ոլորտի գծով վերլուծական տեղեկատվական ծառայությունների ձեռք բերումը, կատարվել են նախատեսված ամբողջ ծավալով՝ կազմելով համապատասխանաբար 8.3 մլն դրամ և 7.7 մլն դրամ: Նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ այլ դասերին չպատկանող շրջակա միջավայրի պաշտպանության ծախսերը նվազել են 17.4%-ով կամ 85.6 մլն դրամով՝ պայմանավորված 2012 թվականին «Բնապահպանական նպատակային ֆոնդ» դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում կատարված ծախսերով և բնապահպանական ծրագրերի իրականացման համար ՀՀ համայնքներին տրամադրվող սուբվենցիաների նվազմամբ:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում բնակարանային շինարարության և կոմունալ ծառայությունների բնագավառին ՀՀ պետական բյուջեից տրամադրվել է շուրջ 7.2 մլրդ դրամ՝ կազմելով կիսամյակային ծրագրի 50.5%-ը: Ծրագրից շեղումը պայմանավորված է նրանով, որ չեն օգտագործվել ջրամատակարարման բնագավառում արտաքին աջակցությամբ իրականացվող որոշ ծրագրերի գծով նախատեսված հատկացումները, իսկ մի շարք ծրագրերի գծով միջոցներն օգտագործվել են ոչ ամբողջությամբ: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ բնակարանային շինարարության և կոմունալ ծառայությունների ծախսերն աճել են 92.6%-ով կամ ավելի քան 3.4 մլրդ դրամով, որը հիմնականում պայմանավորված է ջրամատակարարման ոլորտում արտաքին աջակցությամբ իրականացվող որոշ ծրագրերի շրջանակներում օգտագործված միջոցների աճով, ինչպես նաև 2013 թվականի պետական բյուջեում որոշ նոր վարկային և դրամաշնորհային ծրագրեր նախատեսելու հանգամանքով: 2012 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ շուրջ կրկնակի չափով ավելացել է խմելու ջրի մատակարարման ծառայությունների սուբսիդավորման ծավալը:

Հաշվետու ժամանակահատվածում տվյալ բաժնի ծախսերի 0.7%-ը կամ 50 մլն դրամ տրամադրվել է *բնակարանային շինարարության* ոլորտին՝ անավարտ շինարարության բնակշինարարական կոոպերատիվների փայտերերի ներդրած միջոցների դիմաց պետական օգնության նպատակով՝ ամբողջությամբ կատարելով ծրագիրը: Նախորդ տարվա համեմատ նշված ծախսերը նվազել են 48.6%-ով կամ 47.3 մլն դրամով:

Բաժնի ծախսերի 86.2%-ն ուղղվել է *ջրամատակարարման* բնագավառի ծրագրերի ֆինանսավորմանը, որոնց շրջանակներում օգտագործվել է շուրջ 6.2 մլրդ դրամ կամ կիսամյակային ծրագրի 47.4%-ը: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է արտաքին աջակցությամբ իրականացվող ծրագրերի կատարողականով: Մասնավորապես՝ Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ Շիրակի մարզի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի վերականգնման դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում օգտագործվել է նախատեսված միջոցների ընդամենը 11.8%-ը՝ 38.4 մլն դրամ, Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծրագրի երկրորդ փուլի շրջանակներում օգտագործվել է շուրջ 603.7 մլն դրամ կամ նախատեսվածի 25%-ը, Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող համայնքային ջրամատակարարման և ջրահեռացման երկրորդ վարկային ծրագրի շրջանակներում՝ 790.6 մլն դրամ կամ նախատեսվածի 35%-ը, ՎՋԵԲ աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագրի շրջանակներում՝ 373.7 մլն դրամ կամ նախատեսվածի 58.7%-ը, Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ Լոռու (Վանաձորի) մարզի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի վերականգնման ծրագրի երկրորդ փուլի շրջանակներում՝ 805.2 մլն դրամ կամ 59.3%-ը, Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ Շիրակի (Գյումրիի) մարզի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի վերականգնման ծրագրի երկրորդ փուլի շրջանակներում՝ ավելի քան 1.5 մլրդ դրամ կամ 63.8%-ը, Ֆրանսիայի Հանրապետության կառավարության աջակցությամբ իրականացվող Երևանի ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծրագրին տրամադրվող տեխնիկական աջակցության ծրագրի (Երևան համայնքի ղեկավարին պետության կողմից պատվիրակված լիազորություն) գծով՝ 317.6 մլն դրամ կամ 70.5%-ը:

Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող ՀՀ Շիրակի, ՀՀ Լոռու և ՀՀ Արմավիրի մարզերի ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգի մասնավոր կառավարման հայեցակարգերի ներդրման դրամաշնորհային ծրագրի գծով արձանագրվել է ծրագրված ցուցանիշի գերազանցում 52.3%-ով՝ կազմելով շուրջ 382.4 մլն դրամ, իսկ ՎՋԵԲ աջակցությամբ իրականացվող Հայաստանի փոքր համայնքների ջրային ծրագրի դրամաշնորհային ծրագրի գծով՝ 44.4%-ով՝ կազմելով ավելի քան 206.5 մլն դրամ: Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծրագրի գծով հաշվետու

ժամանակահատվածում միջոցներ չեն նախատեսվել, սակայն նախորդ տարի ստացված միջոցներից փաստացի օգտագործվել է 12.1 մլն դրամ:

Եվս 4 ծրագրերի շրջանակներում նախատեսված միջոցները՝ շուրջ 1.7 մլրդ դրամի չափով, չեն օգտագործվել:

Հաշվետու ժամանակահատվածում պետական բյուջեից ամբողջությամբ կատարվել է «Հայջրնուղկոյուղի» ՓԲԸ-ի սուբսիդավորումը՝ շուրջ 1.1 մլրդ դրամի չափով: Գործադիր իշխանության, պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանման ծախսերի գծով օգտագործվել է նախատեսված միջոցների 86.4%-ը կամ 50.1 մլն դրամ, որն ուղղվել է ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության ջրային տնտեսության պետական կոմիտեի պահպանմանը: Նախորդ տարվա համեմատ ջրամատակարարման բնագավառի ծախսերն աճել են 131.8%-ով կամ 3.5 մլրդ դրամով:

Հաշվետու ժամանակահատվածում պետական բյուջեի ծախսերի՝ *փողոցների լուսավորման* խմբում 733 մլն դրամ է օգտագործվել համայնքների բյուջեներին նպատակային հատկացումների՝ սուբվենցիաների տրամադրման շրջանակներում և ապահովել ծրագրի 86.6% կատարողական: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ փողոցների լուսավորման ծախսերը նվազել են 7.6%-ով կամ 60 մլն դրամով:

Այլ դասերին չպատկանող բնակարանային շինարարության և կոմունալ ծառայությունների ծախսերը հաշվետու ժամանակահատվածում կազմել են 205.3 մլն դրամ՝ ապահովելով ծրագրի կատարումը 87.2%-ով: Նշված միջոցներից 146.7 մլն դրամ ուղղվել է ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության աշխատակազմի պահպանմանը, 58.6 մլն դրամ՝ նախարարության «Ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկի պահպանմանը: Նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ այս դասի ծախսերն աճել են 23.4%-ով կամ 38.9 մլն դրամով՝ հիմնականում պայմանավորված «Ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկի պահպանման ծախսերի շուրջ 2.7 անգամ աճով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ պետական բյուջեի միջոցներով *առողջապահության* ոլորտում կատարվել են շուրջ 27.2 մլրդ դրամի ծախսեր՝ ապահովելով նախատեսվածի 81.2%-ը: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման ու վերահսկման և առողջապահական համակարգի արդիականացման երկրորդ ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման ծրագրերի, ինչպես նաև զորակոչային և նախազորակոչային տարիքի անձանց փորձաքննության և բժշկական օգնության ծառայությունների, ամբուլատոր-պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց դեղորայքի տրամադրման ծրագրերի շրջանակներում նախատեսված միջոցների պակաս օգտագործմամբ: Նախորդ տարվա նույն

Ժամանակահատվածի համեմատ առողջապահության ոլորտի ծախսերը նվազել են 2.6%-ով կամ շուրջ 728.8 մլն դրամով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող առողջապահական համակարգի արդիականացման երկրորդ ծրագրի և վերջինիս լրացուցիչ ֆինանսավորման ծրագրի, ինչպես նաև ամբուլատոր-պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց դեղորայքի տրամադրման ծախսերի նվազմամբ:

Հաշվետու ժամանակահատվածում *դեղագործական ապրանքների* ձեռքբերման նպատակով պետական բյուջեից ծախսվել է 1.2 մլրդ դրամ՝ կազմելով ծրագրվածի 76%-ը, որն ամբողջությամբ ուղղվել է ամբուլատոր-պոլիկլինիկական, հիվանդանոցային բուժօգնություն ստացողներին և հատուկ խմբերում ընդգրկված ֆիզիկական անձանց դեղորայքի տրամադրման նպատակով: Պետական պահպանության ծառայությանը դեղորայքի տրամադրման համար նախատեսված 1.1 մլն դրամը չի օգտագործվել: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ դեղագործական ապրանքների ձեռքբերման ծախսերը նվազել են 18.1%-ով կամ շուրջ 268.8 մլն դրամով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *արտահիվանդանոցային ծառայություններին* տրամադրվել է շուրջ 9.6 մլրդ դրամ՝ ապահովելով ծրագրի 94.5% կատարողական: Արտահիվանդանոցային ծառայությունների խմբի ծախսերի 37.8%-ը կազմել են ընդհանուր բնույթի բժշկական ծառայությունների, 25.6%-ը՝ մասնագիտացված բժշկական ծառայությունների, 3.4%-ը՝ ստոմատոլոգիական ծառայությունների, 33.2%-ը՝ պարաբժշկական ծառայությունների ծախսերը: 2012 թվականի նույն ժամանակահատվածի համեմատ արտահիվանդանոցային ծառայությունների ծախսերն աճել են 1.8%-ով կամ 171.1 մլն դրամով:

Բնակչության առողջության առաջնային պահպանման ծախսերը կատարվել են 99.7%-ով՝ կազմելով 3.6 մլրդ դրամ: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նշված ծախսերն աճել են 1.3%-ով:

Մասնագիտացված բժշկական ծառայությունների ձեռքբերման համար օգտագործված միջոցների (2.5 մլրդ դրամ) 46.7%-ը՝ ավելի քան 1.1 մլրդ դրամն ուղղվել է նեղ մասնագիտացված բժշկական օգնության, 25.3%-ը՝ շուրջ 621.8 մլն դրամ, հեմոդիալիզի անցկացման, 21.3%-ը՝ 523.6 մլն դրամ, մանկաբարձագինեկոլոգիական բժշկական օգնության ծառայությունների ձեռքբերմանը: Մասնագիտացված բժշկական ծառայությունների ձեռքբերման ծախսերը կատարվել են 96.5%-ով և 20.5 մլն դրամով գերազանցել նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի ցուցանիշը:

Հաշվետու ժամանակահատվածում շուրջ 325.1 մլն դրամ է տրամադրվել ստոմատոլոգիական ծառայությունների ձեռքբերմանը՝ ապահովելով կիսամյակային ծրագրի 91.4%-ը և 1.8%-ով զիջելով նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի ցուցանիշը:

Պարաբժշկական ծառայությունների ձեռքբերման նպատակով տրամադրվել է շուրջ 3.2 մլրդ դրամ՝ կազմելով ծրագրի 88.2%-ը: Ծրագրից շեղումը մեծ մասամբ պայմանավորված է զորակոչային և նախազորակոչային տարիքի անձանց փորձաքննության և բժշկական օգնության ծառայությունների ձեռքբերման ծախսերի կատարողականով, որը կազմել է 64.3% կամ 679.4 մլն դրամ: Սակայն նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ նշված ծախսերն աճել են 20.4%-ով, և արդյունքում պարաբժշկական ծառայությունների ծախսերում արձանագրվել է 3.6%-ով կամ 109.8 մլն դրամով աճ:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *հիվանդանոցային ծառայությունների* շրջանակներում օգտագործվել է շուրջ 12.3 մլրդ դրամ կամ նախատեսվածի 98.7%-ը: Խմբի ծախսերի 23.2%-ը կամ 2.8 մլրդ դրամը կազմել են ընդհանուր բնույթի հիվանդանոցային ծառայությունների, 27.5%-ը կամ շուրջ 3.4 մլրդ դրամը՝ մասնագիտացված հիվանդանոցային ծառայությունների և 49.3%-ը կամ շուրջ 6.1 մլրդ դրամը՝ բժշկական, մոր և մանկան կենտրոնների ծառայությունների ծախսերը, որոնք համապատասխանաբար 98.1, 98.7 և 99.0 տոկոսով ապահովել են կիսամյակային ծրագրի կատարումը: Նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ հիվանդանոցային ծառայությունների ծախսերն ավելացել են 1.4%-ով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է սոցիալապես անապահով և հատուկ խմբերում ընդգրկվածներին բժշկական օգնության ծառայությունների, երեխաներին բժշկական օգնության ծառայությունների և իմունականխարգելման ազգային ծրագրի շրջանակներում կատարված ծախսերի աճով, որոնք համապատասխանաբար 4.6, 2.2 և 18.1 տոկոսով գերազանցել են նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի ցուցանիշները՝ կազմելով 1.9 մլրդ դրամ, 3.0 մլրդ դրամ և 399.6 մլն դրամ:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ պետական բյուջեից 1.5 մլրդ դրամ տրամադրվել է *հանրային առողջապահական ծառայությունների* ֆինանսավորմանը՝ ապահովելով ծրագրի 98.1% կատարողական: Շեղումը պայմանավորված է ծխելու դեմ պայքարի և շրջակա միջավայրի պահպանության պետական ծրագրի կատարողականով, որի շրջանակներում օգտագործվել է 19.8 մլն դրամ կամ նախատեսվածի 39.7%-ը: Խմբում ընդգրկված մյուս 7 ծրագրերի շրջանակներում նախատեսված միջոցներն ամբողջությամբ ծախսվել են: Նշված խմբում մեծ տեսակարար կշիռ ունեն հիգիենիկ և հակահամաճարակային փորձագիտական ծառայությունների և իմունականխարգելման ազգային ծրագրերը, որոնց շրջանակներում օգտագործվել է համապատասխանաբար 771.3 մլն դրամ և 399.6 մլն դրամ: 2012 թվականի նույն ժամանակահատվածի համեմատ հանրային առողջապահական ծառայությունների ծախսերն ավելացել են 2.9%-ով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է իմունականխարգելման ազգային ծրագրի շրջանակներում կատարված ծախսերի աճով:

Այլ դասերին չպատկանող առողջապահական ծախսերը կազմել են շուրջ 2.6 մլրդ դրամ կամ նախատեսվածի 33.4%-ը: Կատարված հատկացումների հաշվին իրականացվել են 21 ծրագրեր, այդ թվում՝ արտաքին աղբյուրներից ֆինանսավորվել են երեք վարկային և վեց դրամաշնորհային (որոնցից հինգը՝ արտաբյուջետային միջոցների հաշվին) ծրագրեր: Նշենք, որ խմբի ծախսերի կատարողականը մեծ մասամբ պայմանավորված է Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և վերահսկման և առողջապահական համակարգի արդիականացման երկրորդ ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման ծրագրերի շրջանակներում նախատեսված միջոցների պակաս օգտագործման հանգամանքով, որոնց գծով ծախսերը համապատասխանաբար կազմել են 43.4 մլն դրամ (1.2%) և 1.2 մլրդ դրամ (63.8%): Բացի այդ, շեղում է արձանագրվել նաև ՀՀ առողջապահության նախարարության արտաբյուջետային միջոցների հաշվին իրականացվող՝ «ՀՀ-ում ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ-ի դեմ պայքարի ազգային ծրագրին աջակցություն» (78.6 մլն դրամ, 18.4%) և «Տուբերկուլյոզի դեմ պայքարի ազգային ծրագրի ուժեղացում և դեղակայուն տուբերկուլյոզի կառավարման ընդլայնում դրամաշնորհային» (196.4 մլն դրամ, 37.5%) ծրագրերի ծախսերում: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ այլ դասերին չպատկանող առողջապահական ծախսերը նվազել են 24.7%-ով կամ շուրջ 848.3 մլն դրամով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է Համաշխարհային բանկի վարկային միջոցների հաշվին կատարված ծախսերի նվազմամբ:

Հանգստի, մշակույթի և կրոնի բնագավառներում 2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ պետական բյուջեից կատարվել են 9.2 մլրդ դրամի ծախսեր՝ ապահովվելով ծրագրով նախատեսվածի 97.2%-ը: 2012 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ հանգստի, մշակույթի և կրոնի բնագավառի ծախսերն ավելացել են 2.4%-ով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է արվեստի բնագավառին տրամադրված միջոցների ավելացմամբ:

Հաշվետու կիսամյակում 797.6 մլն դրամ է տրամադրվել *հանգստի և սպորտի ծառայությունների* խմբի ծրագրերի ֆինանսավորմանը՝ կազմելով նախատեսվածի 90.2%-ը: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ նախատեսվածից 12.4%-ով պակաս են օգտագործվել ՀՀ առաջնություններին և միջազգային միջոցառումներին մասնակցության ապահովման համար մարզիկների նախապատրաստման և առաջնությունների անցկացման համար նախատեսված միջոցները, որոնք կազմել են 504.2 մլն դրամ: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ հանգստի և սպորտի ծառայությունների ծախսերը նվազել են 9%-ով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է 2012 թվականի առաջին կիսամյակում 2012 թվականի Ինսբրուկի առաջին ձմեռային պատանեկան օլիմպիական խաղերին և 2012 թվականի Լոնդոնի 30-րդ Օլիմպիական խաղերին Հայաստանի մարզական պատվիրակության մասնակցության ապահովման նպատակով միջոցների հատկացմամբ, ինչպես նաև 2013 թվականի առաջին

կիսամյակում ՀՀ առաջնություններին և միջազգային միջոցառումներին մասնակցության ապահովման համար մարզիկների նախապատրաստման և առաջնությունների անցկացման ծախսերի նվազմամբ:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *մշակութային ծառայություններին* տրամադրվել է 5.1 մլրդ դրամ՝ ապահովելով ծրագրով նախատեսվածի 99.6%-ը:

Հաշվետու ժամանակահատվածում 539.4 մլն դրամ է տրամադրվել գրադարաններին՝ ապահովելով ծրագրի 98.4%-ը և 2.6%-ով գերազանցելով նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի ցուցանիշը:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում 756.5 մլն դրամ է տրամադրվել թանգարաններին և ցուցասրահներին՝ կազմելով ծրագրով նախատեսվածի 99.3%-ը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նշված ծախսերն աճել են 2%-ով:

Մշակույթի տների, ակումբների ու կենտրոնների ծախսերը հաշվետու ժամանակահատվածում կազմել են 15.6 մլն դրամ կամ ծրագրով նախատեսվածի 99.7%-ը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ դրանք նվազել են 90.3%-ով՝ պայմանավորված այն հանգամանքով, որ 2012 թվականի առաջին կիսամյակում 146 մլն դրամ էր տրամադրվել մշակութային օբյեկտների հիմնանորոգման և շինարարության նպատակով:

Այլ մշակութային կազմակերպությունների գծով օգտագործվել է 294.8 մլն դրամ կամ կիսամյակի համար նախատեսված հատկացումների 99.1%-ը: Միջոցների հիմնական մասը՝ համապատասխանաբար 171.2 մլն դրամ և 97.6 մլն դրամ, ուղղվել է արխիվային ծառայություններին և համայնքներին սուբվենցիաների տրամադրմանը, որոնք նախատեսված ծավալով օգտագործվել են: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ այլ մշակութային կազմակերպությունների ծախսերն էապես չեն փոփոխվել:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ պետական բյուջեից 3.1 մլրդ դրամ տրամադրվել է արվեստի բնագավառի ֆինանսավորմանը՝ կազմելով նախատեսվածի 102.8%-ը: Ծրագրի գերազանցումը պայմանավորված է ավստրիական «Վազներ Բիրո Ստեյջ Սիստեմս» ընկերության կողմից Ալ. Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ակադեմիական թատրոնի և Ա. Խաչատրյանի անվան համերգասրահի դահլիճների տեխնիկական վերազինման ծրագրի շրջանակներում կատարված ծախսերով, որոնք կազմել են 901.4 մլն դրամ՝ 61.8%-ով գերազանցելով ծրագրված ցուցանիշը: Այս հանգամանքով պայմանավորված՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ արվեստի բնագավառի ծախսերն աճել են 12.1%-ով: Հաշվետու ժամանակահատվածում մշակութային միջոցառումների իրականացմանը տրամադրվել է 588 մլն դրամ կամ նախատեսվածի 73.6%-ը: Թատերական ներկայացումներին տրամադրվել է 484.5 մլն դրամ՝ կազմելով նախատեսվածի 99.8%-ը: Երաժշտարվեստի և պարարվեստի համերգների համար

նախատեսված միջոցներն ամբողջությամբ ծախսվել են՝ կազմելով 448.9 մլն դրամ: Օպերային և բալետային արվեստի և ազգային ակադեմիական թատերարվեստի ներկայացումների համար նախատեսված միջոցները ևս ամբողջությամբ օգտագործվել են՝ կազմելով համապատասխանաբար 354.2 մլն դրամ և 131.5 մլն դրամ:

Հաշվետու ժամանակահատվածում նախատեսված ողջ ծավալով օգտագործվել են նաև կինեմատոգրաֆիայի բնագավառի համար նախատեսված միջոցները, որոնք կազմել են 308.2 մլն դրամ և նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ գրեթե չեն փոփոխվել:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում հուշարձանների և մշակութային արժեքների վերականգնման և պահպանման նպատակով պետական բյուջեից տրամադրվել է 66.5 մլն դրամ՝ կազմելով ծրագրի 42.1%-ը: Վերջինս պայմանավորված է նրանով, որ տվյալ դասում ընդգրկված՝ հուշարձանների ամրակայման, նորոգման և վերականգնման նպատակով նախատեսված միջոցները չեն օգտագործվել, ինչի արդյունքում նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նշված ծախսերը նվազել են 58%-ով:

Հաշվետու ժամանակահատվածում *ռադիո և հեռուստահաղորդումների հեռարձակման և հրատարակչական ծառայությունների* գծով պետական բյուջեի ծախսերը կազմել են շուրջ 2.8 մլրդ դրամ՝ 97.3%-ով ապահովելով ծրագրային հատկացումները և 4.8%-ով գերազանցելով նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի ցուցանիշը, ինչը հիմնականում պայմանավորված է հրատարակչությունների ու խմբագրությունների ծախսերի աճով: Մասնավորապես՝ 2 մլրդ դրամ (98.5%) են կազմել հեռուստառադիոհաղորդումների, 600.3 մլն դրամ (96.7%)՝ հրատարակչությունների և խմբագրությունների, 143.5 մլն դրամ (84.5%)՝ տեղեկատվության ձեռք բերման ծախսերը: Նախորդ տարվա առաջին կիսամյակի համեմատ հեռուստառադիոհաղորդումներին ուղղված միջոցներն աճել են 2.8%-ով, հրատարակչությունների ու խմբագրություններինը՝ 16.3%-ով, իսկ տեղեկատվության ձեռք բերման ծախսերը նվազել են 8.6%-ով:

Կրոնական և հասարակական այլ ծառայությունների դասին 2013 թվականի առաջին կիսամյակում պետական բյուջեից տրամադրվել է 368.7 մլն դրամ՝ կազմելով նախատեսված ծախսերի 90.6%-ը: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է երիտասարդական ծրագրերի, «Արի տուն» ծրագրի շրջանակներում սփյուռքի երիտասարդության ճանաչողական այցելություններ Հայաստան ինչպես նաև «Երիտասարդ ընտանիքին՝ մատչելի բնակարան» պետական նպատակային ծրագրի համաֆինանսավորման ծախսերի կատարողականով: Նշված ծրագրերի շրջանակներում օգտագործվել է համապատասխանաբար 103.3 մլն դրամ, 25 մլն դրամ և 118.6 մլն դրամ կամ նախատեսվածի 82.7%-ը, 71.4%-ը և 94.8%-ը: Պետական բյուջեից աջակցությունը քաղաքական կուսակցություններին, հասարակական կազմակերպություններին, արհմիություններին

իրականացվել է նախատեսված ողջ ծավալով՝ կազմելով 107.8 մլն դրամ: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ կրոնական և հասարակական այլ ծառայությունների ծախսերն արձանագրել են 15.7% աճ, որը հիմնականում պայմանավորված է «Երիտասարդ ընտանիքին՝ մատչելի բնակարան» պետական նպատակային ծրագրի համաֆինանսավորման և քաղաքական կուսակցություններին, հասարակական կազմակերպություններին, արհմիություններին աջակցության ծախսերի աճով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *այլ դասերին չպատկանող հանգստի, մշակույթի և կրոնի* խմբի շրջանակներում ՀՀ պետական բյուջեից օգտագործվել է 187.3 մլն դրամ՝ ապահովելով կիսամյակային ծրագրի 82.4%-ը: Նշված գումարից 159.3 մլն դրամն ուղղվել է ՀՀ մշակույթի և ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարությունների աշխատակազմերի, 28 մլն դրամը՝ տվյալ նախարարությունների ծրագրերի իրականացման գրասենյակների պահպանմանը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ խմբի ծախսերը նվազել են 5.7%-ով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *կրթության* բնագավառում ՀՀ պետական բյուջեի ծախսերը կազմել են ավելի քան 46.6 մլրդ դրամ՝ ապահովելով կիսամյակային ծրագրի 92.4% կատարողական: Ծրագրից շեղումը հիմնականում առաջացել է կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայությունների խմբում: 2012 թվականի նույն ժամանակահատվածի համեմատ կրթության ծախսերը նվազել են 4.3%-ով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայությունների և միջնակարգ ընդհանուր կրթության ծախսերի նվազմամբ:

Անցած ժամանակահատվածում ՀՀ պետական բյուջեից շուրջ 11.2 մլրդ դրամ տրամադրվել է *նախադպրոցական և տարրական ընդհանուր կրթությանը*՝ ապահովելով ծրագրի 99.3% կատարողական: Հատկացումների զգալի մասն ուղղվել է հանրակրթական ուսուցման (շուրջ 7.9 մլրդ դրամ, կատարողականը՝ 99.5%) և հանրակրթական ուսուցման գծով պետության կողմից համայնքի ղեկավարին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման (շուրջ 2.4 մլրդ դրամ, կատարողականը՝ 98.4%) ֆինանսավորմանը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նշված խմբի ծախսերն աճել են 7.4%-ով, որը հիմնականում պայմանավորված է հանրակրթական ուսուցման ծախսերի ավելացմամբ:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում կրթության ոլորտում կատարված ծախսերի 48.9%-ն ուղղվել է *միջնակարգ ընդհանուր կրթությանը*: Այն կազմել է 22.8 մլրդ դրամ (որից 14.4 մլրդ դրամը՝ հիմնական և շուրջ 8.4 մլրդ դրամը՝ միջնակարգ (լրիվ) ընդհանուր կրթության ծախսերն են) և 99.2%-ով ապահովել ծրագրի կատարումը: Միջնակարգ ընդհանուր կրթության խմբին հատկացված միջոցների հիմնական մասը՝ 18.0 մլրդ դրամ, կազմել են հանրակրթական ուսուցման ծախսերը, որոնք կատարվել են 99.7%-ով: 2.7 մլրդ դրամ է տրամադրվել հանրակրթական ուսուցման գծով պետության կողմից համայնքի ղեկավարին պատվիրակված լիազորությունների իրականացումը

Ֆինանսավորելու համար, որոնք կազմել են ծրագրի 99.7%-ը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ արձանագրվել է միջնակարգ ընդհանուր կրթության ծախսերի 1.4% նվազում, որը հիմնականում պայմանավորված է հանրակրթական ուսուցման և հանրակրթական ուսուցման գծով պետության կողմից համայնքի ղեկավարին պատվիրակված լիազորությունների իրականացման ծախսերի նվազմամբ:

Հաշվետու ժամանակահատվածում *նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության* ծախսերը կազմել են 2.8 մլրդ դրամ կամ նախատեսված հատկացումների 98.6%-ը, որից 1.2 մլրդ դրամը նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) կրթության ծախսերն են, որոնք օգտագործվել են 99%-ով, 1.6 մլրդ դրամը՝ միջին մասնագիտական կրթության ծախսերը, որոնց կատարողականը կազմել է 98.3%: Միջին մասնագիտական կրթությանը տրամադրված միջոցներից շուրջ 1.5 մլրդ դրամն ուղղվել է միջին մասնագիտական կրթության գծով ուսանողական նպաստների տրամադրմանը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) կրթության ծախսերն աճել են 16.9%-ով, իսկ միջին մասնագիտական կրթության ծախսերը՝ 10.5%-ով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *բարձրագույն կրթության* բնագավառին ՀՀ պետական բյուջեից տրամադրվել է շուրջ 4.7 մլրդ դրամ՝ ապահովելով կիսամյակային ծրագրի 95.1%-ով կատարում: Նշված գումարից 4.3 մլրդ դրամը (նախատեսվածի 96.5%-ը) ուղղվել է բարձրագույն մասնագիտական կրթությանը, 349.6 մլն դրամը (նախատեսվածի 80.5%-ը)՝ հետբուհական մասնագիտական կրթությանը: Շեղումը հիմնականում առաջացել է հետբուհական մասնագիտական կրթության գծով նպաստների տրամադրման ծախսերում, որոնք կազմել են շուրջ 222.9 մլն դրամ կամ ծրագրի 75.6%-ը, և բարձրագույն մասնագիտական կրթության ծրագրի ծախսերում, որոնք կազմել են 552.4 մլն դրամ կամ 85.4%: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ բարձրագույն մասնագիտական կրթության ծախսերն աճել են 1.0%-ով: Հետբուհական մասնագիտական կրթության ծախսերի գծով նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ արձանագրվել է 17.7% նվազում՝ հիմնականում պայմանավորված հետբուհական մասնագիտական կրթության գծով նպաստների տրամադրման ծախսերի նվազմամբ:

Ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթության ծախսերը 2013 թվականի առաջին կիսամյակում կազմել են շուրջ 1.7 մլրդ դրամ՝ ապահովելով ծրագրի 94.3%-ով կատարում: Հատկացված միջոցներից շուրջ 1.3 մլրդ դրամն ուղղվել է արտադպրոցական դաստիարակության, 435.0 մլն դրամը՝ լրացուցիչ կրթության ծրագրերին: Արտադպրոցական դաստիարակության գծով օգտագործվել է նախատեսված միջոցների 99.9%-ը: Հատկացումների հիմնական մասն ուղղվել է արտադպրոցական դաստիարակության (շուրջ 762.6 մլն դրամ, կատարողականը՝ 99.9%), հասարակական կազմակերպությունների կողմից իրականացվող արտադպրոցական

դաստիարակության (շուրջ 212.6 մլն դրամ, կատարողականը՝ 100%), ինչպես նաև երաժշտական և արվեստի դպրոցներում ազգային, փողային և լարային նվագարանների գծով ուսուցման (107.7 մլն դրամ, կատարողականը՝ 100%) ծրագրերի ֆինանսավորմանը: Լրացուցիչ կրթության ծախսերի կիսամյակային ծրագիրը կատարվել է 81%-ով: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է ընտրական հանձնաժողովների անդամների մասնագիտական դասընթացների կազմակերպման, վերապատրաստման ծառայությունների և դատավորների, դատական ծառայողների, դատական կարգադրիչների վերապատրաստման ծառայությունների ծախսերի կատարողականով, որոնք կազմել են համապատասխանաբար 36.8%, 70.7% և 64.6%: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ ըստ մակարդակների չդասակարգվող կրթության խմբի ծախսերն աճել են 7.7%-ով, ընդ որում, 8.2%-ով աճ է արձանագրվել արտադպրոցական դաստիարակության, 6.4%՝ լրացուցիչ կրթության ծախսերում:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայությունների* ծախսերը կազմել են 3.3 մլրդ դրամ կամ կիսամյակային ծրագրի 51.2%-ը: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող կրթության որակի և համապատասխանության երկրորդ ծրագրի և կրթական օբյեկտների հիմնանորոգման ծախսերի կատարողականով, որոնք կազմել են համապատասխանաբար 492.7 մլն դրամ (25.2%) և 549.3 մլն դրամ (40.4%): Հաշվետու ժամանակահատվածում տվյալ խմբում ընդգրկված ութ ծրագրերի գծով նախատեսված 225.5 մլն դրամի միջոցները չեն օգտագործվել: 2012 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ կրթությանը տրամադրվող օժանդակ ծառայությունների ծախսերը նվազել են 47.2%-ով կամ շուրջ 3.0 մլրդ դրամով, որը հիմնականում պայմանավորված է Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող կրթության որակի և համապատասխանության երկրորդ ծրագրի և կրթական օբյեկտների հիմնանորոգման ծախսերի նվազմամբ, ինչպես նաև 2012 թվականին ՌԴ վարկային միջոցներից կրթական օբյեկտների շինարարության նպատակով միջոցներ հատկացնելու հանգամանքով:

Հաշվետու ժամանակահատվածում պետական բյուջեից 199.9 մլն դրամ տրամադրվել է *այլ դասերին* չպատկանող կրթության բնագավառում գործադիր իշխանության պետական կառավարման հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմինների պահպանմանը՝ կազմելով կիսամյակային ծրագրի 83.1%-ը: Հատկացված միջոցներն ուղղվել են ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության աշխատակազմի և ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության գիտության պետական կոմիտեի պահպանմանը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ նշված ծախսերն ավելացել են 1.8%-ով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում *սոցիալական պաշտպանության* բնագավառի ծախսերը կազմել են 146.4 մլրդ դրամ՝ 95.5%-ով ապահովելով կիսամյակային ծրագրի կատարումը:

Կիսամյակային ծրագրից շեղումն առավելապես բաժին է ընկել այլ դասերին չպատկանող սոցիալական պաշտպանության, ընտանիքի անդամների և զավակների, ինչպես նաև գործազրկության ծրագրերին: 2012 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ սոցիալական պաշտպանության ծախսերն ավելացել են 3.6%-ով կամ 5.1 մլրդ դրամով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողներին սոցիալական փաթեթով ապահովման, Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի կառավարման ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման, ընտանեկան նպաստի և միանվագ դրամական օգնության, զոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների անօթևան ընտանիքներին բնակարանով ապահովման և բնակարանային պայմանների բարելավման, ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքում նպաստի վճարման, ինչպես նաև հղիության և ծննդաբերության նպաստի ծախսերի աճով:

Հաշվետու ժամանակահատվածում պետական բյուջեից 385.1 մլն դրամ է տրամադրվել վատառողջության և անաշխատունակության խմբի ծախսերին՝ կազմելով ծրագրի 64.6%-ը: Նշված հատկացումներից 71.6 մլն դրամ տրամադրվել է վատառողջությանը, 313.4 մլն դրամ՝ անաշխատունակությանը, որոնք կատարվել են համապատասխանաբար 89%-ով և 60.7%-ով: Անաշխատունակության դասի կատարողականը պայմանավորված է հաշմանդամներին պրոթեզաօրթոպեդիկ պարագաներով, վերականգնման, տեխնիկական միջոցներով ապահովման և դրանց վերանորոգման՝ (279.7 մլն դրամ 65.1%) և հաշմանդամներին սայլակներով և լսողական սարքերով ապահովում (2.4 մլն դրամ 5.4%) ծրագրերի շրջանակներում նախատեսված միջոցները պակաս օգտագործելու հանգամանքով: Դրանով պայմանավորված՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ վատառողջության և անաշխատունակության խմբի ծախսերը նվազել են 24.7%-ով:

Ծերության բնագավառի ծրագրերին 2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ պետական բյուջեից տրամադրվել է 99.2 մլրդ դրամ՝ ապահովելով ծրագրի 99.4% կատարողական: Նշված գումարից 83.2 մլրդ դրամն ուղղվել է աշխատանքային կենսաթոշակներին՝ կազմելով նախատեսվածի 99.9%-ը: Համապատասխանաբար 9.4 մլրդ և 579.5 մլն դրամ են կազմել սպայական անձնակազմի ու նրանց ընտանիքների անդամների և շարքային զինծառայողների ու նրանց ընտանիքների անդամների կենսաթոշակների ծախսերը, որոնք կատարվել են համապատասխանաբար 97.9 և 98 տոկոսով: 5.1 մլրդ դրամ է տրամադրվել սոցիալական կենսաթոշակների վճարմանը, որը կատարվել է 99.5%-ով: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ ծերության բնագավառի ծախսերն էապես չեն փոփոխվել:

Հարազատին կորցրած անձանց խմբին հաշվետու ժամանակահատվածում տրամադրվել է շուրջ 2.6 մլրդ դրամ կամ նախատեսվածի 99%-ը: Նշված գումարից 2.5 մլրդ դրամը (նախատեսվածի 99.4%-ը) հատկացվել է կենսաթոշակառուի մահվան դեպքում տրվող թաղման նպաստներին: 2012 թվականի նույն ժամանակահատվածի համեմատ խմբի ծախսերը նվազել են 4.5%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված կենսաթոշակառուի մահվան դեպքում տրվող թաղման նպաստների ծախսերի նվազմամբ:

Ընտանիքի անդամների և զավակների խմբի գծով պետական բյուջեի ծախսերը հաշվետու ժամանակահատվածում կազմել են 24.9 մլրդ դրամ կամ նախատեսվածի 94%-ը: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է ընտանեկան նպաստի և միանվագ դրամական օգնության և ՀՀ պաշտպանության և փրկարարական ծառայության ժամանակ հաշմանդամ դարձած զինծառայողներին և զոհված (մահացած) զինծառայողների ու փրկարար ծառայողների ընտանիքներին հատկացվող միանվագ սոցիալական ապահովագրության վճարների ծախսերով, որոնք կազմել են համապատասխանաբար 17.1 մլրդ դրամ կամ ծրագրվածի 94.4%-ը և 44.8 մլն դրամ կամ ծրագրվածի 14.8%-ը: Հղիության և ծննդաբերության նպաստի ծախսերը կազմել են 2.3 մլրդ դրամ կամ նախատեսվածի 99.8%-ը: Երեխայի ծննդյան միանվագ նպաստների վճարման համար առաջին կիսամյակում տրամադրվել է 2.2 մլրդ դրամ կամ նախատեսվածի 96.8%-ը: Մինչև 2 տարեկան երեխայի խնամքի նպաստի ծախսը կազմել է 1.5 մլրդ դրամ կամ նախատեսվածի 95.3%-ը: Նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ «Ընտանիքի անդամներ և զավակներ» խմբի ծախսերն աճել են 9.7%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված ընտանեկան նպաստի և միանվագ դրամական օգնության և հղիության ու ծննդաբերության նպաստի ծախսերի ավելացմամբ:

Սոցիալական ոլորտի ծախսերից 950.7 մլն դրամ տրամադրվել է գործազրկության խմբին, որը կազմել է կիսամյակային ծրագրի 50%-ը: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է գործազրկության նպաստի և գործազուրկների, աշխատաշուկայում անմրցունակ խմբերի և երկարամյա ծառայության ու արտոնյալ պայմաններով կենսաթոշակ ստացող աշխատանք փնտրող չգրադված անձանց մասնագիտական ուսուցման համար ծրագրված միջոցների պակաս օգտագործմամբ: Նշված ուղղություններով ծախսերը կազմել են համապատասխանաբար 870.1 մլն դրամ կամ նախատեսվածի 52.2%-ը և 2.8 մլն դրամ կամ նախատեսվածի 2.5%-ը: Հիմնականում դրա արդյունքում գործազրկության խմբի ծախսերը նվազել են նաև 2012 թվականի նույն ժամանակահատվածի համեմատ՝ 22.6%-ով:

Հաշվետու ժամանակահատվածում պետական բյուջեից 1.2 մլրդ դրամ է տրամադրվել *բնակարանային ապահովման* խմբի ծախսերին՝ կազմելով ծրագրի 99.7%-ը: Միջոցներն ուղղվել են զոհված (մահացած) և առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի հաշմանդամ զինծառայողների անօթևան

ընտանիքներին բնակարանով ապահովմանը և բնակարանային պայմանների բարելավմանը, որի համար օգտագործվել է 998.9 մլն դրամ (99.9%), և երկրաշարժի հետևանքով անօթևան մնացած ընտանիքների համար բնակարանային շինարարությանը, որին տրամադրվել է 231.2 մլն դրամ (98.8%): 2012 թվականի առաջին կիսամյակի համեմատ խմբի ծախսերը նվազել են 51%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված այն հանգամանքով, որ 2012 թվականին Ռուսաստանի Դաշնության կողմից Հայաստանի Հանրապետությանը տրամադրված վարկի հաշվին միջոցներ էին հատկացվել երկրաշարժի հետևանքով անօթևան մնացած ընտանիքների բնակարանային ապահովման նպատակով:

Այլ դասերին չպատկանող սոցիալական հատուկ արտոնությունների խմբին առաջին կիսամյակում տրամադրվել է 5 մլրդ դրամ, որը կազմում է ծրագրված միջոցների 88.2%-ը: Շեղումը հիմնականում կապված է ՀՄՊ մասնակիցներին, ՀՄՊ և այլ պետություններում մարտական գործողությունների ընթացքում զոհված զինծառայողների ընտանիքներին տրվող և 25.11.1998թ. ՀՕ-258 օրենքի 34.1 հոդվածով սահմանված դրամական օգնության տրամադրման և «ՎՏԲ-Հայաստան» ՓԲԸ-ում ավանդատու հանդիսացող քաղաքացիների, որպես նախկին ԽՍՀՄ Խնայքանկի ՀԽՍՀ հանրապետական բանկում մինչև 1993 թվականի հունիսի 10-ը ներդրված դրամական ավանդների դիմաց փոխհատուցման համար նախատեսված միջոցների պակաս օգտագործմամբ, որոնք կազմել են համապատասխանաբար 4.2 մլրդ դրամ կամ 93.3% և 545.8 մլն դրամ կամ 65.6%: 2012 թվականի նույն ժամանակահատվածի համեմատ տվյալ խմբի ծախսերը նվազել են 5.9%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված վերոհիշյալ երկու ծրագրերի, ինչպես նաև վետերանների պատվովճարների ծախսերի նվազմամբ:

Այլ դասերին չպատկանող սոցիալական պաշտպանության խմբի ծրագրերին հաշվետու ժամանակահատվածում ՀՀ պետական բյուջեից հատկացվել է 12.1 մլրդ դրամ՝ կազմելով կիսամյակային ծրագրի 80.9%-ը: Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների սոցիալական փաթեթով ապահովման համար նախատեսված միջոցների պակաս օգտագործմամբ, որոնք կազմել են 5.8 մլրդ դրամ կամ ծրագրվածի 66.3%-ը: 2012 թվականի նույն ժամանակահատվածի համեմատ այլ դասերին չպատկանող սոցիալական պաշտպանության խմբի ծախսերն աճել են 59.1%-ով՝ հիմնականում պայմանավորված պետական հիմնարկների և կազմակերպությունների աշխատողների սոցիալական փաթեթի, Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Սոցիալական պաշտպանության ոլորտի կառավարման ծրագրի լրացուցիչ ֆինանսավորման ծրագրի և ժամանակավոր անաշխատունակության դեպքում նպաստի վճարման հետ կապված ծառայությունների ծախսերի աճով:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդի միջոցներից նախատեսված 17 մլրդ դրամից օգտագործվել է 12.3 մլրդ դրամը կամ 72.3%-ը: Օգտագործված գումարից 5.5 մլրդ դրամն ուղղվել է ընթացիկ, 6.8 մլրդ դրամը՝ ոչ ֆինանսական ակտիվների գծով ծախսերին: 2012 թվականի նույն ժամանակահատվածում ՀՀ կառավարության պահուստային ֆոնդից օգտագործվել էր 5.2 մլրդ դրամ:

ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ՊԱԿԱՍՈՒՐԴԸ

2013 թվականի առաջին կիսամյակում ՀՀ պետական բյուջեն կատարվել է շուրջ 35.7 մլրդ դրամ հավելուրդով՝ նախատեսված 47.2 մլրդ դրամ պակասուրդի դիմաց: Մասնավորապես՝ ներքին ֆինանսավորումը կազմել է շուրջ 1.6 մլրդ դրամ, արտաքին ֆինանսավորումը՝ -37.2 մլրդ դրամ: Հաշվետու ժամանակահատվածում բյուջետային ելքերի համեմատ մուտքերի առավել բարձր կատարողականի արդյունքում հավելուրդի ներքին և արտաքին աղբյուրներում ձևավորված ազատ միջոցներն ավելացել են համապատասխանաբար 6.4 մլրդ դրամով և 4.6 մլրդ դրամով՝ առաջին կիսամյակի ծրագրով նախատեսված համապատասխանաբար 45.3 մլրդ դրամ օգտագործման և 697.7 մլն դրամ ավելացման փոխարեն:

Ներքին աղբյուրներում 3.7 մլրդ դրամ են կազմել փոխառու զուտ միջոցները, -2.1 մլրդ դրամ՝ ֆինանսական զուտ ակտիվները: 2013 թվականի առաջին կիսամյակում գանձապետական պարտատոմսերից զուտ մուտքերը կազմել են 4.7 մլրդ դրամ՝ 57.7 մլրդ դրամ ծավալով պարտատոմսերի տեղաբաշխումից ստացված 53.0 մլրդ դրամ հասույթի և 48.3 մլրդ դրամ մարման փաստացի ցուցանիշների պարագայում: 2013 թվականին շարունակվել են պետական խնայողական արժեկտրոնային պարտատոմսերի թողարկումները՝ ընդհանուր 900,000.0 հազ. դրամ ծավալով: Այս պարտատոմսերից տեղաբաշխվել են 479,998.0 հազ. դրամի պարտատոմսեր, որոնցից մուտքը կազմել է 481,691.2 հազ. դրամ: 2013 թվականի առաջին կիսամյակում պետական պարտատոմսերի թողարկման ծրագրի իրագործման արդյունքում ներքին պետական պարտքը բնութագրող հիմնական ցուցանիշները հետևյալն են. շրջանառության մեջ եղած պետական պարտատոմսերի ծավալն անվանական արժեքով կազմել է 257,704,999.0 հազ. դրամ: Բոլոր պարտատոմսերի միջին ժամկետայնությունը կազմել է 1786 օր (2012թ. առաջին կիսամյակում՝ 1858 օր), միջին կշռված եկամտաբերությունը՝ 13.96% (2012թ. առաջին կիսամյակում՝ 13.38%): Ներքին պետական պարտքը բաղկացած է 12.0% ՊԿՊ-ից, 52.2% ՄԺՊ-ից, 35.4% ԵՊ-ից և 0.4% ԽՊ-ից:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում շարունակվել է ՀՀ ներքին շահող փոխառության պարտատոմսերի հետգնման գործընթացը. այդ նպատակով տրամադրվել է 687.7 հազար դրամ՝ նախատեսված 1.0 մլն դրամի դիմաց: Մուրհակների մարման նպատակով ծրագրով նախատեսված վճարումները կատարվել են 99.9%-ով: Այդ նպատակով պետական բյուջեից տրամադրվել է 211.6 մլն դրամ: Անցած ժամանակահատվածում 811.0 մլն դրամ ուղղվել է «ՎՏԲ-Հայաստան» ՓԲԸ-ից ստացված վարկի մարմանը, որը կատարվել է նախատեսված ծավալով: Բաժնետոմսերի և կապիտալում այլ մասնակցության ձեռքբերմանն ուղղվել է 3.0 մլն դրամ՝ ապահովելով կիսամյակային ծրագրի 100% կատարողական:

Հաշվետու ժամանակահատվածում ՀՀ ռեզիդենտներին պետական բյուջեից տրամադրվել են 7.0 մլրդ դրամի վարկեր՝ կազմելով ծրագրի 62.9%-ը: Նշված գումարից 2.4 մլրդ դրամը

(նախատեսվածի 84.2%-ը) հատկացվել է արտաքին աղբյուրներից ստացվող նպատակային միջոցների հաշվին իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում, որից շուրջ 539.4 մլն դրամը տրամադրվել է Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրամատակարարման հուսալիության ծրագրի շրջանակներում՝ նախատեսված 113.5 մլն դրամի դիմաց, 1.8 մլրդ դրամը՝ Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Գյումրի-2 ենթակայանի վերականգնման ծրագրի շրջանակներում՝ նախատեսված 1.1 մլրդ դրամի դիմաց: Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամի աջակցությամբ իրականացվող «Գյուղական կարողությունների ստեղծում» և «Շուկայավարման հնարավորություն ֆերմերներին» ծրագրերի և Ճապոնիայի կառավարության աջակցությամբ իրականացվող համակցված շոգեզագային ցիկլով էներգաբլոկի կառուցման ծրագրի շրջանակներում հաշվետու ժամանակահատվածում նախատեսված համապատասխանաբար 1.3 մլրդ դրամը, 461.1 մլն դրամը և 710.8 մլն դրամը չեն օգտագործվել: ՌԴ կողմից տրամադրված վարկային միջոցների հաշվին 903 մլն դրամ հատկացվել է «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈւՎԿ» ՓԲԸ-ին և 305.4 մլն դրամ՝ «Ռադիոհեռուստայի արտադրության կենտրոն» ՓԲԸ-ին: 2.0 մլրդ դրամ է տրամադրվել «Բերրիություն» ԱՄ-ի Մասիսի շրջանային միավորում» ՍՊԸ-ին, 16.8 մլն դրամ՝ Հայաստանի վերականգնվող էներգետիկայի և էներգախնայողության հիմնադրամին: Պետական բյուջեից տրամադրված այլ վարկերը կազմել են 1.4 մլրդ դրամ՝ նախատեսված 3.4 մլրդ դրամի փոխարեն:

Հաշվետու ժամանակահատվածում շուրջ 11.3 մլրդ դրամ ստացվել է տրամադրված ներքին վարկերի վերադարձից՝ ապահովելով կիսամյակային ծրագրի 85.7%-ը, որը հիմնականում պայմանավորված է տրամադրված վարկերի փաստացի ցուցանիշը ծրագրվածից շեղվելու հանգամանքով: Ստացված մուտքերից 8.1 մլրդ դրամը ստացվել է ՌԴ վարկային միջոցների հաշվին տրամադրված վարկերի վերադարձից: 2013 թվականի առաջին կիսամյակում կայունացման դեպոզիտային հաշվից օգտագործվել է 1.2 մլրդ դրամ՝ կազմելով կիսամյակային ծրագրի 42.4%-ը:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում պետական բյուջեի հավելուրդի արտաքին ֆինանսավորումը կազմել է -37.2 մլրդ դրամ՝ նախատեսված -6.8 մլրդ դրամի դիմաց:

Փոխառու միջոցներից զուտ ֆինանսավորումը կազմել -12.2 մլրդ դրամ՝ նախատեսված 14.8 մլրդ դրամի դիմաց: Հաշվետու ժամանակահատվածում միջազգային կազմակերպությունների և օտարերկրյա պետությունների կողմից նպատակային ծրագրերի շրջանակներում տրամադրվել են շուրջ 20.7 մլրդ դրամի վարկային միջոցներ՝ կազմելով կիսամյակային ծրագրի 43.4%-ը: Ծրագրերի կատարման աստիճանից կախված վճարման պահանջով պայմանավորված՝ ծրագրվածից պակաս միջոցներ են ստացվել հիմնականում Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագրի (Տրան2-2) (2.8 մլրդ դրամ կամ նախատեսվածի 35.0%-ը) և Ասիական զարգացման բանկի աջակցությամբ իրականացվող Հյուսիս-

հարավ տրանսպորտային միջանցքի զարգացման ծրագրի գծով (շուրջ 271.4 մլն դրամ կամ նախատեսվածի 7.7%-ը), իսկ Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Ոռոգման համակարգերի արդյունավետության բարձրացման և Ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման և վերահսկման ծրագրերի շրջանակներում նախատեսված համապատասխանաբար 2.0 մլրդ և 2.9 մլրդ դրամը չեն ստացվել:

2013 թվականի առաջին կիսամյակում ավելի քան 32.8 մլրդ դրամ (նախատեսվածի 99.8%-ը) ուղղվել է արտաքին պարտավորությունների մարմանը, որից շուրջ 3.7 մլրդ դրամ հատկացվել է Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող ծրագրերի գծով պարտքի մարմանը, 17.9 մլրդ դրամ՝ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի, 284.7 մլն դրամ՝ ԳԶԱՀ, 202.8 մլն դրամ՝ ՕՊԵԿ-ի միջազգային զարգացման հիմնադրամի, 269.7 մլն դրամ՝ ՎԶԵԲ նկատմամբ ունեցած պարտքի մարմանը: 466.7 մլն դրամ է տրամադրվել ԱՄՆ ապրանքային վարկերի մարմանը, 650.9 մլն դրամ՝ Ճապոնիայի, 135.1 մլն դրամ՝ Աբու-Դաբիի Զարգացման Հիմնադրամի, 669.2 մլն դրամ՝ Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետության, 8.5 մլրդ դրամ՝ ՌԴ, 31 մլն դրամ՝ Ֆրանսիայի նկատմամբ պարտավորությունների մարմանը:

Հաշվետու ժամանակահատվածում ֆինանսական զուտ ակտիվները կազմել են -25.1 մլրդ դրամ՝ 16.5%-ով գերազանցելով ծրագրի ընդ և 20.5%-ով՝ նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի ցուցանիշը: Ֆինանսական զուտ արտաքին ակտիվների ցուցանիշը հիմնականում արդյունք է արտաքին աջակցությամբ իրականացվող ծրագրերի կատարման աստիճանով պայմանավորված՝ վարկային և դրամաշնորհային միջոցների մնացորդների աճի, որը կազմել է շուրջ 4.6 մլրդ դրամ: Հաշվետու ժամանակահատվածում ԼՂՀ-ին միջպետական վարկի գծով նախատեսված 19.6 մլրդ դրամն ամբողջությամբ տրամադրվել է: Վրաստանի կողմից Հայաստանի նկատմամբ ունեցած վարկային պարտավորությունների գծով նախատեսված 172.6 մլն դրամի միջոցներն ամբողջությամբ վճարվել են: Միջազգային ֆինանսական կազմակերպություններին ՀՀ անդամակցության գծով պարտավորությունների կատարմանն ուղղվել է շուրջ 853.6 մլն դրամ՝ կազմելով կիսամյակային ծրագրի 96.6%-ը: «Բարձրավոլտ էլեկտրացանցեր» ՓԲԸ-ի կանոնադրական կապիտալի համալրմանն ուղղվել է ավելի քան 161.5 մլն դրամ կամ կիսամյակային ծրագրի 34.2%-ը: